ڕەخنە و حەقیقەت

ناوی کتێب: ڕەخنەو حەقیقەت

نووسینی: رۆلان بارت

وەرگێڕانی: پێشڕەو حسێن

بابەت: فیکری

مۆنتاژی کۆمپیوتەر: سەیران عەبدولرەحمان

تیراژ: ١٠٠٠ دانە

نرخ: ١٠٠٠ دینار

ژمارەی سپاردن: ٣٦٨ ی ٢٠٠٧

چاپخانەی: دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم

چاپی : یەکەم ساڵی ٢٠٠٧

کوردستان –سلێمانی

www.sardamco.com

ڕۆلان بارت

ڕەخنە و حەقیقەت

وەرگێڕانی

پێشڕەو حسێن

سلێمانی ٢٠٠٧

زنجیرەی کتێبی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم
کتێبی سەردەم ژمارە (٨٨)

سەرپەرشتیاری گشتیی زنجیرە
ئازاد بەرزنجی

(١)

ئەوەی پێی دەوترێت "ڕەخنەی نوێ" دیاردەیەکی تازە نیە، لەشۆڕشی[1] فەرەنسا بەدواوە، هەندێك ڕەخنەگری جیاواز لە ڕوانگەی لێکدانەوە جیاوازەکانیانەوە هەر لە مۆنتاین[2] ەوە تا پرووست[3] دەستیان دایە سەرلەنوێ خوێندنەوەی ئەدەبی کلاسیکی، ئەو دووبارە خوێندنەوانە لەهەناوی فەلسەفە تازەکانەوە سەریان هەڵدا. هیچ جێگەی سەر سوڕمان نیە کە هەرجارەو نیشتمانێك دەستکەوتەکانی

1 – Liberation

2 –Montaigne

3 –Proust

ڕابـردووی خـۆی زینـدو بكاتـەوەو ئـەو ڕابـردوەی لێـك بداتەوە تا بتوانێ پەی بەوە ببات ئاخۆ چۆن سـوودیان لێ وەربگرێتـەوە. ئەمانـە هـەمان ڕەوتـە پێكهێنـەكانی هەڵسەنگاندن پێك دەهێنن.

بەڵام ئێستا چەند كەسێك پەیدا بـوونو دەیانـەوێ ئەم بزوتنەوە ساختەكارانەیە[٤] مـەحكووم بكـەنو لـەو بەربەستانەی بخەنە بەردەم كـە زۆر جـار دەبنـە هـۆی پاشەكشێ كردنی هێزە پێشڕەوەكان، هەر بۆیـە ئـەوان دەڵـێن : ڕەخنـەی نـوێ بەتاڵـە لەئەندێـشەو، لـەڕووی ئاخافتنــەوە سەفــسەتەباز و لەڕوانگــەی ئەخلاقیــەوە مەترسیدارەو ناوەڕۆكەكەی تەنها بریتیـە لـە خـۆ بـەزل زانینـــی خاوەنـــەكانیان. ســـەیر لەوەدایـــە كـــە ئـــەو

---

imposture–4 – لەفەرنـسا نـەیارانی بۆچـوونی ئازادانـە لەبەرهەمــە ئەدەبیــەكان ڕەوتــی ڕەخنــەی نوێیــان بــەكارێكی ساختەكارانەو فێڵو تەڵەكە ناودەبردو ریمۆن پەیكار كـە "ڕەخنـەو حەقیقـەت" بەمەبەسـتیوەڵامدانەوەی ئـەو نووسـراوە، وتـارێكی لــەژێر نـاوی ڕەخنــەی نـوێ یـان فێـڵو سـاختەی نـوێ بـڵاو كردۆتەوە.

بزوتنەوەیە درەنگ سەری هەڵداوە. بۆچی ئەمڕۆ؟ ئایا ئەمە ئاماژەی کاردانەوەیەکی بێ بایەخە؟ یان گەڕانەوەی هێرشبەرانەی تاریك بینیە؟ یان بە پێچەوانەوە، یەکەمین کاردانەوەیە لەبەرامبەر فۆرمە تازەکانی دەربڕین، ئەو فۆڕمانەی کە تازە سەر هەڵدەدەنو هەر لە پێشوەختەوە هەست بە بوونیان کراوە؟

ئەوەی لەچوارچێوەی هێرشەکانی ئەم دواییە بۆ سەر"ڕەخنەی نوێ"مرۆڤ ڕادەچڵەکێنێ، سروشتی گروپکارانەی ئەو هێرشانەیە(٥). ناچیزەییەك لەو میانەیەدا بەدی دەکرێت. هەر دەڵێی لەکۆمەڵگایەکی کۆندا، مەراسیمی شاربەدەرکردنی دیاردەیەکی مەترسیدار ئەنجام دەدەن. نووسینێکی سەرسوڕهێنەر

5 – لێرەدا، بارت لەپەراوێزی کتێبەکەیدا ناوی سەرجەم ئەو وتارانەی ریزکردووە کە لەنێوان ساڵەکانی ١٩٦٥و ١٩٦٦ لەڕۆژنامەکانی فەرەنسا بەمەبەستی هێرش کردنە سەر ڕەخنەی نوێ بڵاوکراونەوتەوە کە لێرەدا دوبارە نووسینەوەیان پێویست نیە.

بەناوی – سزادان[٦]– ڕیشەی بە نێو ئەو بزوتنەوەیەدا داکوتاوە. ئەوانە خەو بەوەوە دەبینن"ڕەخنەی نوێ"برینداروپارچە پارچە بکەنو بیکوژنو بەرەو پەشیمان بوونەوەو سەکۆی دادگایی کردنو سێدارەی ببەن[٧]. بێگومان ئەمەش دەستدرێژی کردنە بۆ سەر شتێکی گرنگو زیندوو“ لەبەرئەوەی ئەو کەسەی سزا دەدات، تەنها لەبەر تواناکانی ستایش نەکراوە، بەڵکو وەکو"پارێزەرێك"کەلەپاش دانیشتنێکی دادگایی کردن گەڕابێتەوە، سوپاسی دەکرێتو ڕێزی لێدەگیرێت.

ئەم هێرشانە لەلایەن چەند گروپێکەوە ڕێنوێنی دەکرێنو، لەژێر ئایدیۆلۆژیایەکدا کار دەکەنو، شوێنگەی سەرهەڵدانی ئەو هێرشانە کۆڕێکی

---

6 –"ئەمە جۆرێك سزادانە"بڵاوکراوەی سەلیب (١٠ی دیسامبەری ١٩٦٥).

7– لێرەدا بارت لە پەراوێزی کتێبەکەیدا پێرستێکی دوورو درێژی ئەو لێکچونانەی نووسیوە، بۆ نموونە : بڵاوکراوەی لۆدیان، ژمارە ١٦ ژانویەی ١٩٦٦ووتارێك لەژێر ناوی"بارت لە قەسابخانە".

ڕوناکبیری گومان لێکراوە کە هۆکارێکی تەواو سیاسیو ئاڕاستەدار دەخزێنێتە نێو ڕەخنەو زمانەوە[٨].

ڕەخنەی نویٚ لە ئیمپراتۆریەتی دوهەمدا دادگایی دەکرێت: ئایا"ڕەخنەی نویٚ"لەبەر ڕوبەڕو بوونەوەی بنەما بنەڕەتیەکانی ئەندێشەی زانستی، یان زۆر سادەتر، لەبەر ڕوبەڕو بوونەوەی بنەماکانی دەربڕین، دانایی بریندار ناکات؟ ئایا زیان بەئەخلاق ناگەیەنێتو لەهەموو شوێنێك بوار بۆ –

8 – لەساڵی ١٩٦٦, ماوەیەك پێش ئەوەی بارت ڕەخنەو حەقیقەت بنووسێت، ریمۆن پەیكار (Raymond Picard) لەگۆڤاری – ئۆرۆپ ئەكسیۆن (Europe Action) وەڵامی رۆلان بارتی دایەوەو ڕایگەیاند كەدیدگاو سەبكی نوسینی بارت تەمو مژاویو ئاڵۆزە.هەر لەو وتارەدا نووسی : بارت هەست دەكات دەتوانێت ئەووڕێنانەی كە لەپێشبینیەكانی نۆستەر ئادامۆس دەچێتو بەهۆی ئەو ڕستانەی كە لە هێماكانی فیرقەكانی –سیر– دەچن، جێگەی ڕەخنەی كلاسیكو كۆن پڕ بكاتەوە. ڕەخنەو حەقیقەت بەمەبەستی وەڵامدانەوەی دیدگاكانی پەیكار نووسرا.

ڕەگەزپەرستی گومان ئامێزی بێ هەوسارو بێ ڕەوشتانە– فەراهەم ناکات؟ ئایا دابە نەتەوەییەکانمان لەبەرچاوی جیهان بێ بایەخ ناکات؟[9] یان بەکورتی، مەترسی خولقێن نیە؟ بەکارهێنانیووشەی (مەترسی خولقێن) لەبەرامبەر ئەندێشەو زمانو هونەر، دیدگا کۆنە پەرستانەکانمان وەبیر دەهێنێتەوە..کۆنەپەرستی بەترسەوە دەژییو، ڕیشەی ئەو هەموو وێنە پڕ لەتوندوتیژیانە لەنێو هەمان ئەو ترسەدا خۆی حەشارداوە، کۆنەپەرستی لەهەموو جۆرە نوێبوونەوەیەك[10] دەترسێتو هەمووجارێك نوێگەریی بە (بەتاڵ) وەسف دەکات (بەتاڵ، زۆر جار ئەو تاکە سیفەتەیە کە دەکرێت بەشتە تازەو نوێکانەوە بلکێن) بەڵام ئەو ترسە نەریتیە، ئەمڕۆ ئاوێتەی دژە ترسەکەی دەبێت : نیگەرانی لەبەرامبەر ئالۆز[11]و بارگرژ وێنەکردنی سەردەم.

9– وتەیەکی تری پەیکار لەهەمان گووتاردا.

-10 novation

11 – anachronique

ئەوان، گومانی خۆیان لەبەرامبەر نوێگەرایی تێکەڵ دەکەن بە (گرنگیدان بەحاڵی حازر) یان پێویستی (دووبارە خوێندنەوەی بابەتەکانی ڕەخنە)، بەجۆرێك سەرو بنی کێشەکە پێکەوە گرێ دەدەن کە خۆیان لە(گەڕانەوەی بێ هودە بۆ ڕابردوو) دوور دەخەنەوە. لەمڕۆدا کۆنەخوازی تەواو وەکو سەرمایەداری، بۆ ماوەیەکی کاتی خۆی مەڵاس داوە. ئەم هێرشە لەناکاوانەش هەرلەبەر ئەوەیە وەهای دەربخەن کە هەندێك بەرهەمی مۆدێرنیان لەخۆگرتووە کە دەبێ قسەیان لەسەر بکرێتو، ئەو کات پاش ئەوەی ئاستێکی تایبەتی بۆ خۆیان دەدۆزنەوە دەکەونە سزادانی گروپێك.ئەو دادگایی کردنانەی چەند ماوە جارێك، لە ڕێگەی هەندێك گروپی داخراوەوە ئەنجام دەدرێن، هیچ شتێکی نایابیان هەڵنەگرتووە" بەڵکو ئەوانە دەبنە دەرەنجامی جۆرێك لە هاوسەنگی، بەلام بۆچی ئەمڕۆ ڕەخنە[١٢] هاتۆتە مەیدانەوە؟

12- Critique – بارت ئەمووشەیە بە پیتی C گەورە

ئــەوەی لەمیانــەی ئــەم ململانێیانــەدا شــایانی قسەلەسەر کردنە، ڕوبەڕو بوونەوەی نێوان کۆنو نوێ نییە، ئەوەی جێگەی بایەخە ئەوەیە کە ڕەخنەی کۆن بەکاردانەوەیــەکی ئاشــکرا قــسەکردن لەســەر دەق قەدەغــە دەکــات : ئــەوەی نــاکرێ پەســندی بکــەین ئەوەیە کە زمان قسەلەسەر زمـان بکـات. گوتـاری دوو ڕوو، هەســـتی تایبـــەتی لایـــەنگرانی نەریتـــەکان دەوروژێنیێو، زۆر جار بەیارمـەتی پەنـدێکی کورتبینانـە ڕوبـەڕوی دەبنـەوە: لەحکومـەتی ئەدەبـدا[١٣]، ڕەخنـە دەبێت ئەوەنـدەی پۆلیـسێک"هوشـیارو ئاگـادار"بێـت. ڕێگە گرتن لە ئازادی کەسێك، ڕەنگە ئەوەنـدەی گشت پەسەندکرنی کەسێکی تـر مەترسـیدار بێـت : ئەمـەش بۆخۆی بەژێر پرسـیار خـستنی دەسـەڵاتی دەسـەڵاتو

دەنووسێت. زمانە ئەورەپاییەکان زۆرجار سەرەتای وشـە پـیرۆزە مەسیحیەکانی نێو دەقەکانیان بە پیتی گەورە دەنووسـن. ڕەنگـە بـارت بـە هــەمان مەبەســت لەمــەڕ ئەمووشــەیە ئــەو بنەمایــەی بەکارهێنابێ.

13 – Etat litteraire

زمانی زمانە. لەڕاستیدا دروستکردنی دەقێکی لاوەکی لــە دەقەســەرەکیەکەوە، کردنــەوەی ڕێگــەتازەو پێــشبینی نــەکراوەکانو گەمــەی بــیٚ کۆتــایی ئــەو ئاوێنانەیــە کــە لەبەرامبــەر یــەك دانــراونو، هــەر ئــەو هەڵاتووەیە کەبەگومان لێکراو لەقەڵـەم دەدرێت. ئـەو دەمــەی ڕەخنــە داوەریکردنێکــی بــاوو نەریتگــەرابوو، نەیــدەتوانی جگــە لــە سازشــکارێك چــیتر بێــت، سازشـــکردن لەتـــەك بەرژەوەنـــدیی داوەرەکـــان (ڕەخنــە)ی ڕاســتەقینە لــە دابــەکانو زمانــەکان، بەمانای"داوەریکردن"نیە دەربارەیـان" بـەڵکو لەیـەکتر جیاکردنەوەو تویێ کردنەوەیانە. ڕەخنە گەر دەیـەوێت ببێتە کارێکی شۆڕشگێرانە، پێویـستی بـە داوەریکـردن نیـە، بـەڵکو ئەوەنـدە بەسـە کـە لـەباتی خزمـەتکردنی زمــان، قــسەی لەســەر بکــات."نــویێ بــوون"تــاوانی سەرەکی ڕەخنەی نویێ نیە، بـەڵکو تاوانەکـەی ئەوەیـە کـە سـەرتاپا ڕەخنەیـەو ڕۆڵـی نووسـەرو ڕەخنـەگر بـە شـێوەیەکی نـویێ دەستنیـشان دەکـاتو بـەم کـارەی هێــرش دەکاتــە ســەر هەماهــەنگیو سیــستماتیکی

زمانـــەکان[١٤]. نـــەیارانی ڕەخنـــەی نـــوێ ســـەرەتا دەســـەڵاتەکانی خۆیـــان دەســـەپێنن‌و دواجـــار دەبنـــە بانگەشەکاری مافی "سزادان".

ڕەخنەی "حەقیقەت نوێن"[١٥]

"ئەرستۆ" لەسەر بنـەڕەتی جۆرێـك لـە"حەقیقـەت نوێنی"بنەمای هونـەری ئاخـافتن دادەڕێـژێت. ئـەوەش بەیارمـــەتی نەریت،ووتـــەی زانایـــان، دیـدگای زۆرینـــە، تێڕوانینی باوو...هتد، لەنێو زەینی مرۆڤەکاندا جێگـەی بۆخـۆی خـۆش کـردوە. ئـەو شـتە لـەنێو بەرهـەم یـان قسەیەکدا"دەرخەری حەقیقەتە"کەلەتەك هـیچ کـام لـە دەسەڵاتەکان[١٦] ناکۆك نـەبێت.حەقیقـەتنوێنی دواجـار نەپەیوەندی بەو شتانەوە هەیـە کـە بوونیـان هـەبووە" ئەوانـــەی پەیوەنـــدیان بـــە مێـــژووەوە هەیـــە"و نـــە

---

14 – ئەم ڕستەیە لەوتارەکەی پەیکاردا هانووە.

15 – Le vraisemabl able critique

16 - autorite

پەیوەندی بەو شتانەوە هەیە کەدێنە بوون" ئەوانەی پەیوەندیان بە زانستەوە هەیە"، بەڵکو تەنها پەیوەندی بەو شتەوە هەیە کەبیرورِای گشتی باوەڕی پێی هەیەو، ڕەنگە ئەو شتە بەتەواوەتی پێچەوانەیواقیعی مێژوویی یان گریمانی زانستی بێت. ئەرستۆ لەسەر بنەڕەتی ئەم بەڵگەیە جۆرێك جوانیناسیی عەوامگۆیی[١٧] دادەڕێژێت. ئەگەر ئەمڕۆ ئەو جوانیناسیە لەمەڕ بەرهەمە" عەوامگۆیەکان[١٨] بەکاربهێنین، ڕەنگە ئەو ڕاستیەمان بۆ دەربکەوێت کە مانای حەقیقەتنوێنی لەم سەردەمەشدا زیندو بۆتەوە. لەبەرئەوەی ئەو جۆرە بەرهەمانە هەرگیز ئەو شتانە

---

17 – بارت بەمشێوەیە باس لە پێناسەی ئەرستۆ دەکات بۆ ڕاستگۆیی دەق : ئەوشتەی بیرورِای گشتی بەڕاستی دەزانێت. بارت بەم شێوەیە باس لە ناوخنی پێناسەکەی ئەرستۆ دەکات : ئەو ڕاستیەی مومکین نیە، زیاتر لە شتێکی مومکینی ناڕاست بایەخی هەیە،بڕوانە Roland Barthes. I'aventure semiolog igue

-18 oeuvre de masses

لـەژێر پـێ نـانێن کـە جـەماوەر بـاوەڕی پێیـان هەیـە، هەرچەندە لەڕوانگەی مێژوویی‌و زانستیشەوە نامومکین بن.

ڕەخنەی کۆن هیچ جیاواز نیـە لەڕەخنـەی بـازاڕی" هەرچـەندە کـە کۆمـەڵگای ئێمـە زۆر کـەمتر لـە فـیلم‌و ڕۆمان‌و گۆرانی،گوێ لە ڕەخنە دەگرێت. ڕەخنەی کۆن لــەپانتایی کلتــوری کۆمــەڵگادا خــاوەنی ڕای گــشتی تایبـــەتی خۆیـــەتی‌و، دەســـتی بەســـەر لاپـــەڕە ئەدەبیـــەکانی چـــەند ڕۆژنامەیەکـــدا زاڵـــەو،خۆی لــەنێو(لـۆژیکێکی رۆشـنبیرانە)دا[١٩] جێدەکاتــەوە کــە ناکرێـت لەمیانەیـدا دژی نـەریت‌و پەنـدی پێـشینان‌و دیـدگای بـاوی کۆمـەڵگا بێـت. بـەکورتی، جۆرێـك لەڕەخنـەی حەقیقـەتنوێن بـوونی هەیـە.ئـەمڕۆ ئـەم حەقیقـەت نوێنیـە بـە بانگەشـەکردنی بنـەماکان خـۆی پێناسە ناکات‌و،لەبەرئەوەی خۆڕسکە، خـۆی لـە هـەر جۆرە مێتۆدێك[٢٠] بەدوور دەگرێت.لەبەرئەوەی مێتـۆد،

-19 intellectuelle.
20 – Methode.

بە پێچەوانەوە بەرکەوتنێکی گومان ئامێزە لەتەك هۆکاری ڕوداوو سروشتدا. ئەوانە تەنها لەکاتی سەرسوڕمانو ناخۆشنودیی لەبەرامبەر"دێوانەکاریەکانی"ڕەخنەی نویێ، دەست بەداوێنی مێتۆد دەبن. لەڕوانگەی ئەوانەوە هەموو شتێك لەچوارچێوەی ڕەخنەی نوێدا (تەمو مژاوی، بێ مانا، سەرتێکدەر، نەخۆشانەو بێ هەوسارو گێژکەرە).(٢١)

ڕەخنەی حەقیقەتنوێن کاروبارە ڕونو ئاشکراکانی(٢٢) زۆر خۆش دەوێت، بەڵام ئەو کاروبارە ئاشکرایانە زۆر جار خاوەن شێوازو ستایلی تایبەتی خۆیانن. لەکاتی هەستکردن بە مەترسیو بۆ بەرگریکردن لەخود هەمان ناڵی پێچەوانەی هەمیشەیی دەکرێنەوەو دەبێتە هۆی ئەوەی جیاوازیی

---

21 – ئەمە ئەو تایبەتمەندیانەیە کە پەیکار ئاڕاستەی ڕەخنەی نوێی دەکاتو بارت لەپەراوێزی کتێبەکەیدا ئاماژە بەدەیان نموونەی لەوجۆرە دەکات.

22 – evidence.

تێڕوانینەکان ببێتە لادانو، ببێتە هەڵە، هەڵە ببێتە گوناه، گوناه ببێتە نەخۆشیو نەخۆشی ببێتە دێوئاسایی[٢٣] ولەبەرئەوەی ئەو سیستمە شێوازێکی ستە، لەخۆڕا تێکدەشکێو شێوازەکانی خۆی هەڵدەڕژێنێتە دەرەوەی خۆی.ئەو بنەما سۆزداریە حەقیقەت ئامێزانە بەجۆرێکن،کە ناکرێت سەرپێچیان لێبکەیتو،ببێتە (دژەسروشت)ی[٢٤] ڕەخنەو بەرەو پانتایی زانستی – دێوناسی–[٢٥] بەکێش نەکرێت. ئێستا با بزانین بنەماکانی ڕەخنەی حەقیقەتنوێن لەساڵی ١٩٦٥دا کامانەن؟

بابەتیانە بوون

بابەتیانە بوون یەکەمین بنەمایە کە هەراو زەنای گوێ کەڕ دەکات، بەلاَم ئایا بابەتیانە بوون

23 Monstruosite-

24 –anti-nature.

teratologie -25 (مەبەستی بارت وتەکەی پەیکارە).

لەچوارچێوەی ڕەخنەی ئەدەبیدا چییە؟ ئەو بەرهەمەی لە"دەرەوەی ئێمە بوونی هەیە"[٢٦] چۆنە؟ لەبەرئەوەی سەبارەت بەووشەی _ دەرەوە _ گەلێك پێناسەی جیاواز پێشکەش دەکرێت، ئەو وشە پڕ بایەخەی کە دەبێت دێوانەیی ڕەخنە هەوسار بکات، کەواتە خۆ هەماهەنگ کردن لەگەڵیدا پێویستەو بەدوورە لەهەمەڕەنگی ئەندێشەی ئێمە، بەلاّم بەردەوام پێناسەی نوێ دەکرێتەوە. پێشترووشەی — دەرەوە— بە مانای"ئەقڵ، سروشت، سەلیقەو....."بەکارهاتووە. پێشتر لەتەك ژیانی نووسەرو"یاساکانی جۆری ئەدەبی"یەك شت بوو. ئەمڕۆش دیسانەوە پێناسەیەکی جیاوازمان دەدەنێ. بە ئێمە دەڵێن بەرهەمی ئەدەبی کاروبارە ئاشکراو ڕونەکانی لەخۆ گرتووەو دەکرێت بە پشت بەستن

26- بارت بابەتیانە بوون بەیەکێك لە چەمکەکانی فەلسەفەی نوێ ناو دەباتو بەمشێوەیە پێناسەی دەکات : بوونی ئۆبژەکان لەدەرەوەی ئێمە.

بـــەدابڕاویی زمـــان، بـــەکارهێنانی هاوخوێندنـــەوەی دەروونناســـانەو پێویـــستیەکانی پێکهاتـــەی جـــۆری ئەدەبی[٢٧]، ئەو کارو بارانە ڕابکێشرێنە دەرەوە.

لێرەدا چـەند گریمـانێکی داتاشـراو ئاوێتـەی یـەکتر دەبـــن، یەکـــەمین گریمـــان، سیـــستمو زانـــستی وشەسازییە.[٢٨] بەو مانایەی کە دەبێت کتێبێکی زمانی فەرەنـسی کلاسـیکی بەرهـەمی (کـایرۆ) مـان لەبـەر دەست بێـت، بـۆ خوێندنـەوەی بەرهەمـەکانی کـۆرنیۆ ڕاسینو مولێر. چ کەسێك هەرگیز ئـەو خاڵـە فـەرامۆش دەکات؟ ئەی چی لەمانایووشە ئاشناکان دەکەن؟ ئەو شتەی پێی دەووترێت"دابڕاویی زمان"هیچ نیە جگە لـە دابڕاویـــــــی زمـــــــانی فەرەنـــــــساو دابڕاویـــــــی فەرهەنگناسیووشەکان. مەلـەل یـان"چـێژ" ئـەو کاتـە هەستی پێدەکرێت کە زمان _ئەو ئیدیۆمـە کۆنـە[٢٩] —

27 – ڕستەی پەیکار.

28 – Lexicographie

29 – idiome

بـەردەوام پێکهێنــەری زمــانێکی تــرە و لەتــەك زمــانی یەکەمدا دژ نیە، واتە هەمان زمانی یەکەمە بەڵام پڕە لە دانــەبڕاویی. بــەهۆی کــام ئــامرازی ناســینو کــام فەرهەنگیووشــەوە دەتانــەوێت بەســەر ئــەو زمانــەی دوهەمدا زاڵ بن؟ هەمان ئـەو زمانـە قـوڵو بـەرفراوانو هێما ئامێزەی بەرهەمەکەی پێ نووسراوەو، زمانی مانـا فـــرە لایەنەکانە؟هـــەروەها لەمـــەڕ"هاوخوێنـــدنی دەروونناسی"دەتانەوێ بەپێی کام کلیل، بیخوێننەوە؟ کـە گـەلێك قوتابخانـەی جیـاواز بـۆ ناولێنـانی هـەڵسو کەوتەکانی مـرۆڤ بـوونی هەیـەو، پـاش ئـەوەش گـەلێك شێوازی جیاواز بـۆ دەربڕینـی هاوخوێندنـەوەکانیان لـە ئارادایـــە : شـــێوازی کـــارکردنی دەروونناســـی — لێکدانـــەوەی دەرون — جیـــاوازە لـــە شـــێوازەکانی کـــارکردنی دەروونناســـی ڕەفتارگـــەراو(٣٠) ..هتـــد. دەمێنێتەوە دواهەمین پارچەی ئەو شێوازانە کە هـەمان دەروونناسـی"بـاو"ە. ئـەو دەروونناسـیەی هـەموان

30 - Psycologie Behaviorist

پێی ئاشنان‌و هەر لەو ڕووەشەوە هەستێکی ئارامی بەخشی بەهێز دروست دەکات. ڕەخنەی کۆن دەخوازێت دەروونناسی ڕەخنە بەهۆی سەرجەم ئەو شتانەوە دروست ببێت کە لەقوتابخانە لەمەڕ ڕاسین‌و کۆرنێ‌و ئەوانی تر فێری بووین. لەڕاستیدا دەیەوێت نووسەرێك لە ڕێگەی ئەو وێنەیەوە بە ئێمە بناسێنێت کە ئێمە بۆی دەکەین. چ خۆ جووینەوەیەکی[٣١] سەیرە ! کەسایەتیە ئاندرۆماکیەکان ئەو تاکە قەیران گرتوانەن کە "توندو تیژیی هەستەکانیان."[٣٢] بەمانای خۆبەدوورگرتن دێت لەوەهمەکان بە بەهای مەلەل‌و دوبارە بوونەوەکان، لەگەڵ ئەوەشدا لەهەڵە کردن بێبەری نابن. بەڵام دەبێ لەمەڕ "پێکهاتەی ژانری ئەدەبی" زیاتر فێربین : نزیکەی سەد ساڵە گفتوگۆ لەسەر وشەی "پێکهاتە" بەردەوامە، گەلێك پێکهاتەگەرایی بوونی هەیە، پێکهاتەگەرایی ژنێتیك‌و،

---

31 - tautologie دووبارەکردنەوەی بەردەوام.

32 - ڕستەکەی پەیکار

دیاردەناسی و.. هتد. هەروەها جۆرێک پێکهاتەگەرایی "قوتابخانەیی"[٣٣] لەئارادایە کە کاری پێشکەشکردنی "هێڵکاری" بەرهەمێکە، مەبەست لێرەدا چ جۆرە پێکهاتگەراییەکە؟ چۆن دەکرێت بەبێ ئامادە بوونی مۆدێلێکی شێوازناسی، لە پێکهاتە تێبگەین؟ لێرەدا کارمان بەسەر تراژیدیاوە نییە، کە یاساکانی لەلایەن تیۆرداڕێژە کلاسیکیەکانەوە لێکدراوەتەوە، ئەی "پێکهاتە"ی ڕۆمان کە دەبێت لەبەرامبەر "دێوانەکاریەکانی "ڕەخنەی نوێ ڕا بوەستێت چیە؟

کەواتە ئەم "بنەما سەلمێنراوانە" جگە لەچەند شتێکی خوازراو چیتر نین. یەکەمجار "بنەمای سەلمێنراو" پێکەنیناویەو بەواتایەکی تر تەواو ناشایستەیە" کەس تا ئێستا گومانی ئەوەی نەکردووە کەووتەی بەرهەمی ئەدەبی مانایەکی لەفزی هەبێ،

---

33 – scolaire

کەلــەکاتی پێویــستیدا، زانــستی زمــان[٣٤] پێــشکەش ئێمەی دەکات. قسە لەسەر ئەوەیە کە ئایا کەس مـافی ئەوەی هەیە لێکدانەوەی جیـاواز بـۆ ئەوووتـە ئەدەبیـە بکـات بـەبێ ئـەوەی خوێندنەوەکـەی دژی ئـەو وتەیـە بێــت؟ فەرهــەنگی وشــەکان ناتوانێــت وەڵامــی ئــەم پرســیارەمان بداتــەوە، بــەڵکو ئــەوە بەرپرســیاریەتی گەیــشتنە ئانجــامێکی گــشتیە لەمــــەڕ سروشـــتی هێمائامێزی زمان.

ســەبارەت بــە"بنــەما ســەلمێنراوە"کــانی تــریش بەهــەمان شــێوەیە : ئەوانــە هــەموویان ڕاڤــەکردنن، لەبەرئــەوەی لەســەر بنــەمای خواســتراوی پێــشوەختی مۆدێلێکی دەروونناسانە، یـان پێکهاتەگەراییانـە، بنیـات نراون. ئەم هێمایە — لەبەرئەوەی هێمایـە — دەتوانێـت بـچێتە قـاڵبی جیـاوازەوە" کەواتـە هـەرجۆرە بابەتیانـە بوونێکی ڕەخنە لە هێمایەکی خواستراو پێك نەهاتووە. بــەڵکو دەرئــەنجامی بــەکارهێنانی تونــدو تیژیــە بــۆ

34– Philologie

سەپاندنی مۆدێلێکی هەڵبـژێردراوی تایبـەتی. تـا ئێـرە هیچ گرفتێك نیە، لەبەرئەوەی تا ئێستا ڕەخنـەی نـوێ هیـچی تـری نـەووتوەو بابەتیانـەبوونی لێکدانـەوەکانی خۆی بـەپێی تـەبایی نێوانیـان داڕشـتووە،و لەبەرئـەوە پێویـست بـەوە ناکـات هێرشـی بکرێتەسـەر. ڕەخنـەی حەقیقـەت نـوێن زۆرجـار هێمـای نووسـین دەخـوازێ، ئەمـەش خواسـتێکە وەکـو خواسـتەکانی تـر. بـەڵام دەبینین دواجار چی بەرهەم دەهێنێت.

دەوترێـــت دەبــێ (دەلالـــەتی وشـــەکان بـــۆ خودیووشـەکان بپارێزرێت)، بـەکورتی وشـە جگـە لـە مانایەك، مانای تری نیە : ئـەویش مانـای باشـە. بـەڵام ئەم بنەمایە گومـانێکی لەپـشت خۆیـەوە حەشـارداوە، یـان لـەوەش خـراپتر، جۆرێکـە لـە بـەبازاڕی کردنێکـی سەرتاسـەریانە[٣٥] وێنـە : هەنـدێك جـار زۆر ئاسـانو بـــەمانای ڕاســـتەقینەی وشـــە هەنـــدێك شـــتی لێ

35 – banalisation generale

قەدەغەدەکـەن (نابێـت بڵـێن تیتـۆس[٣٦])برنیـسی[٣٧] کوشـتووە،لەبەرئەوەی بـرنیس بـەهۆی کوشـتنەوە نـەمردووە)[٣٨] هەنـدێکجار بـە تانـەو تـەنزەوە گاڵتـە بەبەرداشـتی ژێرەوەیووشـەکان دەکـەن.(پەیوەنـدی نیرۆنـی هـەتاویی[٣٩] لەتـەك فرمێـسکە ژوەنیـەکان[٤٠] دادەبەزێنـە ئاسـتی ئـەو هـەتاوەی گۆمێـك وشـك دەکـات[٤١] یـان ئیـستیعارەیەك لەزەمینـەی ئەستێرەناسـی)[٤٢]، هەنـدێك جـار بـەپێی پێگەیەك،کێـشەی تایبـەتی ئـەو سـەردەمەی تێـدا دەبینینـەوە (نابێـت بـەهیچ جۆرێـك لـەنێو وشـەی respire-- دا بـەدوای مانـای هەناسـەداندا بگـەڕێن،

---

36 – Titus

37– Berenice

38 – وتەی پەیکار.

39 – Nerone solaire

40– Junie

41 –

42 – پەیکار بەکاری هێناوە، ئاماژەیە بۆ بەرهەمەکانی ڕاسین

لەبەرئـــەوەی لەســـەدەی حەڤدەهەمـــدا، ئەوووشـــەیە بریتی بووە لە پاڵکەوتن).بەم شێوەیە دەگەنـە ئـەوەی یاســاکارێکی سەرســورڕهێنەر بــۆ خوێندنــەوە دیــاری بکـــەن: دەبێـــت شـــیعرەکان بـــەبێ بەرداشـــتێکی داهێنەرانـە(٤٣) بخوێنرێنــەوە، نـابێ ڕێگـە بـەوە بـدرێت لـەدەرەوەی ئەوووشــە ســادەو عەینیانــە، هــیچ جــۆرە تێڕوانینێکـی تایبــەتی گەشـە بکـات، ئـەو وشـانەی کـە بەبێ لەبەرچـاوگرتنی بـەکارهێنانیان لەئـەمڕۆدا هــەمان وشەکانی (دەروازە، شەوستان، فرمێسك)ن لەکۆتاییدا، وشەکان هیچ بەهایـەکی گەڕانەوەکارانـەیان نیـەو تـەنها خـاوەنی بــەهای گۆڕینــەوەن. وشــەکان وەکـو ئـەوەی بـــەکاردەهێنرێن، لەســـادەترین جـــۆری مامەڵەکانـــدا، بەکەڵکی پەیوەندیی دروستکردن دێنو ئیلـهام بەخـشی هیـچی تـر نـین. بەگـشتی لەڕوانگـەی ئەوانـەوە، زمـان

تەنها یەك دابڕاویی پێشنیار دەكات: دابڕاویی لە بازاڕی بوون[٤٤]، كە ئەوان هەمیشە ئەوە هەڵدەبژێرن.

قوربانیەكی تری ئەم گێرەشێوێنیە كەسایەتی مرۆڤە" هەمان بابەتی گاڵتەجاڕی هەمیشەیی" كەسایەتی چیرۆكێك هەرگیز مافی ئەوەی نیە پێ لەبەرەی خۆیوهەستەكانی درێژتر بكات. هەبوون وەك نەبوون بابەتێكی نائاشنایە لەلای ڕەخنەی حەقیقەتنوێن (ئۆریست[٤٥]وتیتۆس ناتوانن لەگەڵ خۆیاندا درۆبكەن) هەروەها بوون بەگاڵتەجاڕ (ئیرفێل[٤٦]، ئاشیلی[٤٧] خۆش دەوێت، بەلام بەدڵنیایەوە هەرگیز ناتوانێت تەسەوری ئەوە بكات كە ڕوحی لەلایەن ئەشیلەوەداگیركراوە)[٤٨]. ئەم بەرچاوڕونیە سەرسوڕهێنەرەی بونەوەرەكانو بۆنەكان

---

44 – Certitude de la banalite

45 – Orest

46 – Eriphile

47 – Achille

48 – مەبەست وتەكەی پەیكارە.

بــۆ چـــیرۆکەکە ناگەڕێتـــەوە، بـــەڵکو لەڕوانگـــەی حەقیقــەتنماوە، ژیــان خــۆی ئاشــکرایە. هــەمان ئــەو مەرگــەی بـاڵی بەسـەر جیهانـدا کێـشاوە، بـاڵی بەسـەر بۆنــەکانی مرۆڤــی نێــو کتێبەکانیــشدا کێــشاوە.ئــەوان دەڵــێن هـــیچ بیانوویـــەك نیـــە کەبەرهـــەمی ڕاســـین بەشانۆنامەیەك سەبارەت بـەدیلی ڕوح بـەراورد بکـەین، لەبەرئەوەی ئـەو بەرهەمـە دۆخێکـی بـاو دەگێڕێتـەوە، هەروەها جەخت کردنەوە لەسەر ئەوەی کـە تراژیـدیای ڕاســـین بـــاس لـــەو بۆنانـــە دەکـــات کـــەزوڵمو زۆر تەوەرەیــەتی، کــارێکی بێهودەیــە، لەبەرئــەوەی هێــز بنەڕەتی ئاشکرای هەموو کۆمەڵگایە، ئەمـەش بۆخـۆی بریتیــە لــە پێناســەکردنی هێــزو بۆنــە مرۆییــەکانوەکو دیاردەیەکی سروشتی، هــەرگیز ئــەدەب نــەیتوانیوە لــە تــەك بارودۆخــە — موبتەزەلــەکان — دا بەئاشـتی بـژی، لەبەرئــەوەی دەکرێــت بڵــێین ئــەدەب ئــەو گوتارەیــە کەبۆنەیـــەکی ڕۆژانـــەو ئاســـایی دەکاتـــە بۆنەیـــەکی بنەڕەتییو لەو بۆنە بنەڕەتیەش، بۆنەیەکی ئاشـکراکەر دروست دەکات. بەم شێوەیە دەکرێت بڵـێین ڕەخنــەی

حەقیقەتنما بەکەڵکی بێ کەڵك کردنی هەموو شتێك دێت. ئەوەی لە ژیاندا — موبتەزەلە — نابێت دەسکاری بکرێتو، بەپێچەوانەوە ئەوەی لەنێو بەرهەمێکدا موبتەزەل نیە دەبێ موبتەزەل بکرێت: ئەمەش ئەو جوانیناسیە گێلانەیە کەژیان مەحکومی بێدەنگیو بەرهەمەکەش مەحکومی بێ مانایی دەکات.

چیێژ[٤٩]

بۆ دەستکەوتنی بنەماکانی تری ڕەخنەی حەقیقەتنما، دەبێت هەندێك بگەڕێینەوە دواترو بگەینە سەر سانسۆرە پێکەنیناویەکانو، بچینە نێو باسو ململانێ وێرانەکانی ڕابردوو،و لە زمانی ڕەخنەگرانی کۆنەپەرستەوە گوێ لە وتەی ڕەخنەگرە کۆنەکانی ڕۆژگاری دور(نیزار[٥٠] ونیپۆمۆسن لۆمێرسیە)[٥١] بگرین.

---

49 – legout

50– Nisard (١٨٨٨ – ١٨٠٦) ئەدیبی فەرەنسی.

ئـەم كۆمەڵـە ڕێگرانـەی[٥٢] ئـەخلاق‌و جوانیناسـی چین، كەڕەخنەی كلاسیك سەرجەم ئەو بەهایانـەی كـە ناتوانێن بەسەر زانستدا بیانسەپێنێت، لەوێدا كۆیـان دەكاتـەوە؟ ئێمـە ئـەم ڕێگرانـە نـاودەنێین چـێژی ئەدەبی[٥٣]. چێژ لایەنگری قسەكردن لەسەر چ بابـەتێك دەكات؟ ئۆبـژەكان. ئۆبـژە پـاش ئـەوەی لەووتەیـەكی دانایانـەوە دەپەڕێتـەوە، پـەرە دەسـێنی‌و دوچـاری جۆرێـك ناتـەبایی دەبێـت كەلـە خـودی ئۆبژەكانـەوە سەرچاوە ناگرێت،بەڵكو ئەوە دەرئەنجامی ئاوێتەبوونی تەجریـد و بابەتیانەبوونـە (تێكـەڵاوكردنی ژانرەكـان هەمیشە قەدەغەیە)" ئەوەی جێگەی پێكەنینە ئەوەیـە كـە دەكرێـت ئیـسفەناج بخەینـە قـسەو باسـە

---

51 – Nepomucene Lemercier (١٨٤٠ – ١٧٧١) شاعیری ئیریك نووسی فەرەنسی كە هەندێك دەقی تراژیدیای لاوازی نووسی.

52 – interdit

53 – وتەی پەیكار

ئەدەبیەکانــەوە[٥٤] : مــەودای نێــوان ئۆبــژەو زمــانی هێمائامێزی ڕەخنە تەواو تەجریدینو، ڕەخنەی نویێ بە پێچەوانەوە، زۆر کەمتر موجـەرەدەو زیـاتر دەپەڕژێتـە سەر ناوەڕۆکو ئۆبژەکان، بەڵام ئەم نێوەندی ڕەخنەیـە مـــەحکوم کـــراوە بـــەوەی خـــاوەنی تەجریـــدێکی نامرۆڤانەیــە.ئایـا بەڕاسـتی ئـەوەی پێـی دەوترێـت حەقیقەت نوێنی (بەرجەستە)[٥٥]، جگـە لـە — خـوو — چی ترە. لەمیانەی حەقیقەت نوێنیدا(خوو)، چێژ پێـك دەهێنێت، لەڕوانگەی حەقیقەت نوێنیەوە نـابێ ڕەخنـە لە ئۆبـژەکان دروسـتکرابێت (لەبەرئـەوەی زۆر کـۆنن)و نـابێ لـە بیرۆکـەکانیش دروسـت بووبێـت (لەبەرئـەوەی زیاد لە پێویست موجەرەدن) بەڵکو دەبێت لە بـەهاکان پێك هاتبێ.

لێرەدایـە کـە چـێژ دەتوانێـت کارسـاز بکەوێتـەوە. خزمەتگوزاریی سادەی ئەخلاقو جوانیناسی، لە نێـوان

54 – ئاماژەیە بۆ وتەی پەیکار

55 – concrete

(جوانو باش) دا زنجیرەیەکی پێکەوە گرێدراوی ئاسان دروست دەکات، تا بەهۆی بەکارهێنانی ڕێگەچارەیەکی سادەوە، بەبیٚ هیچ دەنگدانەوەیەك ئەو دووانـە بەهەڵـە بە هاوتای یـەك بـزانین. بـەڵام ئـەو ڕێگەچـارەیە وەکـو سەرابێکی ونبوو وایە. لەبەرئەوەی زۆر دەپەڕژێتە سەر ڕەگەزایـەتی، سەرزەنـشتی ڕەخنــە دەکرێـت. بــەڵام دەبیٚ بزانین کە بازاڕی قـسەوباس لەسـەر ڕەگەزایـەتی هەمیشە گەرم بووە. ئەگەر بێتوای دابنێین گەر بۆ یـەك چـرکە پاڵـەوانانی بەرهەمـە کلاسـیکیەکان خۆیـان لـە ڕەگەزایەتی کلاسیکی بـەتاڵ بکەنـەوە چـی ڕوودەدات، لە ڕوانگەی نەیارانەوە، ڕەخنەی نـوێ خەیاڵێکـە پـەرە بەڕەگـــەزێکی وەســـواس ئـــامێزو بـــیٚ هەوســـارو هەرزەکارانـە دەدات. هـەروەکو ئـەوەی ئـەوان درکیـان بــەوە نــەکردبیٚ کــە ڕەگەزایــەتی دەتوانێــت ڕۆڵێکــی گرنگی لە پێکهـاتنی کەسـایەتی چـیرۆکەکاندا هـەبێتو ئەو ڕۆڵەش بـەپێی پـەیڕەوکردنی لـە فرۆیـد[٥٦] یـاخود

---

56 – Freud

ئادلــەر[٥٧] بگۆڕێــت . ئــەم بیرکردنەوەیــە هــەرگیز ڕەخنەی کۆن بیری لێ ناکاتەوە، لەبەرئـەوەی دەکرێـت بپرسین ئایا جگەلەوەی لە ئاگاییەکی گشتیدا[٥٨]"چـی دەزانم"لەمــەڕ فرۆیــد خوێندویانەتــەوە، چــی تــری دەربارە دەزانن؟

لە ڕاستیدا چێژ هۆکارێکی ڕێگرێکی دیکەی بـەردەم گوتـارە[٥٩]. هـۆی مـەحکوم کردنـی شـیکاری دەرونـی بیرکردنەوەنیە، بەڵکو خاوەن گووتار بوونیەتی، ئەگـەر بیانتوانیبـا ئـەو کـارە لەچوارچـێوەی کـاری پزیـشکیدا سـنوردار بکـەن بــە پاڵخــستنی نەخۆشــەکە لەســەر کورسی عیادەکان ئەوەندەی خـاڵ کوتانێـك هەسـتیان بـە نیگـەرانیو تـرس دەکـرد. بـەڵام ئێـستا شـیکاری دەروونی گووتاری خـۆی ئاراسـتەی ئـەو ململانێیانـەش دەکـات کــە ســەبارەت بــەو بوونــەوەرە پایــە بڵنــدو

57– Adler

58 – que sais-Je?

59 – un interdit de parole

پیرۆزەی پێی دەووترێت نووسەر لە ئارادایە.وەکو: (ئەو شاعیرەی کەتازە بە –مۆدێرن– حسابی بۆ دەکرێت، بەڵام هێشتا کلاسیکە) (ڕاسین بەئابرووترین عاشقەو زۆر سادەش دەتوانین لێی تێ بگەین! [٦٠]).

لەڕاستیدا ئەووێنەیەی کەڕەخنەی کۆن بۆ شیکاری دەرونی دەیکێشێت، دەمێکە باوی نەماوە. ئەموێنەیە لەسەر بنەمای ڕیزبەندیی کۆن بۆ جەستەی مرۆڤ وەردەگیرێت. لەڕەخنەی کۆندا، مرۆڤ لە بنەڕەتدا لە دوو بەشی تەشریعی پێك هاتووە، بەشی یەکەم، دەرەوەو سەرەوەی مرۆڤە : سەری هەمان ئەوخولقێنراوە هونەرمەندانەو درەوشانەوەی نەجابەتەیە کە دەکرێت ئاماژەی پێ بکرێتو ببینرێت، بەشی دوهەم، خوارەوەو ناوەوەی مرۆڤە : هەمان ڕەگەزایەتی کە بریتیە لە: ڕەگەزایەتی (کە نابێ لێرەدا ناوی بهێنین)،غەریزەکان(بزوێنەرە بێ هودەکان)،

60 – ئاماژەیە بۆوتارێکی گۆڤاری ئەنجومەن (١٥ ی نۆڤامبەری ١٩٦٥).

(جەستەیی)، (کارکردە خۆڕسکە نادیارەکان)، (دونیای تاریکی ململانێی بارگرژی خولقێنەکان)[٦١]، لێرەدا مرۆڤی سەرەتاییو ئاشکرا، لەوێشدا نووسەری فراژوو و دەسەڵاتداریەسەر خۆیدا. بەڵێ ئەوان بەتوڕەییەوە دەڵێن کە شیکاری دەرونی بۆ پەیوەندیی دروستکردنو پێکەوەلکاندنی سەرەوەو خوارەوەو دەرەوەو ناوەوە، زیادەڕۆیی دەکات"و دەڵێن ئاستێکی بەرزتریش دەبەخشێتە خوارەوەی شاراوە، هەمان ئەو ئاستەی خوارەوە کەبەباوەڕی ئەوان لە ڕەخنەی نوێدا دەبێتە وێنەیەکی(ڕونکەرەوەی)[٦٢] سەرەوەی ئاشکرا: بەمشێوەیە ئەوانەی پەیڕەویی لەڕەخنەی کۆن دەکەن، نیگەرانی ئەوەن کە هیچ جیاوازیەك لەنێوانوردە زیخو ئەڵماسدا نەمێنێتەوە. چۆن دەکرێت وێناندنێکی ئەوەندە ساکارو گێلانە لەو بابەتە پێشکەش بکرێت؟دەبێ جارێکی تر ئەوە بەڕەخنەی

---

61 – ئاماژەیە بۆووتەی پەیکار.

62– explicatif

نـــویێ ڕابگەیێنینـــەوە کـــە شـــیکاری دەرونـــی تـــەنها لەسەر"نەست"قسە ناکاتو هەر هـیچ نـەبێت ڕەخنـەی دەرون شیکاریانە لـەو تۆمەتـە بـەدوورە کـە ئـەدەبیات بکاتـــە"چـــەمکێکی هەڵـــچوی مەترســـیدار"[٦٣].بـــە پێـچەوانەوە لەڕوانگـەی ڕەخنـەی دەرون شـیکاریانەوە نووسەر بکەری —کـردار— ە (ئـەوەمان لـەیاد نەچـێت کـــــە ئەمووشـــــــەیە لـــــــەنێو دەرون شـــــــیکاریدا بـەکاردەهێنرێت). لەلایـەکی تریـشەوە پێگەبەخـشین بـــە"ئەندێـــشەی ئاگایانـــە"و کـــەم نـــرخ کردنـــی دیاردە"بێواسیتەو بنەڕەتیەکان"لـەنێو ڕوحـی مرۆڤـدا لەتەك دەسـکەوتە زانـستیەکاندا هاوتـا نـین. سـەرجەم بەراوردکاریە جوانیناسیو ئەخلاقیەکان لەنێوان مرۆڤـی ئەنـدام شـێوە، بزوێنـەر، خۆهـەڵقولاو، بـێ بەنـدوبار، ئاژەڵی، نادانو...هتد، لەتەك ئـەدەبیاتی هەڵبـژێردراو، ڕەســەن، خــاوێنو شـکۆمەند، بـەراوردکردنێکی هەڵـەو نادروستن، لەبەرئەوەی دەزانین مـرۆڤ لەمیانـەی دەرون

---

63 – ئاماژەیە بۆووتەیەکی پەیکار.

شـیکاریدا لەڕوانگــەی ئەندازەییــەوە دابــەش نــەبووەو بــەپێی دیــدگای – ژاك لاکــان –[٦٤] ناکرێــت بــەهۆی هەندێك چەمکیوەکو دەرەوەو ناوەوە، یـان سـەرەوەو خـــوارەوە، شـــی بکرێتـــەوە. بـــەڵکو ئـــەو دۆخـــە جێبەجێکارێکی ئاشکراو گرێدراوە، کەلە میانەیـدا زمـان بەردەوام ڕۆڵی خۆی دەگۆڕێتو ئاستەکانی بـەدەوری تەوەرەیـــەکی نـــەگۆڕدا دەخولێنـــەوە. بـــەڵام ئەمـــە بزماردا کوتینە بە بـەردا. ئەوەنـدەی ئەسـتوریی‌و چـڕی

64- Jacque Lakan دەروونناسـی فەرەنـسی، ژاك لاکـان یەکێکە لە پێکهاتـە گـەرا بەناوبانگـەکان, ئـەو لـەو بڕوایەدایـە کـە دەرونــی مـرۆڤ پێکهاتەیـەکی هاوشـێوەی زمـانی هەیـەو نەسـت دەرئـەنجامی ململانێـی بـەردەوامی دالەکانـە، بـەڵام نـەوەکو ئـەو دالانەی کـە لـەنێو ئاماژەناسـیو زمانناسـی سۆسـۆردا دەیبیـنین، بەواتای ئـەو دالانـەی کـە مانـاو ئامـاژەی ڕونو ئاشـکرایان هەیـە، بەڵکووەکو ئەو دالانەی کە لەنێو نەسـتدا دەکرێـت مانـای جیـاوازو ئاڵۆزیـان هـەبێت. لێـرەدا ئامـاژەی بـارت بـۆ"تـەوەرەیی بـوونی پێشکەوتنو دواکەوتن"ڕەنگە ئاماژە بێت بـۆ تێڕوانینـی لاکـان بـۆ دالو مەدلول.

ئەفسانەیەك، ڕەخنەی كۆن لەدەرون شیكاریی بێ ئاگایە (هەر بۆیە دواجاروادەزانێ سیحرە). ئەمە ناكۆكیەكی سادە نییە، بەڵكو تەدارەكێكی مێژووییە كەلەكۆنەوە دەست بەكارە"بەگومانی من نێوەندبەخشین بە ئەدەبیات لەپەنجاساڵ پێشترەوەو بەتایبەتی لە فەڕەنسادا لەسەر بنەمای پایە بڵندیی غەریزەو نەستو ئیرادە بەمانا ئەڵمانیەكەی بووە، واتا لەڕێگەی بەرهەڵستیكردنی ئەقڵەوە". ئەم ڕستانە لەساڵی ١٩٦٥ داو لەلایەن ڕیمۆن پەیكارەوە نەنووسراوە، بەڵكو ژولیەن بێندا[٦٥] لەساڵی ١٩٢٧ دا نووسیویەتی.

65 – Julien Benda ڕستەكانی سەرەوە لەسەرزاری ژولیەن بێنداو بلاوكراوەی Midi libre ی ژمارە ١٨ی نۆڤامبەری ساڵی ١٩٦٥دا، هاتووە.

ڕوونی (وضوح)[٦٦]

ئەمەش دواهەمین سانسۆری ڕەخنەی حەقیقەت نوێنیەو،وەکو ئەوەی چاوەڕوان دەکرێت پەیوەندیی بەخودی زمانەوە هەیە. هەندێك لەزمانەکان دەخرێنە خانەی"زمانی زەرگەری"[٦٧] یەوەو بەکارهێنانیان

---

66 – Clarte

67 – Jargon لەرابردودا، هەندێك فیرقەیوەکو فیرقە عیرفانیە یەهودییو مەزدەکیو مەسیحیە سەرەتاییەکانو حروفیەو ئیسماعیلیە.. زمانێکی تایبەتیان بەکار دەهێنا. هەر فیرقەیە خاوەنی زمانێکی هێمائامێزی تایبەتی بوو، بۆ ئەوەی نهێنیەکانی بیروباوەڕەکانیان نەکەوێتە دەست دوژمنەکانیان.لەبەرئەوەی پیشەوەران زۆرینەی ئەندامانی ئەو فیرقانەیان پێك دەهێنا، جۆرێك زمانی پیشەیی هاتە گۆڕێ.لەوەرگێرانی ئەم بەرهەمەدا لەبەر ئەوەووشەی"زمانی زەرگەری"بەکارهاتووە کە ئاماژەیەکە بۆ تەمو مژاوی بوونی ئەو زمانە لەلای گوێگرو لەلایەکی تریش دەرخەری بیروباوەڕی فیرقە ئاینیەکانە.

لەلایەن ڕەخنەگرەوە قەدەغە دەکرێت،و تاکە یەك زمانی بەسەردا دەسەپێنرێت : ڕوونیو ئاشکرایی.

ماوەیەکی زۆر کۆمەڵگای فەرەنسی "ڕوونو ئاشکرا"ژیان دەگوزەرێنێ. ئەمەشوەکو ئەو چۆنایەتیە سادەیەی پەیوەندیە گوتاریەکانو،وەکو ئەو (سیفەتە بزاوە)[٦٨] نیە کەبتوانرێت لەمەڕ زمانە جۆراو جۆرەکان بەکاربهێنرێت، بەڵکو بۆخۆیوەکو گوتارێکی جودایە :وەکو نووسین لەڕێگەیجۆرێك زمانی بنەڕەتی پیرۆزو خاوەن بنەمای هاوبەش لەتەك زمانی فەرەنسیدا، بەهەمان ئەو شێوەیەی کە خەتی هیرۆگلیفوسانسکریت یان لاتینی سەدەکانی ناوەڕاستیان نووسیوە.ئەو زمانە بنەڕەتیەی کەناوی لێنراوە"ڕونیوئاشکرایی تایبەتی زمانی فەرەنسی"ئەو زمانەی کە بنچینەیەکی سەرهەڵدانی سیاسی هەیەو، دەگەڕێتەوە بۆ ئەو سەردەمانەی کەچینی دەسەڵاتدار ویستویەتی — بەپێی بنەمایەکی ئایدیۆلۆژی ناسراو —

68 – attribut mobile

تایبەتمەندی نووسراوەکانی خۆی بکاتە زمانێکی جیهانیو بانگەشەی ئەوە بکا کە "لۆژیک"ی زمانی فەرەنسی لۆژیکێکی ڕەهایە، بەوشتەیشیی دەووت زیرەکیو هوشیاری زمان. زیرەکیو هوشیاریی زمانی فەرەنسی لەوەدایە کە بکەرو کردارو (بەرکار) لەدوای یەك ڕیز دەکرێن، کەئەمەش لەڕوانگەی ئەوانەوە سەرچاوەیەکی "سروشتی"یە. ئەم ئەفسانەیە لەڕوانگەی زانستیەوەو لەلایەن زمانناسی نوێوە هیچ ئیعتیبارێکی نەماوە[٦٩]. زمانی فەرەنسی لەهیچ زمانێکی تر لۆژیکی تر یان نالۆژیکیتر نیە.

دەزانین کە دابە کلاسیکیەکان چ بەڵگەلێکیان بەسەر زماندا هێناوە. سەیر لەوەدایە کەفەرەنسیەکان بەردەوام لەبەرئەوەی خاوەنی کەسێکیوەکو "ڕاسین"بوون کە خاوەنی دوو هەزاروشەبووە بەخۆیان دەنازنو، هەرگیز گلەیی

---

69 – بڕوانە کتێبی (زمانناسی گشتیو زمانناسی زمانی فەرەنسی) بەرهەمی – شارلّ بائی – چاپی چوارەم ١٩٦٥.

ئـــــــەوە ناکـــــــەن بۆچــــــــی خـــــــاوەنی کەسێکیوەکو"شکسپیر"نـەبوون. ئەمڕوکـەش هێـشتا بەشـێوەیەکی کۆمیـدی بـەو"زمـانی فەرەنـسی"یـەیان دەنازن: ئـەو زمانـەی کـەخاوەن ڕابردویـەکی پـیرۆزەو، بەرهەڵستی کردنی هێرشی بێگانەکانـەو سـزای مـەرگی هەندێكووشەیە کـە بەناحـەز لەقەڵـەم دەدران. دەبێـت بەردەوام ئەوزمانە بپارێزرێتو پاکسازیی بکرێتو ڕێگـە لەچـونە نـاوەوەی هەنـدێك شـت بـۆ نێـو ئـەو زمانـە بگیرێـت.وەکـو چـۆن ڕەخنـەی کـۆن لەبـەر هەنـدێك بەڵگـەی پزیـشکیو لەڕوانگـەی"پاتۆلۆژیـەوە[٧٠]" ئـەو شـێوەی دەربڕینـە دەخاتـە ژێـر لێکدانـەوە کـە لـەلای پەسند نیە، بەهەمان شێوە دەووترێت کەنەخۆشـیەکی نەتەوەیی کەوتۆتە گیـانی شـێوازەکانی دەربـڕین، ئـەو شێوازانەی کەبـە"ئاراسـتەی غوسـلدانی زمـان"[٧١] نـاو دەبرێن.

---

70 – Pathologique

71 – ablutionisme du Langage

ئێمــه دۆزینــەوەی مانــای ئەووشــەیە دەخەینــە ئەستۆی دەروونناسی لەئاستی خەڵکناسیدا[٧٢]، بـەڵام جـەخت لەسـەر ئـەوەش دەکەینـەوە کـە – مـالتوس گەرایی – [٧٣] زمانێکی زۆر شوومە.

جوگرافیـا ناسـێك بـەناوی – بـارۆن –[٧٤] دەڵێـت :زمان لەلای پاپوسەکان زۆر هەژارە، هەر خێڵەو زمـانی تایبەتی خۆی هەیـەو فەرهەنگیووشـەی ئـەو خەڵکانـە رۆژبەرۆژ کەم دەکات، لەبەرئەوەی پاش ئەوەی یـەکێك لەئەنــدامانی خێڵێــك کۆچــی دوایــی دەکــات،وەك ئاماژەیـەك بـۆ تازیـەباریی، چەندووشـەیەك قەدەغـە دەکرێــت. لــەم ڕوانگەیــەوە ئێمــەش خەریکــەوەکو پاپوســەکانمان لێــدێت، ئێمــەوەکو نیــشانەیەك بــۆ ڕێزگــرتن، زمــانی نووســەرە مردووەکــان مۆمیــایی

---

72 – ethno – Psyhiatrie

73 – Malthusianisme قوتابخانەی ئـابووریزانی بـەریتانی مــالتۆس کــە بــیروڕای تایبــەتی دەربــارەی گرفتــی ژمــارەی دانیشتوان هەبوو.

74 – Baron

دەکـەینو ڕێگـە لـەو ماناووشـە تازانـە دەگـرین کـە دەیانـەوێت پـێ بخەنـە نێـو دونیـای ئەندێشەوە، بـەو جیاوازیەی لێرەدا ئاماژەی تازیـەباری بەنـسیبی لـەدایك بوون دەبێت نەوەکو مەرگ.

ئاکـامی ڕێگـرتن لـەزمان، نیمـچە شـەڕێك لـەنێوان کـۆڕە داخـراوە ڕوناکبیریەکانـدا دروسـت دەکـات. ڕەخنەی کـۆن یەکێکـە لـەو کـۆڕە داخراوانـەو"ڕوونـیو ئاشکرایی زمانی فەرەنسی"کـە بانگەشـەی بـۆ دەکـات جۆرێك زمانی زەڕگەریە، واتە هـەمان ئـەو زمانـە کۆنـە تایبەتیـەی کـە گروپێکـی دیـاریکراوی نووسـەرانو ڕەخنـەگرانو مێژوونووسـان بـەکاریان هێنـاوەو، لەڕاسـتیدا تەنانـەت پـەیڕەویی لـە نووسـەرە کلاسیکیەکانمان ناکەن،بـەڵکو تەنهالاسـایی کلاسـیزمی نووسـەرەکان دەکەنـەوە.ڕوخـساری دیـاریکراویی ئـەو زمانـە زەڕگەریـە کۆنەپەرسـتە، هـەرگیز ئاراسـتەبوونی توند نیـە بـەرەو بەڵگـە یـان قەناعـەت لەوێنـە دروسـت کردندا. ئەوانە تایبەتن بە زمانی وێنـەیی لۆژیـك (تـەنها ئـەو کاتـەی باسـی لۆژیـك دەکرێـت مـافی قـسەکردن

لەسەر ڕونیو ئاشکراییمان هەیە) بەڵکو ڕوخساری دیاریکراویی ئەوەش ئامادەبوونی کۆمەڵێك کلێشەیە[٧٥] کە زۆرجار پاڵ دەدەن بەوڕێنەکردنەوە، لەبەرئەوەی کەوتونەتە داوی سەلیقەوە لەهەندێك ڕستەداو، هەڵبەتە خۆیان لەبەکارهێنانی هەندێکووشە دەپارێزنو، بەوپەڕی هەستکردن بەمەترسیو گومانەوە ڕوبەڕویان دەبنەوە،وەکو ئەوەی ئەو وشانە لەهەسارەیەکی ترەوە هاتبن. لێرەدایە کەڕوبەڕوی ئاراستەیەکی موحافیزکارانە دەبینەوە کە نایەوێت هیچ گۆڕنکاریەك لە جوداکردنەوەو[٧٦] دابەشکردنی[٧٧] وشەکاندا[٧٨] ڕوودەدات: وەکو ئەوەی ئەو کارە دەستدرێژی کردن بێت بۆسەر کانزای زمان.

ئەوان بۆهەر بوارێکی نووسین یەك پانتایی زمانو یەك بەشیووشەناسی دەستنیشان دەکەن کە تێپەڕین

---

75 – stereotype

76 – separation

77 – distribution

78 – Lexique

لەوپانتاییانــە قەدەغەیــە.(بۆنموونــە : فەلــسەفە مــافی بــەکارهێنانی زمــانی تایبــەتی خــۆی هەیــە) بــەڵام ئــەو پانتاییەی کەبۆ ڕەخنە دیاریکراوە زۆر سەرسـوڕهێنەرە : ئەوپانتاییە تایبەتەی کەووشە نامۆکان مافی ئەوەیان نیە بچنە ناویـەوە (وەکـو ئـەوەی ڕەخنـە پێداویـستی مانایی ئاست نزم لەخۆبگرێت) بەڵام مافی بـەکارهێنانی زمـانی جیهـانی پـێ دەبەخـشرێت. لەوێدایـە کەهـەمان زمانی باو[٧٩] لـەباتی زمـانی جیهـانی لەقەڵـەم دەدەن : ئــەو زمانــەش کــە بریتیــە لەژمارەیــەك ســەکتەو[٨٠] لەمپــەڕ[٨١]، بۆخــۆی هــیچ نیــە جگــە لــەزمانێکی تایبەتمەند، زمانی جیهانی خاوەندارەکان.

دەکرێـــت ئـــەم نەرگـــسیەتەی[٨٢] زمانناســـی بەشـێوەیەکی تـر دەربـبڕین : زمـانی"زەڕگـەری"ئـەو

---

79 – langage courant

80 – Tic

81 – refus

82 – Narcissisme linguistique

زاراوەیە کەلەمەڕ زمانی تاکێکی تـر[٨٣] بـەکاردەهێنرێت (ئەویتر [٨٤]) تاکێکی تر ئەو کەسـەیە کـە خـودی مـرۆڤ نیە، تایبەتمەندی مەترسـی خولقێنـەریی ئـەو زمانـەش لـەوێوە سەرچـاوە دەگرێـت. هـەر ئەوەنـدەی زمانێـك هــەمان زمــانی گروپــە بــچووکەکەی خۆمــان نــەبێت، بــەزمانێکی بــەتاڵو بێکــەڵك و وڕێنــەئامێز لەقەڵــەم دەدرێــت، کەخزمــەتی ئامانجەڕاســتەقینەو جدیــەکان ناکــات، بــەڵکو لەخزمــەتی ئامانجــە پــووچ و بــێ بایەخەکاندایە.

بــەم شــێوەیە زمــانی "ڕەخنــەی نــوێ"[٨٥] لەچــاوی"ڕەخنــەی دێــرین[٨٦]"ەوە هەرئەوەنــدەی زمــانی"ییــدیش [٨٧]"نــامۆو بێگانەیەو،ئەمــەش

83 – I'autre

84 – autrui

85 – neo-critique

86 – archeo-critique

87 – Yiddish ، زمانی یەهودیەکانی ئۆروپـای ڕۆژهـەلات کـە تێکەڵەیەکــە لــەزمانی ئــەڵمانی، نەمــسایی, ئیتــالی, ڕوســیو

بەراوردێکی ڕێژەییە، چۆن تێیان بگەیێنین کەتەنانەت دەکرێت لەقوتابخانەی نەتەوەیی زمانە ڕۆژهەلاتیەکاندا، زمانی "ییدیش" فێر بن.

"بۆچی بەشێوەیەکی سادەتر شتەکان دەرنەبڕین؟" چەند بەردەوام گوێمان لەم ڕستەیە بووە، بەلام هەرگیز مافی بەکارهێنانیمان نەبووە؟ بەبێ ئەوەی بمانەوێت باس لەتایبەتمەندیی تەندروستو زیندوی تەومژاویی بوونی هەندێك لەزمانە نەتەوەییەکان بکەین، ئایا ڕەخنەی کۆن لەوە دڵنیایە

فەرەنسی. ئەو زمانە بەدرێژایی سەدەی سیانزدەو تا حەڤدەی میلادی لەکەنارەکانی ڕوباری — راین — سەری هەڵدا. ڕیشەو بنەڕەتی ئەو زمانە ئەڵمانی کۆنە، بەلام پاش ئەوەی زمانی ئەڵمانی پەرەی سەندو گۆڕانکاری زۆری بەسەرهات، ییدیش، تەنانەت لەلای ئەڵمانیەکانیش لێ تێگەیشتنی ئاستەم بوو.ئەو زمانە حاڵی حازر تەنها لەنێوان ژمارەیەکی کەمی یەهودیەکانی نیویۆرك بەکاردەهێنرێت. لەو شەش ملیۆن یەهودیەی لەجەنگی جیهانی دوهەم کوژران، پێنج ملیۆن کەس ییدیش زمان بوون. لەپاش ئەو ڕوداوە ئەو زمانە بەرەو نەمان چوو.

کــەبۆخۆی خـــاوەنی زمـــانێکی تەومـــژاوی و بـــێ سەروبەر[٨٨] نیە؟ ئەگـەر منیش‌وەکـو کەسـێك لـەڕیزی ڕەخنەی کۆندا لەقەڵەم دەدرام، ئایا مافی ئەوەم نـەبوو داوا لە هاوکارەکانم بکەم بنووسن"جـەنابی پێرۆئـێ[٨٩] ڕێنوسێکی فەرەنسی جوانی هەیـە"و خۆیـان بـەدوور بگـــرن لەنووســـینی ئـــەم ڕستەبێـــسەروبنەی کـــە دەڵێت:"دەبێ ستایشی قەڵەمی جەنابی پیرۆئێ بکرێت لەبەرئەوەی هەرچەند جارەو بەوەسفە سەرسوڕهێنەرو جوانـــەکانی ڕاماندەچـــەنێ"یـــان لـــەباتی ئـــەم ڕســتەیە"ســەرجەم ئــەو بزاڤــەی دڵ کــە گڕلەقەڵــەم بـــــەردەداتو تـــــیری مـــــەرگباری لێ دروســـــت دەکات[٩٠]"داوای لێ بکەین بنووسێت:"تورەیی"قەڵەمی ئەو نووسـەرەی کـە گڕی تێبـەردەدەنو هەنـدێك جـار ڕاچـەنینێکی خۆشمـان پـێ دەبەخـشێتو هەنـدێك

---

88 – galimatias

89 – Piroue

90 – ئاماژەیــە بۆووتــارێکی"پ. ســیمۆن" کــە لــەژمارەی یەکەمی دیسامبەری ١٩٦٥ی لۆمۆند بڵاوکرایەوە.

جـاریش مــەرگ خــولقێن، چ جــۆرە مانــاو چ جــۆرە ڕســتەیەکە؟ لەڕاســتیدا ئەوزمانــە تــەنها لەبــەر ئــەو ستایـشەی کـە کـراوە ڕوونو دیـارە. لەبنەڕەتـدا ئێمـە لەبەرامبــــەر زمــــانی ئــــەدەبی ڕەخنــــەی کــــۆن کەمتەرخەمین. ئێمـە دەزانـین ناتوانێـت بـەزمانێکی تـر بنووسێت مەگەر ئـەوەی بـەجۆرێکی تـر بـیر بکاتـەوە. لەبەرئــەوەی نووســین هــەمان[٩١] ئۆرگــانیزەکردنی جیهانـە" و هـەمان بیرکردنەوەیـە. (فێربـوونی زمانێـك هــــەمان فێربــــوونی چــــۆنیەتی بیرکردنەوەیــــە لەچوارچێوەی ئـەو زمانـەدا) کەواتـە بێهودەیـە داوا لـە کەسـێك بکـەین کـە نایـەوێت بیرکردنـەوەی بگۆڕێـت، بەجۆرێکیتر بنووسێت (ڕیشەی سەرسـەختی ڕەخنـەی حەقیقـەت دەرخـەریش هـەر ئەوەیـە) ئێـوە لەمیانـەی زمــــانی تایبــــەتی ڕەخنــــەی نوێدا،جگــــە لــــەو زیادەڕۆییەوێنەییــــەی کەلەســــەر هــــەمان بنەڕەتــــە هەمیـشەییەکان ڕاوەسـتاوە، هیـچی تـر بـەدی ناکـەن.

---

91 – deja

لەڕاستیدا دەکرێت لەڕێگەی سڕینەوەی ئەو سیستمەی کـە دروسـتی دەکـات (واتــە ئـەو پەیوەندیـەی مانـای وشەکان دەخولقێنێ) ئاستی زمانێك دابەزێنن.

کەواتــە دەکرێـت هــەموو شـتێك بگەڕێنینــەوە بـۆ زمانی فەرەنسی بێخەوشی تایبـەتی کریـزال[٩٢]، بۆچـی "منی بالا"ی فرۆید دانەبەزێنرایە سـەر ئاسـتی"ئاگـایی ئــەخلاقی"لەدەروونناسـی کلاسـیکیدا؟ دەڵـێن چـی ! هەمووی هەر ئەمەیە؟ بەڵێ، ئەگەر سەرجەم شـتەکانی تر لابدەین، هەر ئەوە دەبێت کـە ئێـوە دەیڵـێن.لـەنێو ئەدەبـــدا دووبـــارە نووســـینەوە[٩٣] بـــوونی نیـــە، لەبەرئـەوەی نووسـەر کـەڵك لـە — پـێش زمـانی[٩٤] — وەرناگرێــت تـــا بتوانێــت لـــەنێوان هەنــدێك هێمـــای هاوشێوەدا،وەسفێکی تایبـەتی هەڵبـژێرێت (ئەمـە بـەو مانایـــە نیـــە کەبـــەردەوام هـــەوڵی گـــەڕان نـــەدات)

92 –Chrysale

93 – rewriting

94 – avant – langage

ڕوونوئاشکرایی دەق جێگەی باسە، بەڵام ئـەو ڕوونـیو ئاشکراییە لەنێو (شەوەکەی[٩٥]) مالارمێدا زیاتر بەدی دەکرێت تاوەکو لاسایی کردنـەوەی مـۆدێرنیی ڤـۆڵتێرو نیـزار. ڕوونـیو ئاشـکرایی تایبەتمەندیـەتی دەق نیـە، بـەڵکو هـەر ئەوەنـدەی وەکـو دەق قبـوڵی دەکـەین، خـودی دەق لەتـەك ڕوونـیو ئاشـکراییدا دەبنـە یـەك. ئەمەش بۆ نووسەر بێگومـان تەومـژاویترە لەسنووری هەڵبژاردنی ئەو. هەر هیچ نەبێت ئەو خۆی ئـەو سنورە هەڵدەبـــژێرێتو ئەگـــەر بەرتەســـکی ئـــەو ســـنورە هەڵبـــژێرێت، لەبەرئەوەیـــە کەنووســـین دروســـتکردنی بۆنەیـەکی سـادە لەتـەك خوێنـەرە گریمانیـەکان نیـە، بـەڵکو بـەرپاکردنی بۆنـەیکی ئاسـتەمە لەتـەك زمـانی خـودی خۆمانـدا، نووسـەرێك زیـاتر لەبەرامبـەر ئـەو گوتـارەی کـە حەقیقـەتی خۆیـەتی بەرپرسـیارە تـا لەبەرامبـــەر ڕەخنـــەی گۆڤارەکـــانی (لاناســـیۆن[٩٦]

95- Nuit de I'encrier.شیعرێکی مالارمیٚ

96 – la Nation Francaise

فرەنسیزو لۆمۆند[٩٧]). میتازمان وەکو ئەوەی بەنیازخراپیەکی بێهودەوە بانگەشەی بۆ دەکەن[٩٨]، ئامرازی پەردەهەڵماڵین و ئاشکراکردن نیە، بەڵکو جۆرێکە لە خەیاڵکردن[٩٩] و، وتەی داناییانەش ڕۆژێک پێویستی بەڕێبازی جیهانی ئیستیعارە (خوازە) دەبێت.

من لێرەدا لایەنگریی لەمافی زمانی خۆم دەکەم، نەوەکو لەزمانی زەڕگەری، لەلایەکی تریشەوە چۆن دەتوانم دەربارەی قسە بکەم؟ بەهۆی جۆرێک نەخۆشی قورسەوە (نەخۆشی شوناس) ئەو وێناندنە دروست بووە کە دەکرێت خاوەنی گوتارێکی تایبەتی بیت و، بەرگریکردن لەو گوتارەش وەکو بەرگریکردن لە موڵکە تایبەتیەکان پێویست و گرنگە. ئایا دەبێ دوای زمانم بکەوم؟ چۆن منی خاوەنی ئەو زمانە دروست

97 – Lemonde

98 – ئاماژەیە بۆووتارەکەی پەیکار.

99 – imagination

دەبـینو کـێ دەبێتـە خاوەنمـان؟ چـۆن دەکرێـتوەکو گوزارەیەکی سادە، زمـانم لـەخودی خـۆم بـزانم؟ چـۆن لەو باوەڕەدابم کە قسەکردنی من لەبەر ئەوەیە کـە مـن هەم؟ لەدەرەوەی سنوری ئـەدەب، ڕەنگـە بتـوانین ئـەو گومانو باوەڕانەمان هەبێت، بەڵام ئەدەب بـواری ئـەوە نادات. ڕێگریەکانی ئێوە لەبەرامبەر زمانەکانی تر، جگە لـە شـێوەیەك بـۆ ڕەتکردنـەوەی خـودی ئێـوە لـەنێو دونیای ئـەدەب چیتر نیـە، ئـیتر ناکرێـتو نابێـتوەکو زمـانی – سـاند مـارك ژیـراردۆن[١٠٠] – پۆلیـسی هونـەر بینو بانگەشەی ئـەوەش بکـەین کـە دەربـارەی هونـەر قسە دەکەین.

---

100 – Girardon Saint-Marc نووسـەرو ئـەدیبو ڕەخنەگری فەرەنسی سەدەی ١٩.

بێ هێمایی [١٠١]

ڕەتکردنەوەی هێما :

بــارودۆخی ڕەخنــەی حەقیقــەت نــوێن لەســاڵی ١٩٦٥دا بــەم شــێوەیەیە : دەبــێ بەیارمــەتی هەنــدێك پێودانگی لەچەشنی "ئۆبژیکتیڤیتەو سەلیقەی ئەدەبیو ڕوونیو ئاشکرایی"لەســەر قۆناغێك یـان کتێبێـك قـسە بکــەین.ئــەم بنەمایانــە پەیوەنــدیان بــەم ســەردەمەی ئێمــەوە نیــە، ئــەو دووباســایەی دوایــی لەســەردەمی کلاســیکەوە هــاتونو یاســای یەکــەم لەســەردەمی پوزەتیڤیزمــەوە[١٠٢]. بــەم شــێوەیە دەتــوانین بڵــێین ڕەخنەی حەقیقەتنوێن لەکۆمـەڵێك شـێوازی تێکـەڵاوی نیمـچە جوانیناسـیانە[١٠٣] (ئیلـهام وەرگرتـو لـە مانـای

---

101 – asymbolie

102 – Positivisme

103 – mi-esthetique

کلاسیکی جوانی)و نیمچە عەقڵخوازانە[١٠٤] (وەرگیراو لە مانای جوان[١٠٥]) پێکهاتووەو لەنێوان هونەرو زانستدا جۆرێك لەزنجیرەی دڵنیایی بەخش دروست دەکات کە هەرگیز بەتەواوەتی لەنێو هیچ کام لەوانەدا ئامادە نابێت.

ئەم نادیارییو تەمو مژە لەبابەتێکی تردا کە گوایە پاسەوانی ئەندێشەی مەزنو پیرۆزی ڕەخنەی کۆنە خۆی دەردەخات. جەخت کردنەوە لەسەر ڕێزگرتن لە"چەندایەتی"[١٠٦] ئەدەبیات.

ئەمەش هەمانەندی ئۆتۆمبیلێکی جەنگی، بۆ بەرهەڵستیکردنی ڕەخنەی نوێ قورمیش کراوە. ئەوان ڕەخنەی نوێ بەوە تاوانبار دەکەن کە"لەنێو ئەدەبدا سەبارەت بەوەی ئەدەبی یە"کەم تەرخەمەو ئەو بنەمایەی کە"واقیعێکی بنەڕەتی[١٠٧] و

104 – mi –raisonnable

105 – sens bon

106 – specificite

107 – original

سەربەخۆیە"لەژێر پێ دەنێت. ئەم تاوانبارکردنەوێردی سەر زمانیانە، بەڵام هیچ ڕوونکردنەوەیەك لەو بارەیەوە پێشکەش ناکەنو بەئاشکرا ئەو تۆمەتە خاوەنی فەزیلەتێکی تایبەتی شێوازی"هەمان گوتنە"[١٠٨] کە بریتییە لەوەی لە بەرامبەر هێرشەکاندا زیانی پێ ناگات: ئەدەبیات، ئەدەبیاتە. بەمشێوەیە بەیەك تیر دوو نیشانە دەپێکن.لەلایەك هەم نمەکبەحەرامی ڕەخنەی نوێ مەحکوم دەکەن، کە هیچ هەستێك لەبەرامبەر ئەوەی ئەدەب لەسەر بنەمای حەقیقەت نوێنی، هونەرو هەستو سۆزو جوانیو مرۆڤایەتی لەتەك خۆی هەڵگرتووە دەرنابڕێت،وە لەلایەکی تریش بانگەشەی ئاراستەکردنی ڕەخنە بەرەو زانستێکی تازە بنیاتنراو دەکات، ئەو زانستەی کەبەبێ قەرزاربارییی هیچ جۆرە زانستێکی مێژوویی تر یان مرۆڤ ناسی، بابەتی ئەدەبی"پشت بەستو بە زانست"لێکدەداتەوە،

108 – سەبارەت بەدیدگای بارت لەمەڕ"دوبارەو هەمان گوتنەوە"بڕوانەووتاری — ڕاسین ڕاسینە.

ئەم نوێکاریە لەلایەکەوە ئەوەندەی خۆی ڕیسواکراوە، کەم تاکورتێك شتێکی هاوتای هەمان ئەووتەیەی کە برۆنتێر[١٠٩]، تێن[١١٠] سەرزەنشت دەکات بەوەی بۆچی لە بەرامبەر "ناوەڕۆکی ئەدەب" واتە لەبەرامبەر یاسا تایبەتیەکانی جۆری ئەدەبی کەمتەرخەم بووە.

هەوڵدان بۆ لێکدانەوەی پێکهاتی بەرهەمە ئەدەبیەکان کارێکی گرنگەو، هەندێك لێکۆڵەرەوە، لەسەر بنەمای ئەو شێوازانەی کە ڕەخنەی کۆن هیچ قسەیەکیان لەسەر ناکات، ئەو کارەیان ئەنجام داوەو ئەمەش لەکاتێکدایە کەڕەخنەی کۆن بانگەشەی ڕێزگرتن لە پێکهاتەکان دەکات بەبێ ئەوەی دەستی دابێتە "پێکهاتەگەرایی" (ئەووشە گەندەڵی خولقێنەی

---

109 – Brunetiere –: فێردینانـد برۆنتێـر (١٩٠٦ – ١٨٤٩) ڕەخنەگری فەرەنسی.

110 – Taine : فەیلەسوف و مێژونوس و ڕەخنەگری فەرەنسی کە دەیوویست مۆدێلی زانستی سروشتی لەبەرامبەر گرفتە زەینیەکانی مرۆڤ بەکاربهێنێت. مەبەستی بارت ڕەخنەگرتنی برۆنتێرە لە تێن بە هەمان مەبەست.

کـه دەبـێ زمـانی فەرەنـسی لێ پـاك بکرێتـەوە). هـیچ گومانێـك لـەوەدا نیـە کـە دەبێـت بەکۆمـەکی خـودی بەرهەمەکە، بەرهەمێك بخوێنرێتەوە" بەڵام ئەوان ئـەوە دیــاری ناکــەن کــە چــۆن فۆرمــە ســەلمێنراوو جێگیرکراوەکان دەتوانن خۆیان لە ڕوبەڕوبونەوەی ئـەو ناوەڕۆکە ئەدەبیانە بەدوور بگرن، کەلـەنێو دڵـی مێـژوو یان دەروونناسییو لەو بەناو پەراوێزانـەوە[١١١] سـەریان هەڵداوە. لەلایەکی تریشەوە، شـرۆڤەکردنی پێکهاتـەیی بەرهــەمی ئــەدەبی زۆر لــەوە گــرانترە کــە بــیری لێدەکەنـەوە، لەبەرئـەوەی گـەر خۆمـان لـە فرەبڵێیـی کردن لەسەر هێڵکاریی بەرهەمەکە بەدوور بگرین، تـەنها بــەهۆی کــەڵكوەرگرتن لــە مۆدێلــە لۆژیکیەکانــەوە دەتــــوانین شــــرۆڤەیکی پێکهاتــــەیی بکــــەین. لەڕاسـتیدا"چـۆنایەتی ئـەدەبی"تـەنها لەسـەردەمی تیۆریی گشتی–ئامارەکان[١١٢] –دا دەتوانێت بەشتێکی

---

111 – ailleurs

112 – signe

بەڵگەنەویست[113] لەقەڵەم بدرێت.بۆئەوەی مافی ئەوەمان هەبێت لایەنگریی لە خوێندنەوەی (پشت بەستو بەخودی[114] بەرهەمەکە) بکەین، دەبێ لە لۆژیكو مێژووو شیکاری دەروونی تێبگەین" بەکورتی، بۆ ئەوەی بەرهەمێك بگەڕێنینەوە بۆ نێو دونیای ئەدەب، دەبێ بەتەواوەتی لە بەرهەمەکە بچینە دەرەوەو، بگەڕێینەوە سەر کلتوری مرۆڤ ناسانە، بەگومانم لەوەی ڕەخنەی کۆن بتوانێت ئەو کارە ئەنجام بدات. لەڕوانگەی ڕەخنەی کۆنەوە، دەبێ تەنها لایەنگریکردن لەمەڕ شێوازێکی جوانیناسی نایاب ئەنجام بدرێت، ڕەخنەی کۆن دەیەوێت لەنێو بەرهەمێکدا بەرگری لەو بەها ڕەهایە بکات کە هیچ پەیوەندیەکی بەو پەراوێزە ناشایستانەی لە چەشنی مێژوو بنەڕەتەکانی شیکاری دەروونی یەوە نیە : ئەو شتەی کە ڕەخنەی کۆن دەیەوێت بەرهەمێکی —

113 – etre Postulee

114 – immanent

پێکهاتوو[115] — نیە، بەڵکو بەرهـەمێکی نایابـە[116] کـە لەمیانەیدا خۆ لەهەر جۆرە ڕوبەڕوبوونەوەیـەکی دونیـاو پەیوەنـــدیی ناشایـــستە لەتـــەك ئارەزووەکانـــدا بپارێزێـــــــــــت.سەرچـــــــــاوەی ئـــــــــەم پێکهاتەکاریەپارێزکارانەیـــــە،مۆدێلێکی ئـــــەخلاقی سادەیە.

دیمتریـــۆس دۆڤـــالێر[117] ئـــەم پێـــشنیارەی دەکرد"دەربارەی خوداکان بڵێ کـە ئـەوان خـودان"دوا بڕیاری ڕەخنەی حەقیقەتنوێینیش هەر بەو جۆرەیە کە دەربـارەی ئـەدەب بڵـێ: ئـەدەب، ئەدەبـە[118]. ئـەم جوینەوەیـە لێـرەدا ناگاتـە کۆتـایی : یەکـەمجار وای دەردەخەن کەبواری قسەکردن لەسەر ئەدەبیات هەیەو

115 – constitue

116 – pure

117 – Demetrios de Phalere

118 – au sujet de la littrerature dites qu'elle est de la littrerature

دەکرێت ئەوە بکەینە بابەتی[١١٩] گوتارێك، بەڵام ئەو گوتارە زۆر درێژە ناکێشێت، لەبەرئەوەی ناتوانن شتێك لەسەر ئەدەب بڵێن، جگەلەوەی ئەدەب خۆیەتی. ڕەخنەی حەقیقەتنوێن لەڕاستیدا زۆرجار دەگاتە بێدەنگی یان دەبێتە فرە بڵێیی: لەساڵی ١٩٢١ دا – ڕۆمۆن یاکوبسن – باسێکی سەرنج ڕاکێشی لەسەر مێژووی ئەدەبیات پێشکەش کرد. ڕەخنەی حەقیقەت نوێن کەبەهۆی ئەو ڕێگریانەی لە"حورمەت"ی بەرهەمەکەوە سەرچاوە دەگرن ئیفلیج بووەو، زۆر بەئاستەم دەتوانێت قسە بکات : ڕشتەی باریکی ئەو گوتارەی کەلەپاش سەرجەم سانسۆرەکان بۆی دەمێنێتەوە، تەنها بواری قبوڵکردنی مافی دابەکان لەسەر نووسەری مردوی پێدەبەخشێت. ڕەخنەی حەقیقەتنوێن بواری دووتوێ کردنەوەی بەرهەمەکەی لەتەك گوتارێکی تردا لەخۆی سەندۆتەوە لەبەرئەوەی توانای خەتەر کردنی نیە.

119 – objet

سـەرباری هـەموو ئەوانـە، بێـدەنگی جۆرێـك پـشوووەرگرتنە. کەواتـە ئاکـامی ئـەوجۆرە ڕەخنەیـە، دەبێت بە غەزەلی خودا حافیزیی ئەو ڕەخنەیـە بـزانین. لەبەرئەوەی بابـەتی ئـەو ڕەخنەیـە ئەدەبـە، دەیتـوانی لەمـەڕ دەستنیـشانکردنی هەلومـەرجی داڕشـتن‌و خولقاندنی بەرهەمێکی ئـەدەبی، نـەك وەکـو زانـستێك، یان هەر هیچ نەبێت لەمەڕ هونـەری پراکتیکـی ئـەدەبی هەوڵ بدات، بەڵام ئەو ڕەخنەیە ئـەرکی جێبـەجێکردنی ئـەو کـارەی خـستۆتە ئەسـتۆی خـودی نووسـەر (خۆشبەختانەش لە مالارمێوە تا بلانشۆ، نووسەرەکان لەوە بێبەش نـەبوون). ئـەوان بـەردەوام درکیـان بـەوە کـردووە کـە زمـان هۆکـاری بنیاتنـەری ئەدەبـەو، بـەم شـێوەیەو لەسـەر شـێوازی خۆیـان بـەرەو حەقیقـەتی ئۆبـژەکتیڤی هونەرەکـەیان هـەنگاویان نـاوە.هـەرهیچ نەبێ ڕەخنەی حەقیقەتنوێن دەیتوانی ئـازادیی ڕەخنـە — کە زانست نیەو بانگەشـەی ئـەوەش ناکـات — قبـوڵ بکات، تا ڕەخنەی نوێ بتوانێت باس لـەو مانایـە بکـات کـە مرۆڤـەکانی ئـەم سـەردەمە دەیبەخـشنە

بەرهەمەکانی ڕابردوو. ئایا دەتوانین بیر لەوە بکەینەوە کە ڕاسین، بەپێی خودی دەقەکەی، پەیوەندیی بە ئێمەوە هەیە؟ بەڕاستی شانۆنامەیەکی "تورە بەڵام پارێزکارانە" چ مانایەکی هەیە؟ چ زمانێکی کومیدی یە ! باسی پاڵەوانێکی "پیاوانەمان" بۆدەکات (بەڵام مۆڵەتی ئەوەی نیە بیر لەڕەگەزایەتی پاڵەوانەکە بکاتەوە)" ئەگەر ئەو جۆرەوەسفە لەنێو نووسینێکی کومیدیدا جێبکەینەوە زۆر پێکەنیناوی دەردەچێت، ئەوەش لەکاتی خوێندنەوەی نامەی (سۆفۆکلیس بۆ ڕاسین) دا بەدی دەکرێت کە – ژیزێل –[120] و دۆستە کچەکەی ئەلبێرتین –[121] بۆ وەرگرتنی دیپلۆمەکەی نووسیبووی: (کەسایەتیەکان پیاوانەن) [122] باشە ئایا "ژیزل" و "ئاندرێ" جگە لەچوارچێوەکانی ڕەخنەی کۆن دەیانتوانی چ چوارچێوەیەکی تر هەڵبژێرن؟ ئاخر

---

120 – Gisele

121 – Albertine

122 – پرۆست. گەڕان بەدوای چاخیونبوودا، بەرگی یەکەم، لاپەڕەی ٩١٢.

ئـــەوان دەربـــارەی ڕاســـین باســـی"ژانـــەری تراژیـدیی""هێلکـارییو حیبکـە"[١٢٣] (لێـرەدا بـاس لـە بنـــەماکانی ژانــری ئــەدەبی دەکرێــت)و کەســایەتیە داتاشــراوەکان (هــەمان کــارکردە دەروونناســیەکان) دەکــەنو جــەخت لەســەر ئــەوە دەکەنــەوە کــە — ئاتالی[١٢٤] — (تراژیدیەکی عاشـقانە) نیـەو دەیـانووت — ئاندرۆماك— بەدرامایـەکی نیـشتمان پەرستانە لەقەڵـەم نادرێتو..هتد. ئـەو فەرهەنگیووشـە ڕەخنەکارانەیـەی بەهۆیەوە ڕووبەڕووی ئێمە دەبنەوە، فەرهەنگیووشەی کیژۆڵەیەکی لاوە کە سێچارەکە سـەدە پـێش ئێستا، نامەی دیپلۆمەکەی دەنووسی، ئەمـەش لەکاتێکدا بـوو کە کەسـانێکی وەکـو"مـارکس" و"فرۆیـد"و "نیتـچە" لـــەئارادا نـــەبوون. لەلایـــەکی تریـــشەوە"لۆســـین فێڤبـــەر[١٢٥]"و"میرلۆپـــۆنتی"لایـــەنگریان لـــەمافی

---

123 – intrigue

124 – Athalie.شانۆنامەیەکی ڕاسین .

125 – lucien febvre

بنیاتنانـــەوەو دوبـــارە دروســـتکردنەوەی بـــەردەوامی مێـــژووی مێـــژوو، مێـــژووی فەلـــسەفە دەکـــردەوە، بەشێوەیەك کـە ئۆبـژەی ڕابـردو بـەردەوام ئۆبژەیـەکی گشتی بێت.

ئەی بۆچی دەنگێکی هاوشێوەی ئـەو دەنگـە داوای بەخـشینی مـافێکی لـەو جـۆرە بـۆ ئـەدەبیات ناکـات؟ ئەگەر نەکرێت ئەم بێـدەنگیو ناکامیـە لێـك بدەینـەوە، هەرهیچ نەبێت دەتوانین بەشێوەیەکی تر باسی بکەین. ڕەخنـــی کـــۆن قوربـــانی ئـــەو بارودۆخەیـــە کـــە شـیکەرەوەکانی زمـان بەباشـی دەیناسـنو بـەو دۆخـە دەڵـێن"بـیٚ هێمـایی"[١٢٦] : ڕەخنـەی کـۆن لەئاسـت بیـــــنینو بـــــەکارهێنانی هێماکانواتـــــە"هـــــاوژینی ماناکان"لاوازو کوێرە، لەڕوانگەی ئەو ڕەخنەیەوە، هـەر ئەوەندەی هەنگاو بەسـەر کـارکردە بەرتەسـكو دانـایی ئامێزەکـانی زمانـدا هەڵبهێنرێتـــەوە، ئـــەو کـــارکردە

126 – asymbolie

هێماگەرە گشتگیرەی بواری دروستکردنی بیرۆکـە[١٢٧] و وێناندنەکانی[١٢٨] بەرهەمێك فەراهەم دەکات، سنوردارو بەرتەسكو سانسۆر دەکرێت.

بێگومان دەکرێت بەبێ ئەوەی بەرهەمێکی ئـەدەبی بۆ سەر سەرچاوەکانی بگەڕێنینەوە[١٢٩]، قسەی لەسەر بکـەین. ئەمــە پەیوەنـدیی بـەو دیدگایـەوە هەیـە کـە هەڵیدەبــژێرن‌و، ئەوەنـــدە بەســـە کـــە دیدگاکـــەمان ڕابگـەێنین. گریمـان دەمانـەوێت بـەبێ لەبەرچـاوگرتنی داوێنــی بـەرفراوانی دابـە ئەدەبیـەکان کـە لەمێـژووەوە سەرچــاوەی گرتــووە، تــەنها قــسەلەسەر لایــەنێکی بەرهەمێك بکـەین. بـۆ نموونـە: "ئانـدرۆماك"لەڕوانگـەی نوســـــخە چـــــاپکراوەکانیەوەو، دەستنووســـــەکانی (پرووست) لەدیدی جۆرە هەڵـەبڕیی کراوەکەیـەوە لێـك بدەینــەوە، چـیتر پێویـستمان بـە بـاوەڕ هــەبوون یـان

---

127 – idée

128– image

129– referenc

باوەڕنەبوون بە سروشتی هێمائامێزیی بەرهەمی ئەدەبی نابێت. بەڵام ئەو دەمەی بانگەشەی ئەوە دەکەین کە دەبێت بەرهەمێك لەسەر بنەمای دیدگای پێکهاتەیی‌و لەسەر بنەمای خودی دەقەکە هەڵبسەنگێنرێت، چیتر ناتوانین خۆمان لە قبوڵکردنی پێویستیەکانی دەقێکی هێمائامێز، لەبەرینترین ئاستەکانیدا بەدوور بگرین.

ڕەخنەی نوێ هەمان کاری ئەنجام داوە. هەمووان دەزانن کە تا ئێستا ڕەخنەی نوێ گەلێك چالاکی‌و کاری بەرفراوانی بەپێی بنەمای هێمائامێزی بەرهەمە ئەدەبیەکان‌و بەووتەی باشلەر[١٣٠]: گەلێك کاری

130 – Bachlar : دامەزرێنەری ڕەخنەی هەڵوەشاندنەوەی بنەماکان لە فەرەنسا، کە دواتر کارەکانی ژۆرژ پۆلێ، ئێسترا بینزکی‌و ریشار لەژێر کاریگەری ئەودا دروست بوون. باشلەر قوتابخانەی ڕەخنەکەی خۆی لەسەر بنەمای هەڵوەشاندنەوەی بنەما (deformation) ی‌وێنە شیعریەکانی شاعیرەکان دارشت.باشلەر لەو باوەڕەدابوو کە ڕەخنە کار لەسەر خودی‌وێنە ناکات، بەڵکو کارلەسەر هەڵوەشاندنەوەی بنەمای وێنە دەکات.

لەسەر هەڵوەشاندنەوەی بنەماوێنەییەکان[١٣١] ئەنجام داوە. بەڵام لەمیانی ئەم باسەدا کەس بیری لەوە نەکردۆتەوە، کە ڕەخنەی نوێ پەیوەندیی بەهێماکانەوە هەیەو، ئەوەی جێگەی باسو بابەتی سەرەکی ئەو ڕەخنەیەیە، ئازادیەکانو سنوری ڕەخنەیەکی تەواو هێماگەرە: ئەوان بەردەوام جەختیان لەسەر مافە سەپێنراوەکانیووتەکان کردۆتەوە، بێ ئەوەی گوێ بە مافە تایبەتیەکانی هێماکان بدەن، ئەو مافانەی کە ڕەنگە هەمان ئەو ئازادیە کەمو کورتانە نەبن کەووتەکان دەیانبەخشن. ئایاووتە، هێماکان ڕەت دەکاتەوە، یان بەپێچەوانەوە ڕێگەی بۆخۆش دەکات؟

ئایا دەق خاوەنی دەلالەتێکی ئەدەبی یە، یان هێما ئامێزە؟ یان بە وتەی ڕامبۆ[١٣٢] (جۆرێکی

---

131 – les defections de I'image.

132 – Rimbaud.

ئەدەبیەولەنێو تەواوەتی ماناکانی خۆیدایە؟[١٣٣]) قسە لەسەر ئەو بابەتانەیە.

لێکدانەوەکانی کتێبی (دەربارەی ڕاسین) بەتوندیی‌وابەستەی جۆرێك لۆژیکی هێما ئامێزەو ئەمەش لەپێشەکی کتێبەکەدا باسی لێکراوە. دەبێت ئەگەری ئامادەبوونی لۆژیکێکی لەو جۆرە لە گشتگیریی ئەو بابەتەدا بخرێتەژێر باس‌و لێکدانەوە. (بەپێی ئەووتەیەی کە بەناوبانگە ئەو کەسە براوەیە کە شەڕەکە دەست پێدەکات) یان ئاماژە بەوە بکەین کەنووسەری ئەو کتێبە بەشێوەیەکی خراپ بنەماکانی لەمەڕ ئەو بابەتە بەکارهێناوە — هەرچەندە خودی نووسەرەکە دووساڵ پاش بڵاوبوونەوەی کتێبەکەی‌و شەش ساڵ پاش نووسینی هەستی بەوە کرد – ئەوە شێوازێکی نادروستی خوێندنەوەیە، کەباس لەسەرجەم

---

133 – لەنامەیەکی ڕامبۆوەرگیراوە کە لەسەر —وەرزێك لە دۆزەخ — بۆ تێگەیشتنی دایکی نوسیوە : من دەموویست باسی هەمان ئەو شتە بکەم کە شیعری من بەشێوەیەکی ئەدەبی‌و لەنێو سەرجەم ماناکانیدا، دەیڵێن.

وردەکاریەکانی نووسینێك بکەین، بەڵام تاکە یەكووشە سەبارەت بەهێڵکاریی گشتی "مانا" دەرنەبڕین، ڕەخنەی کۆن ئەو مرۆڤە سەرەتاییانەمان بیردەخاتەوە کە "ئۆمبێردن[١٣٤]" بۆ یەکەمجار فیلمێکیان بۆ نمایش دەکاتو ئەوانیش لەسەرجەم دیمەنەکاندا تەنها ئەو مریشکە دەبینن کەبەنێو گوندەکەدا دەخولێتەوە. کارێکی دانایانەمان نەکردووە کە حکومەتێکی ڕەها بۆ وتە دروست بکەینو دواتر بەبێ هیچ زەمینەیەکی پێش ئامادەکراو، هەرجۆرە هێمایەك بەناوی بنەمایەکی بنەڕەتی یەوە دادگایی بکەین.ئایا ئێوە کەسێکی "چینی"، ئەو کاتەی کەبە زمانی چینی قسە دەکات لەبەر ئەو هەڵانەی لەڕێزمانی فەرەنسیدا دوچاری دەبێت، سەرزەنشت دەکەن؟ (ئاخر ڕەخنەی نوێ لەڕوانگەی ئێوەوە زمانێکی نامۆو بێگانەیە).بەڵام سەرباری ئەمانە هەمووی، ئەم گوێ قورسیە

134 – Ombredane.

لەبەرامبـــەر دەنگـــی هێماکـــانو"ڕەتکردنـــەوەی هێما"لەکوێوە سەرچاوە دەگرێت؟

چ شتێکی هەڕەشە ئامێزو مەترسی خـولقێن لـەنێو هێمادا هەیە؟ بۆچی بنـەڕەتی بەرهـەمێك بەپێـچەوانەی مانـا فرەلایەنـەکانی گوتـاری بەرهەمەکـە لەقەڵـەم دەدرێت؟و جارێکی تر بۆچی ئەمرۆ؟

(٢)

هیچ شتێك بۆ كۆمەڵگایەك ئەوەندەی ڕیزبەندیی زمانەكانی، بنەڕەتیو گرنگ نیە. ئاڵوویر كردنی ئەو ڕیزبەندیانەو گۆڕینی پێگەی گوتار، لەخۆیدا بەرپاكردنی شۆڕشە. بەدرێژایی دوو سەدە ڕوخساری دیاری كلاسیزم لە فەرەنسا،لێكترجیاكردنەوە[١٣٥] و ڕۆتین[١٣٦] وجێگیری دەقە نووسراوەكان بوو، دواتر شۆڕشی ڕۆمانتیك بووە هۆی سەرهەڵدانی ئاڵۆزیی لەچوارچێوەی ڕیزبەندیەكاندا. لەلایەكی تریشەوە

135 – separation

136 – hierarchie

لەنزیکـــــەی ســــــەدەیەك پــــــێش ئێــــــستاوە، لـە"مـالارمێ"بـەدواوە، گۆڕانکاریـەکی گـرنگ لەشـتە سەرەکیەکانی ئەدەبیاتی ئێمەدا سـەری هەڵداوە، ئـەو شتەی دەگۆڕێت ڕوبەڕوی ڕەخنـە دەبێتـەوەو جـارێکی تـر خـۆی دەگرێتـەوە. دوولایـەنی کـارکردی نووسـین، جیاکردنـەوەی کـارکردە شـاعیرانەو ڕەخنەگرانـەکانی نووسـینە(١٣٧). جگەلـەوەی کـە خـودی نووسـەرەکان ڕەخنەدەگرن، زۆر جار بەرهەمەکانیان دەبێتە دەربـڕی خۆبەرهەمهێنانـەوە(وەکـو پرۆسـت) یـان نائامـادەیی خـــود (وەکـــو بلانـــشۆ)" زمـــانێکی یـــەکگرتوو لەچوارچێوەی سـەرجەم جەسـتەی ئـەدەبو تەنانـەت لەچوارچێوەی ئەدەبدا دەخولێتـەوە، کەواتـە بەرهـەم جێگەی بەرهەمهێنەرەکەی ناگرێتەوە. چیتر نە شاعیرو نە ڕۆماننووس بوونیان نیەو، هیـچی تـر جگـە لـەخودی نووسین لە ئارادانیە.

---

137 – ژێرارژێنـت،"تیـۆری دەربـڕینو زانیاریـەکان لەسـەدەی بیستەم"لەبڵاوکراوەی ساڵانە لە ساڵی ١٩٦٦.

قەیرانی پەراوێز نووسی:

کەواتە دەبینین کە ڕەخنەگر لەنوێنەرایەتیکردنی بزاڤێکی پێکهاتەییەوە دەگۆڕێت بۆ نووسەر. بەدڵنیاییەوە خواستی نووسەر بوون، بانگەشەی خاوەن پێگەبوون نیە،بەڵکو ئامانجی ژیانە. ئەوسا هیچ گرنگ نیە گەر ڕۆماننوس، شاعیر،ووتارنوس یان مێژونوس بین، شکۆیەکی زیاترمان دەبێت؟ نووسەر لەڕێگەی نووسراوەکانی وەکو –ڕۆڵ یان بەها– دیاریی ناکرێت، بەڵکو بەکۆمەکی جۆرێک"ئاگایی لە قسەکردندا[١٣٨]" دەستنیشان دەکرێت. نووسەر ئەوکەسەیە کە گرنگی بە زمان دەداتو لەنێو زماندا بەدوای خاڵە قوڵەکاندا دەگەڕێت، نەوەکو بەدوای ئامرازگەرایی و جوانی. هەر لەو ڕووەشەوە گەلێك کتێبی جۆراوجۆری ڕەخنە هاتنە مەیدانو، لەهەمان ڕێگاکانی بەرهەمی ئەدەبیەوە پێشکەشی خوێنەران

---

138 – conscience de Parole

کـــران“ ئەمـــەش لەکاتێکـــدابوو کـــە نووســـەرەکانیان لەبنەڕەتـــدا ڕەخنـــەگربوون، نـــەوەکو نووســـەر. ئەگـــەر ڕەخنـــــەی نـــــویێ خـــــاوەنی تایبەتمەنـــــدی بێـــــت، تایبەتمەندیـــەکانی بریتـــی نیـــە لـــە یـــەکێتی ســـتایلو خۆجوانکردن، بـەڵکو بریتیـە لەگۆشـەگیریی کـارکردنی ڕەخنەگرانـــە، ئـــەوکارکردەی کەلەمەبـــەدوا بـــەدوور لـــەبیانووەکانی زانـــستو دابـــەکان، تـــەنها پـــەیوەنـــدیی بەنووسینەوە هەیە.

ئـەو نووسـەرو ڕەخنـەگرەی، کـە هـەر لەکۆنـەوە، بەهۆی ئەو ئەفسانە ڕزیوەی کـە دەڵێـت : خولقێنـەری پایەبڵنـــدو خزمـــەتکاری ژێردەســـت، هـــەردوو دەبـــێ لەشـــوێنی خۆیانـــدابن، لەیـــەکتر جیاکرانـــەوە، بـــەڵام لەمیانـــەی هەلومـــەرجی مەترســـیداری یەکـــسانیو، یەکسانیی لەبەرامبەر بابەتێکی یەکسانی وەکـو زمـان، جارێکی تر پێکەوە گرێ دەدرێنەوە.

ئەوەمان بینی کە لەتەك ئەو سەرپێـچیەدا سـازیش نەکراوە. بەڵام تائێستاش دەبێت لەو ڕێگەیـەدا خـەبات بکرێت، هەرچەندە ڕەنگە بەهۆی گۆڕانکاریە نزیکەکانی

داهاتووەوە پێگەی خۆی بەهێز بکات. ئیتر ئەوە تەنها ڕەخنە نیە کەدەستی داوەتە (تێپەڕین لەنووسین)[١٣٩] کە ڕەنگە ئەوە تایبەتمەندیی ئەم سەدەیەی ئێمە بێت، بەڵکو ئەو ڕەوتە، وتەی دانایانەشی بەگشتی گرتۆتەوە. چوارسەدە دەبێت کە – ئینیاز لۆیۆلا[١٤٠] – دامەزرێنەری ئەو فیرقەیەی کەزۆرترین خزمەتی (تیۆری دەربڕین)[١٤١] ی کردووە، لە مەشقە ڕوحانیەکانی[١٤٢] خۆیدا، مۆدێلی جۆرێکووتاری هونەرمەندانە لەسەر بنەمای هێزێکی تری جگەلە پێودانگ[١٤٣] و تەجرید[١٤٤] باس دەکاتو (ژێرژباتای)

139- بڕوانەووتاری فلیپ سۆلەری ڕەخنگری فەرەنسی بەناوی"دانتیۆ تێپەڕین لە نووسین"پاییزی ساڵی ١٩٦٥.

140- Ignace loyola (1491 – 1551) - دامەزرێنەری فیرقەی ژێزۆئیت کە باوەڕی بەڕاقەی دەقە پیرۆزەکان هەبوو.

141- Rhetorique

142 – exercices spuituels

143 – syllogisme

144 – abstraction

زۆر هۆشیارانە هەوڵی ئەوەی داوە ئـەوە بەشـێوەیەکی ڕونـــــتر دەرببڕێـــــت.پـــــاش ئـــــەوە، هەنـــــدێك نووســـەریوەکو(ســـادو نیتـــچە) هەرچـــەند جـــارەو بنەماکانی دەربڕینی دانایانەیان "ســوتاندووە". وادێتــە بەرچــاو کــە ئــەمڕۆش ئــەو ئاراســتەیە بەشــێوەیەکی بـــەرفراوان ڕوودەدات. بـــیری دانایانـــە لـــۆژیکێکی تـــر بــەکاردەهێنێتو هــەنگاو دەنێتــە نێــو پانتــایی ڕووتــی (ئەزمونی دەروونی) : لەنێو چوارچێوەی هەموو جۆرە گوتــارێکی[١٤٥] چــیرۆکیو شــاعیرانەو بەڵگەخوازانــەدا، یەك حەقیقەتی هاوبەش بوونی هەیە. لەبەرئەوەی ئـەم حەقیقەتــە لەمەبــەدوا حەقیقــەتی خــودی گوتــارە. ژاك لاکـــان لـــەباتی تەجریـــدی نەریتگـــەرای چـــەمکەکان، پەرەپێدانی سەرتاســەریی وێنانــدن[١٤٦] لــەنێو پانتــایی وتاردا جیٚ دەکاتەوە" بەشێوەیەك خۆی لەنمایشکردنی بیرۆکە جیانەکاتەوەو بۆخــۆی هــەمان حەقیقــەت بێـت.

---

145 – Parole

146 – image

لـــەبوارێکی تـــردا –کلودلـــویی شـــتراوس[١٤٧] –بەتێکـــشکاندنی مانـــای بـــاوی"پەرەســـەندن‌و پێکهـــاتن"[١٤٨] لەبەرهەمەکەیـدا (پوختــەو خـام)[١٤٩] تیـــــۆری دەربڕینێکـــــی نـــــویێ لەمـــــەڕ جۆراوجۆرکەوتنــەوەکان[١٥٠] پێـشکەش دەکـات‌و بـەو شێوەیە قـسەلەسەر ڕۆڵـی فـۆڕم دەکـات، کەلەمیانـەی بەرهەمی زانستەمرۆییەکاندا کەمتر بایەخی پێدراوە.

بێگومـــان وتـــەی بەڵگەدارانـــە[١٥١] لەگۆڕاندایـــەو، هەرئەمـــەش ڕەخنـــەگرو نووســـەر لەیـــەکتر نزیـــك دەکاتەوە.

ئێمە بەرەو قەیرانی پەراوێزنووسی هەنگاو دەنـێین، کەڕەنگــە ئەوەنــدەی ئــەو قەیرانــەی کەهــەر لــەو زەمینانـــەدا دەستنیـــشانکەری پەڕینـــەوە بـــوو

---

147 – Claude levi-strauss

148 – development

149 – lecrye et leciut

150 – Variation

151 – discursive

لەسەدەکانی ناوەڕاستەوە بەرەو سەردەمی سەرلەنوێ لەدایك بوونەوە، گرنگ بێت. لەڕاستیدا، ئەو قەیرانە لەوکاتەوەبوو بە ناچاریەکی سەپێنراو کەسروشتی هێمائامێزیی زمان، یان بەواتایەکی تر، سروشتی زماننناسی هێما دۆزرایەوە. ئەم دۆزینەوەیە لەمڕۆدا لەژێرکاریگەریی هاوکاتی شیکاری دەروونیو پێکهاتەگەرابیدا ئاراستەدەبێت. بۆماوەیەکی دوورو درێژ، بۆرژوازیی -کلاسیك- جۆرێك ئامراز یان هۆکاری جوانکاریی لەنێو گوتاردا دەبینی، بەلاّم ئێستا لەنێو گوتاردا جۆرێك ئاماژەو حەقیقەت بەدی دەکەین. کەواتە ئەو شتەی کە بەجۆرێك لەجۆرەکان پەیوەندیی بەزمانەوە هەبێت دەبێتە جێگەی سەرنجی فەلسەفە، زانستە مرۆییەکانو ئەدەب. بێگومان ئێستا جۆرێك ململانێ لەسەر دەستنیشانکردنەوەی پێگەی ڕەخنەی ئەدەبی لەئارادایە : بۆنەکانی بەرهەمو زمان چیە؟ ئەگەر بەرهەمێك هێماگەر بێت، چ بنەماگەلێك بۆ خوێندنەوەی ئەو بەرهەمە بەکار دەهێنرێت؟ ئایا

دەکرێت زانستی هێمانووسراوەکان بوونی هەبێت؟ ئایا زمانی ڕەخنە، دەتوانێت زمانێکی هێمائامێز بێت؟

زمانی کۆ[152]

سەبارەت بە "یاداشتە تایبەتیەکان" وەکو ژانرێکی[153] ئەدەبی، دوو دیدگای تەواو جیاواز لەنێوان —ژیرار—ی کۆمەڵناس و —مۆریس بلانشۆ[154]—ی نووسەر لەئارادایە. لەلای ژیرار دەفتەری بیرەوەری، باسکردنی هەندێك لەگیروگرفتە کۆمەڵایەتی و خێزانی و...تره" لەلای بلانشۆ، شێوەیەکی غەمگینانەی دواخستنی تەنهایی بەناچاری نووسینە. کەواتە دەفتەری بیرەوەریەکان هەر هیچ نەبێت دوو

152 – la bngage plurielle

153 – genre

154 – Alain Girard – ئالان ژیرار لە – یاداشتە تایبەتیەکان (١٩٦٣) و مۆریس بلانشۆ لە کەشی ئەدەبی (١٩٥٥).

مانای هەیە کەهەریەکەیان لەبەر ئەو هەماهەنگیەی[١٥٥] هەیانە پەسەندکراون. لێرەدا ڕووبەڕووی بابەتێکی باو دەبینەوە کە دەتوانێت لەنێو مێژووی ڕەخنەو لەنێوان جۆرەکانی خوێندنەوەی بەرهەمێکدا گەلێك نموونەی تری هەبێت : ئەوەش بۆخۆی شایەتیدانە لەسەرئەوەی کە بەرهەمێك مانای جیاوازی هەلگرتووە. لەڕاستیدا، مرۆڤی سەردەمو قۆناغە جیاوازەکان هەست دەکەن لە مانای تەواوەتیو بنەڕەتی بەرهەمێك تێگەیشتون، بەڵام هەر ئەوەندەی لەڕوانگەی مێژوویەکی بەرینترەوە لەو بابەتە بڕوانین دەبینین ئەو مانا تاکو تەنهایە، دەبێتە مانایەکی فرەلایەنو، بەرهەمی داخراو دەبێتە بەرهەمێکی ئاوەڵا[١٥٦]، ئەو کات خودی پێناسەی بەرهەم دەگۆڕێت: بەرهەمێك چیتر ڕاستیەکی مێژوویی نیە، بەڵکو گۆڕاوە بۆ ڕاستیەکی مرۆڤ ناسانە، لەبەرئەوەی هیچ مێژوویەك پیری ناکات. کەواتە

---

155 – (پەیوەندی لۆژیکی) coherence

156 – بڕوانە "بەرهەمی کراوە"ی بەرهەمی ئۆمبێرتۆ ئاکۆ.

جۆراوجـۆریی ماناکـان، لەدیدگایـەکی ڕێژەگـەرا لەمـەڕ داب‌و نەریتـــە مرۆییەکانـــەوە ســـەری هەڵـــداوە، ئامـاژەیـەکیش نیـە بۆئاراسـتەبوونی کۆمـەڵگا بـەرەو بەرداشتی نادروست‌و هەڵـە، بـەڵکو ئامـاژەی ئامـادەیی بەرهەمەکەیـە بـۆ ئـاوەڵا بـوون‌و کرانـەوە. بەرهەمەکـە بـەهۆی پێکهاتەکەیـەوە نـەوەکو بـەهۆی دوودڵـی‌و گومـانی خوێنەرەکانیـەوە، لەیـەك کاتـدا چـەندین مانـا هەڵدەگریّ. هەرلـەم ڕووەشـەوە بەرهـەم هێمائـامێزە: هێماوێنەیـەکی خـەیاڵی نیـە[١٥٧]، بـەڵکو فرەلایـەنی ماناکانە[١٥٨].

هێمـا جـێگیرو پایـەدارە. تـەنها ڕەنگـە دیـدگای کۆمـەڵگاو ئەومافانـەی کـەپێی دەبەخـشرێت گـۆڕانی بەســـەر بێـــت. ئـــازادیی هێماکـــان، لەســـەدەکانی ناوەڕاستدا، وەکـو ئـەوەی لـەتیۆریی (چـوارمانا)[١٥٩]دا

157 –"وێنەی خەیاڵی"image

158 – بڕوانە"بەرهەمی کراوە".

159 – ئەدەبی،وێنەیی، مۆراڵی‌و زاتـی. یـەکێك لـەو کەسـانەی کە بایەخێکی زۆر بەو تیۆریە دەدات، ئۆمبێرتـۆ ئیکۆیـە. ئـەو لـە

دەیبیـنین بـەڕەسمی ناسـراوە، بـەڵام لەسـەردەمی

کتێبی – بەرهەمی کراوە – دا کە دواتـر بـارتیش وەکو سەرچـاوە ئامـاژەی بـۆ دەکـات جـەخت لەسـەر ئـەوە دەکاتـەوە کـە پـاش سـەدەکانی ناوەڕسـت، دانتـیٚ بـۆ یەکـەمجار سـەرنجی هـەموانی بەلای ئەو تیۆریەدا ڕاکێشا کە پـۆلی قەشـە, قەشـە ژیـرۆم، قەشـە ئاگۆمتین، قەشە ڤیکتۆرو قەشـە تۆمـاس، پێـشکەشیان کردبـوو: بەپێی ئەو دیدگایە، خوێنەر لەوە تـێ دەگـات کـە هـەموو ڕسـتەو کەسایەتیەك خاوەنی ئاماژەی جۆراو جۆرە کە ئـەو خـۆی دەبێـت ئەو ئاماژانە بدۆزێتەوەو ئەمەش پەیوەنـدی بـە دەستنیـشانکردنی ئـەو ئـامرازەوە هەیـە کـە دەمانـەوێت بەهۆیـەوە ئاماژەکـان بدۆزینەوە. هەروەها دانتیٚ ڕستەیەکی عەهدی مـەنتیق بـە نموونـە دەهێنێتەوە دەربارەی دەرچوونی بەنی ئیسرائیل لـەوڵاتی میـسر بـە کۆمـەکی حـەزرەتی موسـاو ئـەو چـوار ڕاڤەیـەی بـۆی کـراوە, ڕاڤەی ئەدەبیووێنەییو مۆراڵیو زاتی. پاش ئـەو مانـا ئەدەبیـەی کـە زۆر خێـرا لێـی تـێ دەگـەین، دەکرێـت ماناوێنەییەکـەی دەربازبوونی مرۆڤەکان بێت بە دەستی مەسیح. مانـا مۆراڵیەکـەی گـوزەری ڕۆمـە لـە دۆخـی گوناهـەوە بـەرەو لیٚ خـۆش بـوون. هـەروەها ئەگـەر بـە دوای مانـا عیرفـانیو زاتیەکەیـدا بگـەڕێین، دەگەینە ئەوەی کە ڕوحی پیرۆز پاش دەربازبوونی لـە کۆیلایـەتی جەستە دەگاتە ئازادیو نەمریی.

کلاسـیکدا بـەهیچ جۆرێـك لەتـەك هێماکانـدا هـەڵیان نـەکردووە : کۆمـەڵگای کلاسـیك هێمـای لەبەرچـاو نەگرت، یاخودوەکو پاشماوە ئەمڕۆییـەکانیان سانسۆر کرا: ئەمەش وەکو مێـژووی ئـازادیی هێماکـان، زۆر جـار مێژوویەکی توندوتیژئامێزەو مانای تایبەتی خۆی هەیە: هێماکـان بـەبێ سـزادان دادگـایی نـاکرێن. بەهـەر حـاڵ ئـەوە دابـەکانن ئەمـە دەکـەن نـەوەکو پێکهاتـەکان: کۆمـەڵگاکان بەهەرشـێوەیەك بـیر بکەنـەوە یـان فـەرمانڕەوایی بکـەن، بەرهـەم بەسـەریاندا تێدەپـەڕێ" وەکـو ئـەو فۆرمـەی کـە مانامێژووییـەکان، جارناجارەوبەسـەرە، پـڕی بکەنـەوە. نـەمریی بەرهـەم لەو ڕووەوەیە کە ئیلهام بەخشی مانا جیاوازەکانە لـەنێو تاکەکەسـداو، بـەردەوام بـەو زمانـە هێماگـەرە لەسـەردەمو قۆناغەجیاوازەکانـدا قسەدەکات: بەرهـەم پێـشنیار دەکـاتو، مـرۆڤ لەهەڵبژاردنـدا سـەربەخۆو ئازادە.

ئـەو خوێنـەرەی نەچـێتە ژێربـاری سانـسۆری وشـەکانەوە، شـارەزای ئەوکارەیـە : ئایـا ئـەو هەست

ناکات پەیوەندیی لەتەك جۆرێك لە — ئەو دونیا [١٦٠] — دا دروست کردووە؟ وەکو ئەوەی زمانی یەکەمی بەرهەمەکە لەنێو بوونی ئەودا هەندێك وشەی تر دروست دەکاتو، ئەو فێری ئەوە دەکات بەزمانی دوهەم قسە بکات؟ ئەمە هەمان ئەو وشەیەیە کە پێی دەوترێت (خەیاڵ – روئیا)"و بەپێی وتەی باشلەر : خەیاڵ ڕێگەو ئاراستەی تایبەتی خۆی هەیە. زمانی دوهەمی بەرهەمێکیش هەمان ئەو ڕێگایانە لەبەردەم وشەکاندا دەکاتەوە. ئەدەب تەقاندنەوەی[١٦١] ناوەکانە : پرووست بەچەند نەغمەیەك، دونیایەکی تەواوەتی بنیات دەنێ : گرێمانت[١٦٢]و دواجاریش نووسەر هەمیشە لەو باوەڕەدان، کەئاماژەکان

160 – au – dela

161 –exploration du nom

162 –guermante -، شوێنێکی پڕ لە بیرەوەریە بۆ پرۆستو ناوی بەشێکی بەرهەمەکەی پرۆستە – گەڕان بە دوای چاخی ونبودا.

بڕیاردەر[163] نین‌و (ناو) خاوەنی سروشتی شتەکانە : نووسەرەکان هەواداری (کراتیل[164])ن نەوەکو (هێمۆژین[165]). ئەودەمەی دەڵێن ئێمە دەبێت وەکو ئەوەی نووسراوە بیخوێنینەوە، واتە ئێمە بەوشێوەیە ڕێزلە ئەدەب دەگرین[166] (ڕێزگرتن‌واتە: دەرخستنی ناوەرۆك)، لەبەرئەوەی گەر وشەکان تەنها خاوەنی یەك مانا"هەمان مانا قاموسیەکان"نەبوونایەو ئەگەر زمانی دوهەم"دابڕاویەکانی زمان"ی ڕەت نەدەکردەوە، چیتر ئەدەب بوونی نەدەبوو. لەم ڕوەوە بنەماکانی خوێندنەوە، هەمان بنەماکانی نووسین، بەڵکو ئەو شێوازانەی گومان[167]و بنەماکانی پانتایی زماننناسین، نەوەکووشەناسی.

163 –- arbitraire

164- Cratyle - ناوی وتارەکەی ئەفلاتون سەبارەت بە ئامانجی زمان‌و، هێرمۆژن ناوی فەیلەسوفێکی یۆنانیە.

Hermogene -165

166 –- glorifier

167 - all usion

ئامـانجی زانـستیووشه، دەستنیـشانكردنی مانـای ئەدەبی دەربڕینێكە،و پەیوەندیی بەمانا لاوەكیەكانەوە نیـە. بەپێـچەوانەوە، ئـەركی زماننـاسـی كەمكردنـەوەی تەمومژەكانی زمان نیە، بەڵكو هەوڵدانـە بـۆ تێگەیـشتن لەو تەمومژانەو، ئۆرگانیزەكردنیانـە. زماننـاس لەوشـتە نزیك دەبێتـەوە كەهـەر لەكۆنـەوە شـاعیرەكان بـەناوی (گومان، ئەندێشە، خەیاڵ) دەیناسنو، هەڵسوكەوتێكی زانـــستی لەتــــەك هەڵـــچونەكانی مانــــا دەكـــات. یاكوبـسن،جەختی لەسـەر گومـانی بنـەڕەتی پـەیامی شـاعیرانە(پـەیامی ئـەدەبی) كردۆتـەوە" بـەواتای ئـەو گومانـە لەبەركـەوتنی (جوانیناسـیانە) لەتـەك (ئـازادیی ڕاڤـەكردن)ەوە سەرچـاوە ناگرێـتو، بەهـەمان ڕێگـەی یەكـەم، لەسانـسۆریی ئـەخلاقی مەترسـیەكانی ئـەو ڕێگەیەشـەوە سـەرهەڵنادات، بـەڵكو دەكرێت وەكـو — كـــۆد(١٦٨) — قـــسەی لەســـەر بكرێـــت : ئەوزمانـــە هێمائامێزەی كە بەرهەمـە ئەدەبیـەكانی لـەخۆگرتووە،

168 - Code

لـەڕووی پێکهاتــەوە، زمــانێکی چــەند نــویٚ یــە، کــە هێماکانی وەکـو هـەرجۆرە گوتـارێکی تـر (بەرهـەمێکی تــر) دروســت بــووە. ئــەو زمانــە فرەلایەنــەش کــە دەرئـەنجامی هێماکانـە، فرەمانـاو چـەندلایەنەیە. ئـەم دۆخــە لــەنێو زمانــدا[١٦٩] بــەمانا تایبەتیەکــەی، کــە دانـەبڕاویی زیـاتری لـەخۆگرتووەو زمانناسـی دەسـتی بەلێکدانـەوەی کـردووە، بـوونی هەیـە. لەگـەڵ هـەموو ئەمانەشـدا، گومـانو تەومـژەکانی زمـانی قسەکردن، لەبەرامبــەر گومانــەکانی زمــانی ئــەدەبی هــیچ نــین. گومانەکانی زمانی قسەکردن، بەهاوکاریی ئـەو دۆخـەی

---

169 - Langue

— ڕەهایی زمان یـاخود سـستمی زمـان. کتێبـی — چـەندوانەیەکی زمانناسی گشتی — سۆسۆر بە قسەکردن لەسەر هـەردوو چـەمکی زمـانو گوتـار دسـت پـیٚ دەکـات: (لێکدانـەوەی زمـان دوو بـەش لەخۆ دەگرێـت : بەشـی هـەرە سـەرەکی پەیوەنـدیی بـە زمانـەوە هەیە کە بە شێوەیەکی زاتی کۆمەڵایەتیو سەربەخۆو جیـاوازە لـە تاك، کە ئەمە لێکدانەوەیەکی فیزیکیـە. بەشـی دوهـەم پەیوەنـدی بە ڕۆڵی زمان، بەواتای پەیوەندی بە گوتارەوە هەیە).

کەلەمیانەیــدا دروســت بــوون، دەڕەویــەوە، شــتێك لەدەرەوەی تەمومژاویترین ڕسـتەکاندا، وەکـو دۆخێـك، جوڵە، یان بیرەوەریی دەتوانێت ڕێگەی تێگەیشتن لـەو ڕستەیە هـەموار بکـات. گـەر بمانـەوێت بـەکردەوە لـەو ئاگاییـە تـێ بگـەین کـە ئـەو ڕسـتەیە دەیـەوێت دەری ببڕێت، لەوکاتەدا ڕوخساری گریماناوی بـەهێزتری مانـا، ڕوون دەبێتەوە.

دەربارەی بەرهەمی ئەدەبی ئەوبوارانـەی سـەرەوە دەستەبەر نابن. بەرهەمی ئەدەبی ئەگەری بـەهێزترمان نـاداتێ و، هــەر ئەمــەش باشــترین تایبەتمەنـدیی ئــەو بەرهەمەیە: بەرهەمی ئەدەبی بەهاوکاریی هیچ دۆخێکی تایبەتی دیاری نەکراوەو هیچ ژیانێکی کردەیی لەخۆیـدا هەڵنەگرتووە، کە مانا حەتمیەکەی بەرهەمەکـەمان پـێ بڵێــت" بەرهــەمی ئــەدەبی بــەردەوام هۆکــاری گێڕانەوەیـە[١٧٠] : لـەنێو خۆیـدا گومـانێکی تـەواوەتی هــەڵگرتووە : هەرچــەندە درێــژدادڕیی تێـدا بکرێـت،

---

170 - citationel

هەرهەمان کورتبێژیە کە پیتی [١٧١] بەکاری هێناوە. گوتارەکان لەتەك هێمایەکی سەرەتاییدا هەماهەنگو هاوتان (پیتی،ورێنەی نەدەکرد) لەگەڵ ئەمەشدا دەرگایەکی کراوەن بەڕوی گەلێك مانادا" لەبەرئەوەی بەدەرلەهەر جۆرە دۆخێکی تایبەتی بەیان کراون، جگە لەدۆخی خودی گومان : بەرهەمی ئەدەبی هەمیشەوەکو پێشبینی کردنێك وایە.بێگومان ئەودەمەی بەپێی بارودۆخی خۆم بەرهەمێك دەخوێنمەوە، دەکرێت گومانو تەومژاویی بوونی بەرهەمەکە کەم بکەمەوە، بەڵام ئەو دۆخە گۆڕاوە، بەرهەمەکە بەراورد[١٧٢] دەکات، نەوەکو بیدۆزێتەوە : لەو کاتەوەی کە من خۆم دەخەمە ژێر دەسەڵاتی هێما دروستکەرەکانی بەرهەمەکە، بەواتای ئەوەی لەو کاتەوەی قبوڵی دەکەم لەنێو کەشی هێماکاندا

---

171 - Pytique

مەبەست لە pytie قەشەی پەرستگای ئۆپۆلۆن لە نێو ئەفسانەکانی یۆناندا.

172 - comparer

خوێندنەوەکـــەم دابڕێـــژم، بەرهەمەکـــە ناتوانێـــت لەبەرامبەر ئەو مانایانەی من پێـی دەبەخـشم نـاڕەزایی دەرببڕێـت" هــەروەها ناتوانێـت ئــەو مانایــە بــەبێ لێکدانەوە لەقەڵەم بدات، لەبەرئـەوەی هێمـای لاوەکـی بەرهــەم سـنوردار دەکـاتو، ئـازادی کـارکردنێکی زۆر فەراهەم ناکات. هێمای لاوەکی، هێڵکـاریی مانـا دیـاری ناکـات، بـەڵکو بارسـتەی مانــا وێنــەدەکات" هێمــای لاوەکی بنەڕەتی گومانەکان دادەڕێـژێت نـەك بنـەڕەتی مانا.

بەرهـــەمی ئـــەدەبی لەبـــەر دابڕاویـــی لەهـــەموو بارودۆخــەکان، دەبێتــە هــۆی ئــەوەی لێکۆڵینــەوەی لەسـەر بکرێـتو، لەبەرامبـەر نووسـەرو خوێنەرەکـەی، دەبێتەئــەو بابەتــەی لــەپانتایی زمانــدا بــوونی هەیــە ئەویابەتــەی کــە دەبێــت بنــەماکانی لێــك بدرێتــەوەو سنورەکانی دیاری بکرێت. بـەم شـێوەیەش بەرهـەمی ئــــەدەبی دەبێتــــە لێکۆڵینــــەوەو گــــەڕانی

بەرفراوانوبەردەوام لەسەر وشەکان[١٧٣]. بەردەوام ئێمە دەخوازین هێما بەتەنها مولکی خەیاڵ نەبێت.هێما بۆ ڕەخنەگرتنیش بەکاردەهێنرێتو، ئەوەی هێما ڕەخنەی لێ دەگرێت خودی زمانە. دەکرێت لەپاش (ڕەخنە لە عەقڵ[١٧٤]) کە فەیلەسوفەکان ئەنجامیانداوە (ڕەخنەی زمان)[١٧٥] بێتە مەیدان، کە ئەمەش بۆخۆی ئەدەبە.

ئەگەر بەرهەمی ئەدەبی لەبەر پێکهاتەکەی خۆی، هەڵگری چەند مانایەکی جیاوازە، کەواتە دەبێت دوو دەربڕینی جیاوازیش لەخۆیدا هەڵبگرێ، لەلایەکەوە دەکرێت سەرجەم مانا نهێنیەکان لەنێو بەرهەمی ئەدەبیدا بدۆزینەوە،یان لەلایەکی ترەوە ئەو مانا

173 – لێکۆڵینەوەی نووسەر دەربارەی زمان : مارت ڕۆبەر لەچوارچێوەی لێکدانەوەی بەرهەمەکانی کافکا باسی ئەو بابەتەی کردوە (لە کتێبی – کافکا – بڵاوکراوەی گالیمار ١٩٦٠).

174 - Critiques de la raison

175 - Critiques du langage

بەتاڵەی کەسەرجەم ماناکان لـەخۆدەگرێت بدۆزینـەوە" کە ئەم دووانە جیـاواز نـین. لەلایـەکی تـرەوە دەکرێـت تەنها ڕوبەڕوی یەکێك لەومانایانـە ببینـەوە. نابێـت ئـەو دوو وتەیــە بەهەڵــە بــە یــەك شــت لەقەڵــەم بــدەین، لەبەرئـــەوەی نـــە بابـــەتێکی هاوبەشـــیان هەیـــە، نەڕوخساری هاوبەش. دەکرێت ئەو وتە گشتیەی کە لـە فرەلایــەنی مانــای بەرهــەمی ئــەدەبی دەکۆڵێتــەوە نــەوەکو لەمانایــەکی تایبــەتی نــاو بنــێن : زانــستی ئــەدەبیات.[١٧٦] بــەو وتەیــەی تــریش کــە ســەرباری مەترسـیەکان دەیـەوێت مانایـەکی تایبـەتی ببخـشێتە بەرهەمی ئەدەبی، بلێن : ڕەخنەی ئەدەبی. بـەلام ئـەم جیاکاریە بەس نیە،وەکو ئەوەی پێشکەشکردنی مانای گریمــانی ڕەنگــە لــەقالبی نووســیندا دەربکــەوێت، خوێندنــەوەی بەرهــەمی ئــەدەبیش لەڕەخنــەلێگرتنی جیــاوازە: خوێندنــەوەی بەرهــەم ڕاســتەوخۆو بــەبێ هاوکــاریی هــیچ ئــامرازێکی تــرە" بــەلام ڕەخنــەگرتن

176 - science de la litterature

لەبەرهــەمی ئــەدەبی، بــەهۆی زمــانێکی تــرەوە کــە نووســینی — ڕەخنەییــە — ئــەنجام دەدرێــت. ئێمــە بۆئــەوەی تــاجی زمـان بخەینەسـەر بەرهـەمی ئـەدەبی دەبیّ کەڵك لەسـیّ گوتـاروەربگرین : زانـست، ڕەخنـە، خوێندنەوە.

زانستی ئەدەبی

ئێمـە مێـژووی ئـەدەبیاتمان هەیـە، بـەڵام خـاوەنی زانــستی ئـــەدەبی نـــین، لەبەرئـــەوەی تـــا ئێـــستا نـەمانتوانیوە سروشـتی ئۆبـژەی ئـەدەبی کـە ئۆبـژەی نووســینە بەتــەواوەتی بناســین. ئــەو دەمــەی قبــوڵی بکەین کەبەرهەمی ئەدەبی لەنوسین پێکهاتووە، ڕەنگە جۆرێك لەزانستی ئەدەبی دروست ببێت. ئەگـەر ڕۆژێـك زانستێکی لەوجۆرە دروست ببێت، ناتوانێت سـەپاندنی یــەك مانــا بێــت بەســەر دەق دا و مــافی ســڕینەوەو ڕەتکردنەوەی ماناکانی تر لـەخۆ بگرێـت. لەبەرئـەوەی ئەو کاتە خودی ئەو زانستە دەکەوێتە مەترسیەوە، ئەو زانـستە ناتوانێـت لەسـەر نـاوەڕۆك کـار بکـاتو تـەنها

زانستی مێژوویەکی تەواو وشك دەتوانێت لەوبارەیەوە بەکاربهێنرێت" ئەوەش ئەو زانستەیە کە دەربارەی هەلومەرجی ناوەڕۆك یان فۆرمەکانە: ئەوبابەتەی جێگەی بایەخی ئەوزانستەیە، فۆرمەجۆراوجۆرەکانی مانا دروستکراوەکان[١٧٧] دەبێت. ئەو زانستە، ڕاڤەیەکی دابڕاوانە بۆ هێماکان ناکات، بەڵکە کاری ئەو زانستە، ڕاڤەجۆراوجۆرەکانی هێماکانە. بەکورتی،بابەتی ئەو زانستە بەهیچ شێوەیەك مانا پڕەکانی بەرهەمەکە نیە، بەڵکو بەپێچەوانەوە ئەو مانا بەتاڵەیە کەسەرجەم ماناکان لەخۆ دەگرێت.

بێگومان ئەوزانستە مۆدێلێکی زمانناسانەی دەبێت. زمانناس کەڕوبەڕوی گرفتی سەرنەکەوتن بەسەرگشت ڕستەکانی زمانێکدا دەبێتەوە، ئەوە قبوڵ دەکات کە "مۆدێلێکی گریمانەیی بۆ وەسفکردن– سەرەتایی"[١٧٨] دروست بکات، بۆئەوەی چۆنیەتی سەرهەڵدانی بێ کۆتایی ڕستەی زمانێك ڕوون

177 - engendre
178 - modele hypothetique de description

بکاتــەوە[١٧٩]. هــەرجۆرە ڕیفۆرمێـك لەســەری ئــەنجام بــدرێت، بەڵگەیــەك نیــە کــە نەمانــەوێت مــۆدێلێکی لـــەوجۆرە لەســـەر بەرهـــەمی ئـــەدەبی دابڕێـــژین. ئەوبەرهەمانە بۆخۆیان لەو ڕستە مەزنو گەورانە دەچن کـە لـە زمـانی سەرتاسـەریی هێماکـان جیابوونەتـەوەو لەکۆمــەڵێك ئــاڵوگۆڕی یاســایی تێپــەڕبوونو خۆیــان لەلۆژیکی ئاماژە پێدەر[١٨٠] ڕزگـارکردووە. بەواتایـەکی تر،زامنناســی دەتوانێــت ئــەم مۆدێلــە گــشتیەی کــە بنــەڕەتی هــەموو زانستەکانە — لەبـەر ئـەوەی ئـەرکی زانست دروستکردنی هەندێك بنەمایە بـۆ شـیکردنەوەی هەندێك دەرئەنجام — بسپێرێتە ئەدەب. کەواتە ئەوەی جێگــەی بایــەخی زانــستی ئەدەبیــە تــەنها ئەوەنیــە کەبۆچــی دەبێــت فلانــە مانــا پەســند بکرێــت یــان پەسـندکراوە (ئەمـە کـاری مێژووناسـە) بـەڵکو ئەوەیـە

---

179 – مەبەستی لێرەدا بێ گومـان، بەرهەمـەکانی چۆمسکیو پێشنیارەکانی یاسـای زمـانی گەشـتاریی (transformation nelle) یە.

180 - logique signifiante

بۆچی ئەو مانایە پەسەندەو[١٨١]، ئەمەش پەیڕەویکردن نیـــە لەبنـــەماکانی وشەناســـی لەنووســـیندا، بـــەڵکو پەیڕەویکردنـــە لەبنەمازانـــستیەکانی هێمـــا. لێـــرەدا، جـــارێکی تـــر هـــەمان ئامـــانجی زماننناســـی نـــوێ دەبینینـــەوە، کـــە ڕوونکردنـــەوەی بنـــەمای ڕســـتەکانە، نەوەکو ئامـاژەکانیـان، کـە گواسـتراوەتەوە بـۆ دونیـای زانستی دەربڕین. بەهەمان شـێوە، هەوڵدانـە لـەپێناوی ڕوونکردنـــەوەی"پەســـەندبوونی"[١٨٢]بەرهەمـــەکان نـەوەکو ماناکانیـان. کۆمەڵـەی مانـا پەسـەندکراوەکان لەچوارچێوەی سیستمێکی جێگیردا ڕیزبەندیی نـاکرێن، بەڵکو وەکو هێڵکاریی دۆخی"جێبـەجێکاری"[١٨٣]یـەکی مـەزن کـە لەنووسـەرەوە تـا کۆمـەڵگا پەرەدەسـێنێ تەماشـادەکرێت. لـەپاڵ"توانـای زمـان"دا[١٨٤] کـە هۆمبولـت[١٨٥]و چامـسکی بەبابـەتێکی سـەلمێنراوی

---

181 - acceptable

182 - acceptabilitet.

183 - operante

184 - Faculte de langage

185 - Hamboldt

دەزانــــن، ڕەنگەلـــەنێو نـــاخی مرۆڤــدا"ئامـــادەیی ئــەدەبی"یــان هێزێکــی گووتارئاســا هــەبێت کــە هــیچ پەیوەنیــەکی بــە"زانــایی"مرۆڤــەوە نیــە“ لەبەرئــەوەی نــەوەکو بەکۆمــەکی ئیلــهامو حــەزی تاکەکەســیەوە، بەڵکو بەهۆی ئەو بنەمایانەی کەلەسەروو نووسەرەوەن دروست دەبێت.وێنــەکان، بــیرو شــیعرەکان ئــەو ئــاوازو بانگەشە ئەفسانەییانە نین کە — مۆز[١٨٦] — بیخاتە نێو جەســـتەی نووســـەرەوە، بـــەڵکو لـــۆژیکی گـــەورەیی هێماکــانن“ ئەوفورمــە بەتاڵانــەی کــەبواری قــسەکردنو کارکردن فەراهەم دەکەن.

دەتــوانین ئــەو ڕاســتیە ببیــنین، کــە زانــستێکی لەوجۆرە، چ زیانێك بەو شتە دەگەێنێت کەئێمـە لـەنێو دونیای ئەدەبدا خۆشمان دەوێت یـان هەسـت دەکـەین خۆشمــان دەوێــت، کەئــەویش نووســەرە. بــەڵام ئــاخر چـــۆن زانـــست دەتوانێـــت دەربـــارەی نووســـەرێك قــسەبکات؟ زانــستی ئــەدەبی تــەنها دەتوانێــت ڕونــاکی

---

186 - Muse

خودای هونەر لە یۆنان.

بخاتە سەر بەرهەمێکی ئـەدەبی، تەنانـەت ئەگـەر ئـەو بەرهەمە بەهەڵە مۆری ئەفسانەیی لەخۆی بـدات، ئێمـە بەردەوام، یان هەر هیچ نەبێت ئەمڕۆکـە لـەوباوەڕەداین کـە نووسـەر دەتوانێـت لـەمانای بەرهەمەکـەی خـۆی تێبگـــاتو، بۆخـــۆی مانایـــەکی ڕێگەپێـــدراو بـــۆ بەرهەمەکەی دیاری بکات، گەڕانە هەڵەو نادروستەکانی ڕەخنـەگر، لەچـواردەوری نووسـەری مـردوو : ژیـانی نووسـەر، ئامـانجو ئـەنگێزەکانی بەمەبەسـتی دۆزینـەوەی ئامازەکـانی بەرهەمەکـەی، لـەوێوە سەرچاوە دەگرن کـە دەیانـەوێت بەهـەر نرخێك بـووە دەرگـای زمـانی مـردوو یـان جێنـشینەکانی ئـەو زمانـە مردوە: سەردەم، ژانری ئـەدەبی،و بـەکورتی سـەرجەم هاوچـەرخەکانی نووسـەرو میراتگرانـی مـافی نووسـەری مردوو، بەسەر بەرهەمەکەیدا بکەنەوە. لـەوەش خـراپتر داوای ئەوەمان لێدەکەن چاوەڕێ بـین تـا نووسـەرەکە دەمرێـت، بۆئـەوەی بەشـێوەیەکی "ئۆبـژێکتیڤ" بـەر نووسـەرەکە بکـەوین. ئەمـە چ کـارێکی پێکەنیناویـە، بەتـەواوەتی لەوکاتـەدا کـە بەرهـەم دەبێتـە شـتێکی

ئەفسانەیی،دەیانەوێتوەکو بابەتێکیواقیعی تەواو عەیار هەڵیسەنگێنین.

بەڵام بەڕاستی مەرگ گرنگیو بایەخێکی جیاوازی هەیە. مەرگ، ئیمزای نووسەر لەسەر بەرهەمەکەی دەسڕێتەوەو بەرهەمەکە دەکاتە ئەفسانەیەك. حەقیقەتی گێڕانەوەیەکی کورت ناگاتە تۆزی پێی هێماکان.بیروڕای گشتی بەجوانی هەست بەمە دەکات : بۆ بینینی شانۆیەکی (بەرهەمی ڕاسین) ناچین، بەڵکو بۆ بینینی (بەرهەمێکی راسینی) [١٨٧] دەچین، تەواو وەکو"فیلمێکی کاوبۆیی"" وەکو ئەوەی ئێمە بەپێی ئەو پێگەیەی هەمانە، لەڕۆژێکی هەفتەدا بۆ کەمێك وەرگرتنی زاتی ئەفسانەیەکی گەورە ئەم کارە دەکەین" ئێمە ناچینە بینینی فێدەر [١٨٨]، بەڵکو بۆ بینینی"بێرما لەفێدەر" [١٨٩] دەچین. ئەمە بەتەواوەتی وەکو ئەوەیە بمانەوێت لەنێو ئۆدیبو ئەنتیگۆنادا

187 - une oeuvredu Racine
188 - Phedre
189 – Berma dans Pheder

وتـــەی ســـۆفۆكلو فرۆیـــدو هێڵـــدرینو كێركگـــارد[١٩٠] بخوێنینـــــەوە. ئێمەلـــەنێو خـــودی حەقیقەتـــداین، لەبەرئـــەوەی ئێمـــە ئـــەوە قبـــوڵ ناكـــەین كەمـــەرگ زینـــــــدووەكانی ڕفانـــــدووە. ئێمـــــە بەرهـــــەم لەسـنووردارییەتیەكانی ئامـانجی نووسـەرەكەی ڕزگـار دەكـەینو هەڵـچونە ئەفـسانەیەكانی ماناكـان لـەنێو بەرهەمـدا دەدۆزینـەوە. مـەرگ بەسـڕینەوەی نـاوی نووســەر، حەقیقــەتی بەرهەمەكــە (كەتەمومژاویـــە) دادەڕێـــــژێت. بێگومـــــان ناكرێـــــت لەتـــــەك بەرهـــــەمی"شارســـــتانی"[١٩١] وەكـــو مانایـــەكی مرۆڤناســـانەی وشـــە یـــان وەكـــو ئەفـــسانەیەك ڕووبەڕووببینەوە" بەڵام جیاوازیی زیاتر دەگەڕێتەوە سـەر خـودی پەیامەكـە تـاوەكو نـاوی نووسـەر : بەرهـەم، دەقێكـی نووسـراوەو، ئەمـەش بەرهـەم دەخاتـە بـەر جـــەبری ماناكـــان كەپەیوەنـــدی بـــە ئەفـــسانەی

190 – Kierkegaard

191 – civilisee

شەفەوی"سەرزارەکی"یەوە هەیە. کەواتە لەوێدا ئێمە ڕووبەڕووی ئەفسانە ناسی نووسین دەبینەوە" کە بابەتەکەی"بەرهەمەدیاریکراوەکان"[١٩٢] واتە ئەو بەرهەمانە نیە کە لەمیانەی ڕەوتێکی دیاریکراودا کە کەسێك (نووسەر) سەرچاوەیەتی، نووسراوە، بەڵکو ئەو بەرهەمانەیە کە لەمەزنی نوسینی ئەفسانەیی تێپەڕیونو زیاتر ئاماژەکانو ئارەزوەکانی خۆی ئاشکرا دەکات.

کەواتە دەبێت دابەشکردنەوەی بابەتەکانی زانستی ئەدەبی قبوڵ بکەین. نووسەرو بەرهەمەکەی جگەلە دەستپێکی لێکدانەوەیەك کە ئاسۆکەی زمانە، چیتر نین: ناکرێت زانستێکی دانتییۆ شکسپیریمان هەبێت، بەڵام دەکرێت خاوەنی زانستی گوتار[١٩٣] بین. ئەم زانستە بەپێی ئەو ئاماژانەی کە ڕوبەڕویان دەبێتەوە، دوو پانتایی گەورەی لەبەردەستدا دەبێت، پانتایی

192 – determine

193 – science de discourse

یەکەم، ئاماژە نزم(١٩٤)و کەم بایەخەکان لـەنێو ڕسـتەدا وەکو خوازە کۆنەکان، دیاردەکانی ئامـاژە ناوەکیـەکان (بێمانایی ماناناسیانە)(١٩٥) لەخۆدەگرێت، کە بـەکورتی ئەوانە سەرجەم هۆکارەکانی زمـانی ئـەدەبین. پانتـایی دووەم بریتیـە لـەئاماژە باڵادەسـتەکانی ڕسـتەو چـەند بەشێکی دەربـڕین کـەدەکرێت پێکهاتەیـەکی نووسـینو پەیامی شاعیرانەو دەقێکـی بەڵگـەداری لـێبکەوێتەوە. یەکە بـچووكو گـەورەکانی گوتـار چـەند پەیوەندیـەکی یـەك تەواوکـەریان(١٩٦) لـەخۆگرتووە (وەکـو پیتـەکانو پەیوەنـدیان لەتـەك وشـەکانداو، وشـەکانو گونجانیـان لەگەڵ ڕسـتەکاندا) بـەڵام لەسـەر ئاسـتی وەسـفکراویی سەربەخۆدا پێکـدێن. دەقـی ئـەدەبی لـەم ڕوانگەیـەوە دەبێتە هۆی لێکەوتنەوەی لێکدانـەوە دڵنیاکـان، بـەڵام ڕوونو ئاشکرایە کـە ئـەو لێکدانەوانـە دەسـتیان ناگاتـە

194 – inferieur.

195 – anomalie semantique.

-196 rapport d'integration.

ئـــەو هـــەڵێنجراوە گرنگـــەی کـــە لەدەرەوەیـــە. ئـــەو هەڵێنجراوە پەیوەندی بـەو شـتەوە هەیـە کـە ئەمڕۆکـە ئێمـە بەبنـەڕەتی بەرهـەمی ئـەدەبی دەزانـین (زانـایی تاکەکەسی، هونـەر، مرۆڤایـەتی) تەنانـەت ئەگـەر هـیچ عەشقو حەزێکمان لەبەرامبەر حەقیقـەتی ئەفسانەکان نەبێت.

ئۆبژێکتیڤیتـەی دەرئـەنجامی ئەوزانـستە ئەدەبیـە تازەیە، چـیتر پەیوەنـدی بـەخودی بەرهەمەکـەوە نیـە (کەلـەنێو مێـژووی ئـەدەبی یانووشەناسـیەوە سـەری هەڵـــداوە)، بـــەڵکو دەپڕژێتـــە ســـەر ئاســـتی درك پێکردنـــی[١٩٧] بەرهەمەکـە. هـەروەکو چـۆن، دەنـگ ناسی[١٩٨] بـەبێ ڕەتکردنـەوەی حوکمـە ئەزمونیـەکانی دەنـگ بێـژی[١٩٩]، ڕاسـتیەکی تـازەی لەزەمینـەی مانـا دەنگیەکانـدا[٢٠٠] داڕشـتووە (نەتـەنها زانـستی ڕواڵـەتی

---

197 – intelligibilitie.

198 – Phonologie.

199 – Phonetique

200 – sens Phonique

دەرەوەیان[٢٠١])، بەهەمان شێوە ئۆبژێکتیڤیتەی هێما بوونی هەیە کەجیاوازەلە ئۆبژێکتیڤیتەی جێگیرکەری دەق، ئۆبژە ناچاریە زاتیەکان دەستەبەردەکات نەوەکو بنەماکانی ئاماژە. (یاسای زمان – ڕێزمان) بەرهەمێك، هەمان یاسای زمانی بنەمایی دەقی بەرهەمەکە نیە[٢٠٢]. ئۆبژێکتیڤیتەی ئەو زانستە تازەیە پەیوەندی بە یاسای زمانی لاوەکیو دوهەمەوە هەیە نەوەکو بەزمانی یەکەمەوە. ئەوەی لەلای زانستی ئەدەبی جێگەی بایەخە هەبوونی بەرهەمێك نیە" بەڵکو لێ تێگەیشتنیەتی.

کەواتە دەبێت ئەو گومانە بسڕینەوە کەزانستی ئەدەبی دەتوانێت ئەو مانا تەواوەتیەی کەبەرهەمێك دروستی دەکات ئاشکرابکات، زانستی ئەدەبی نەمانا پێشکەش دەکاتو نە مانا دەدۆزێتەوە، بەڵام ئەوە ڕوون دەکاتەوە کە ماناکان لەسەر بنەڕەتی کام لۆژیك

201 – Physique

202 – idiome.

بـەجۆرێك دروسـت بـوون كـەبكرێت لەلايـەن لـۆژيكی هێمائامێزی مرۆڤەكانەوە قبولّ بكرێن. بێگومان هێـشتا رێگەيـەكی درێـژمان لەبەردەمدايـە بـۆ ئـەوەی بتـوانين پەرە بە زمان ناسـی گوتـار(٢٠٣) بـدەين" ئـەوەش واتـە زانـستی ئـەدەبياتێكی راسـتەقينەو گونجـاو لەتـەك سروشـتی زمـانی(٢٠٤) بابەتـە زانـستيەكە. لەبەرئـەوەی هەرچەندە زماننـاسی دەتوانێت كۆمەكمان بكات، بـەلاّم ناتوانێت بەتەنها وەلاّمی پرسـيارە هـەلّقولاّوەكانی ئـەو بابەتـە تازەيـە (بەشـەكانی دەربـڕينو مانـا دوولايەنـەكانی) بداتـەوە، بـۆ جێبـەجیّ كردنـی ئـەو ئەركە، پێويستە بەتايبەتی كۆمـەكی مێـژوو وەربگرێـت بۆئـەوەی مێـژووی دێرينـی ئـەوانو هێمـا لاوەكيەكانیوەكو (دارِشتنەوەی كۆدی دەربـڕين(٢٠٥))ی بۆ باس بكاتو هەروەها لەلايەن زانستی مرۆڤ ناسـيەوە هاوكاری بكرێت بۆئەوەی بيپرژێتە سـەر شـيكردنەوەی

203 – linguistique du discours

204 - Verbal.

205 – Le code rhetorique.

لۆژیکی گشتی دالـەکان[٢٠٦]، لەڕێگـەی هەڵسەنگاندنو هاوپەیوەندیی بەردەوامەوە[٢٠٧].

ڕەخنە

ڕەخنــە زانــست نیــە. ڕەخنــە ســەروکاری لەتــەك ماناکانــدا هەیــەو زانــست ماناکــان دروســت دەکــات. بــەباوەڕی هەنــدێك خــاوەن بــڕوای جیــاواز، ڕەخنــە پێگەیەکی ناڕاستەوخۆی لەنێوان زانستو خوێندنەوەدا داگیرکردووە، ڕەخنە زمانێـك دەخاتـە بەردەسـتی ئـەو گوتــارە تایبەتیــەی کــەکاری خوێندنــەوە جێبــەجێ دەکاتو گوتارێك (لـەنێوان گوتارەکـانی تـردا) بـەزمانی ئــــەو ئەفــــسانەیەی کــــە دروســــتکەری بەرهەمــــە دەبەخشێت.

پەیوەندی ڕەخنە بەبەرهەمـەوە هـەمان پەیوەنـدی مانایــە لەتــەك فۆڕمــدا. ڕەخنــەگر ناتوانێــت ببێتــە

206 – signifiant

207 – integration successive

وەرگێـڕی بەرهــەمو ڕوونکردنــەوەی زیـاتری بەرهــەم، لەبەرئــەوەی هـیچ شـتێك لـەخودی بەرهەمەکـە ڕوونـتر نیە. ئەوکارەی کـە ڕەخنــەگر دەبێـت ئـەنجامی بـدات، بەرهــەمهێنانی جۆرێـك مانایـە لەڕێگـەی جیاکردنــەوەی مانا لەفۆرمەوە.

ئــەرکو بەرپرســیاریەتی ڕەخنــەگر ئــەو دەمــەی دەخوێنێتەوە "کیژۆڵەی مینۆو پازیفـائیێ"، سـەلماندنی ئەوە نیە کەمەبەست فێدەرە (وشەناسەکان ئـەم کـارە زۆر بەباشــی ئــەنجام ئــەدەن) بــەڵکو کــاری ڕەخنــەگر دەستنیــشانکردنی تــۆڕی ماناکانــە" بەشــێوەیەك کــە بـــەپێی هەنـــدێك داخـــوازیی لـــۆژیکی، مەســـەلەی تـــاریکی[٢٠٨] و ڕوونـــاکی[٢٠٩] لەچوارچـــێوەیدا جێـــی ببێتــەوە. ڕەخنــەگر مانـا دووتـویێ دەکاتــەوەو لــەژێر زمـــانی یەکـــەمی بەرهەمـــدا، زمـــانێکی تـــر"زمـــانی دوهـــەم"دەخاتـــە جوڵـــەوکارکردن. بـــەو مانایـــەی

208 – Theme chtonien.

209 – Theme solaire

پەیوەستبوونێکی ڕێکوپێك[٢١٠] لەنێوان ئاماژەکاندا دروست دەکات. سەرباری ئەمانە جۆرێك پەرێشانی فۆرم[٢١١] لەئارادایە، کەبەدڵنیایەوە لەلایەکەوە دەبێتە هۆی ئەوەی بەرهەم هەرگیز یەك کاردانەوەی نەبێت (بەرهەم ئۆبژەیەکی بینراوی وەکو سێوو سندوق نیە)و لەلایەکی تریشەوە پەرێشانی لەشێوەی خۆیدا، گۆڕینی وێنەیەکی بەژێر چاودێری خراوەو سەر بە سنورداریەتیەکانی بینابیە. ڕەخنە بیرلەهەر شتێك بکاتەوە، دەبێت یەکسەر گۆڕانی بەسەر بهێنێتو، دەبێت لەپاڵ هەندێك تایبەتمەندیی دیاریکراودا ئەو گۆڕانکاریە دروست بکات. ئێستا قسە لەسەر سێ ناچاریی ڕەخنە دەکەین.

ڕەخنەگر ناتوانێت "لەسەر هەموو شتێك"قسەبکات[٢١٢]. ئەوەی ڕەخنە مەهار دەکات،

210 – Coherence

211 – anamorphose

212 – ئەو تۆمەتانەی کە پەیکار بە ڕەخنەی نوێی دەبەستێتەوە.

ترسـێکی مۆرالیـه لـه"وڕێنـهکردن"، سـهرەتا کـاری ناشایستەی جیاکردنەوەی هەمیشەیی دانایی له شـێتی دەسپێرێته خەڵکانیترو، ئەو سەدەیەی کـه سـنورداریی نێوانیان جێبەجێ کـراوە[٢١٣] . دواجـار لەبەرئـەوەی کـه ئـەدەب مـافی"وڕێنـەکردن"ی هـەر هـیچ نـەبێت لەسـەردەمی –لۆتـەریامۆن[٢١٤] –وە بەدەسـت هێنـاوەو، ڕەخنـە دەتوانێـت لەسـەر ڕێگـای یەکـەمین" بەپێی ئەو ئەنگیزە شاعیرانەیەی کە کـەمتر بانگەشـەی بـۆ دەکـاتو دەریـدەبڕێت، بـچێتە ئـەو پانتایەو،لەبەرئەوەیوڕێنەکردنـەکانی ئـەمڕۆ زۆر جـار دەبنە حەقیقەتـەکانی سبەی : ئایا (تـێن)[٢١٥] لەتـەك (بوالـۆ)[٢١٦] وڕێنـەی نـەکردووە؟ یـان (ژێـرژ بلـێن)[٢١٧]

---

213 –"ئایا دەبێت بیرتانی بخەینەوە کە شێتی مێـژووی هەیـەو ئەو مێژووە هێـشتا نەگەشـتۆتە کۆتـایی؟"میـشێل فۆکـۆ مێـژوی شێتی لەسەردەمی کلاسیك ١٩٦١.

214 - Lautreamont
215 - Taine
216 - Boileau

لەتەك (برۆنتێر)[٢١٨]؟ نەخێر ئەگەر بڕیاروایە ڕەخنـەگر شـتێك بڵێـت (نـەك هـەموو شـتێك) بـەو مانایـەی کارکردێکی ئاماژەکارانە ببەخشێتە گوتار(هەم گوتـاری نووسەروهەم گوتاری خۆی)و لەئەنجامدا ئـەو فۆرمـەی پەرێـشانی دەبەخـشێتە بەرهـەم دواکەوتـەی ناچاریەوێنەییەکانی مانایە: ناکرێت بەهەموو شـێوەیەك مانا بخولقێنرێت (ئەگەر گومانتان هەیە تاقی بکەنـەوە) سـنوری دەسـەڵاتداریەتی [٢١٩] ڕەخنـەگر ماناکـانی بەرهەم نیـە، مانـای ئـەو شـتەیە کـە خـۆی دەربـارەی بەرهەم دەیلێت.

– دیـسپرۆ بوالـۆ (١٧١١ – ١٦٣٦) هـاوڕێی نزیکـی ڕاسـینو لاڤۆنتین، شاعیرو ڕەخنەگری فەرەنسی.

217 - Georges Blin

218 - Brunetiere

– فێردنیـان برونتێـر، مامۆسـتای ڕەخنـەی فەرەنـسی (١٩٠٦ – ١٨٤٩) هـەوڵی داوە تیـۆری کامـڵ بـوون لەمـەڕ ئـەدەب بەکاربهێنێت.

219 - Sanction

ناچاریی یەکەم ئەوەیە کە قبولّی بکەین هەموو شتێك لەنێو بەرهەمی ئەدەبیدا ئاماژە پێدەرە : ئەگەر نەکرێت سەرجەم ڕستەکان لەقالّبی یاسایەکی زماندا بگونجێن، یاسای زمان دوچاری گرفت بووە" سیستمێکی مانایی ناتەواوە ئەگەر سەرجەم گوتارەکان نەتوانن لەمیانەیدا پێگەی گونجاوی خۆیان بدۆزنەوە، لەو میانەدا هەر ئەوەندە بەسە شتێکی بچووك زیادەبێت تاوەسفەکە تێك بدات.

ئەم بنەما کۆنەی کە زمانناسەکان بەباشی دەیناسن، جیاوازە لەو کۆنترۆلّی ئامارەی کەدەیانەوێتوەکو ناچاریەك بیخەنە ئەستۆی ڕەخنەگر. شێوەیەك تێڕوانینی ئینکارانەی کە دیسانەوە لاسایی مۆدێلێکی زانستی سروشتی کردۆتەوە، ئەوە بەسەر ڕەخنەگردا دەسەپێنێ کە تەنها ڕێگەی پێدراوە پەنجە بخاتە سەر ئەو هۆکارە دوبارەو ئاساییانەی نێو بەرهەمێك، ئەگەر نا، تاوانبار دەکرێت بەوەی جەخت لەسەر (شتە بێ

بایەخــەکان)[٢٢٠] دەکاتــەوە، پێــی دەووترێــت کــەتۆ نــاتوانی ئــەو دۆخانــەی کەلــە دوو یــان ســێ تراژیــدی (ڕاسین)دا دوبارە دەبنــەوە گشتگیر بکــەیت. جــارێکی تــر[٢٢١] دەبێــت ئامــاژە بــەوە بــدەین کــەمانا لــەڕووی پێکهاتــەوە هــەرگیز لەڕێگــەی دوبارەبوونــەوە دروســت نابێت بەڵکو بەکۆمــەکی جیاوازییــەکان لــەدایك دەبێــت، ئەمـــەش بەجۆرێکـــە هـــەر ئەوەنـــدەی وشـــەیەکی دەگمـــەن[٢٢٢] دەچـــێتە چوارچـــێوەی سیـــستمێکی پێکهــاتوو لـــە پاڵنـــەرو ڕاکێـــشەرەکانەوە، زۆر زیـــاتر لەووشەیەکی باو دەبێتە هەڵگری ئامــاژە، لــەنێو زمــانی فەرەنــسیداووشەی — بائوبــاب[٢٢٣] — لــەڕووی مانــاوە

220 – ئامازەیە بۆ گوتەی پەیکار.

221 – بڕوانە ڕۆلان بارت، پەرەگرافی"دەربــارەی دوو بەرهــەمی کلودلویی شتراوس".

222 - terme rare

223 - baobab

ناوی درەختێکە لەناوچە ئیستوائیەکان. کەووشــەیەکی نــادرە لــە نێو زمانی ناوچە نائیستیوائیەکانو بــارت ئامــاژە بەهــەمان بابــەت دەکات.

هیچ لەووشـەی — هـاوڕێ[٢٢٤] — کـەمتر یـا زیـاتر نیـە. باسـی لـەخۆگرتنی یەکـە ئاماژەپێـدەرەکان، پێگـەی تایبەتی خـۆی هەیـە. بەشـێك لـە زمانناسـی دەپرژێتـە سەر ئەو باسە، بـەڵام دەرئـەنجاموەرگرتن لەزەمینـەی (دادەپـــەردازی) دایـــە نـــەوەکو ئامـــاژە، لەڕوانگـــەی ڕەخنـــەوە تـــەنها لـــەبن بەســـتێکدا دەگاتـــە کۆتـــایی" لەبەرئەوەی لەوکاتەوەی کـە ئاسـتی گرنگـیو بایـەخی هێماسـازیەك، یـان بەواتایـەکی تـر ئاسـتی قەناعـەت پێکردنـــــــی تایبەتمەندیـــــــەك بەکۆمـــــــەکی دوبارەبوونەوەکانیـــەوە پێناســـە بکرێـــت، دەبێـــت دەربارەی ئەو ژمارانە بڕیـارێکی شـێوازمەندانە بـدرێت. دەبێت دۆخێك لەنێو چەند تراژیدیایەکدا دوبارە بێتـەوە تا من بتوانم مافی گشتگیرکردنو گـۆڕینی ئـەو دۆخـەم بۆ دۆخێکی ڕاسینی لەبەر دەستدا بێت.پێـنج، شـەش، یان دە جـار؟ ئایا دەبێـت بەسـەر"ئاسـتی نێوەنـد"دا تێپـــەڕین تائـــەو تایبەتمەندیـــە ڕوونبێتـــەوەو مانـــا

---

224 - ami

دەربکەوێت؟ ئەی چی لەووشەیەکی نایابو کەموێنە بکەم؟ ئایا دەتوانم بە پێکەوەلکاندنی ئەو بیانوەی کە (شازو لادەرن) خۆمیان لێ بەدوور بگرم؟ مانا ناسی[٢٢٥] زۆر بەووردی ڕێگەی خۆبەدوورگرتن لەزۆریەی ئەو بەرکەوتنە نادروستانەمان دەخاتە بەردەست. لەبەرئەوەی "گشتگیرکردن"کردەوەیەکی چەندایەتیوەکو بەرهەمهێنانی حەقیقەتی تایبەتمەندیەك لەو کاتانەی دووبارە دەبێتەوەنیە، بەڵکو کردەیەکی چۆنایەتیە، بەواتای جێکردنەوەی هەر جۆرە وشەیەك چەند نایابیش بێت لەنێو کۆمەڵەی گشتی پەیوەندیەکاندا. بێگومان وێنەیەك بەتەنها خەیاڵێك[٢٢٦] دروست ناکات. بەڵام خەیاڵ بەتەنهاییو بێوێنە ناتوانێت دروست ببێت "گشتگیریەکانی"زمانی ڕەخنە پەیوەندیان بەو بۆنانەوە هەیە کە دەبنەهۆی دروستبوونی هێماکان، نەوەکو بەژمارەی دوبارەبوونەوەکانی بەکارهێنانی ئاماژەکان: ڕەنگە

225 - semantique

226 – ئاماژەیە بۆووتەی پەیکار

وشـەیەك تـەنها یـەك جـار لـەنێو سـەرجەم دەقەكـەدا بـەكارهێنرابێتو لەگـەڵ ئەوەشـدا پـاش چـەندین گۆڕانكـاریكردن لەپێكهاتەیـدا "لەهـەموو شوێنێك"و"هەمیشە"بوونی هەبێت.

ئەم گۆڕانكاریانەش سنورداریەتی تایبـەتی خۆیـان هەیە" هەمان سـنورداریەتیەكانی لـۆژیكی هێمـا ئـامێز. لەبەرامبـەر (وڕێنـە) كـانی ڕەخنـەی نـوێ (یاسـا بنەڕەتیـەكانی ئەندێـشەی زانـستی[٢٢٧]) دا دەنـێنو، ئەمەش كارێكی تەواو نادروستو هەڵەیـەو لـۆژیكی دال بـوونی هەیـە، بـەڵام هێـشتا بەباشـی نەناسـراوەو تائێـستاش نـازانین دەتوانێـت ببێتـە بابـەتی چ جـۆرە ناسینێك. هەر هـیچ نـەبێت دەتـوانین لـەو بابەتـە نزیـك بینـەوە، هـەروەكو چـۆن شـیكاری دەروونـیو پێكهاتەگـەرایی ئـەو كـارە دەكـەن : هـەرهیچ نـەبێت دەزانین كە ناكرێت چۆنمان بوێـت دەربـارەی هێماكـان بدوێین، دەبێت بەشێوەیەی ڕاپۆرتێك، هەنـدێك مۆدێـل

---

227 – ڕستەیەكی پەیكارە.

دروسـت بکرێـت کـە بـواری شـیکردنەوەی چـۆنیەتی بەردەوامی زنجیرەیی هێماکـان دەسـتەبەر بکـات. ئـەو مۆدێلانە دەبێت لەبەرامبەر حەیرەتی سەرسوڕهێنەری ڕەخنــەی کــۆن لــەکاتی پەیوەســتکردنی خنکانــدن بەژەهرخوارکردنــەوە، بوەسـتێت[٢٢٨]. ئـەم فۆرمانـەی گۆڕانکاریی، هاوکات لەلایەن شیکاری دەروونیو تیۆری دەربڕینــەوە پێـشکەش کـراون، بـۆ نموونـە: دەکرێـت ئاماژە بەم خالآنەی خوارەوە بکەین: دەسەلآتداریە[٢٢٩]

228 – لێـرەدا بـارت مەبەسـتی بەرامبـەر کاریـە دوولایەنـەکانی بۆنـەکانی هاونـشینیو جێنـشینیو شـتی تـرە، کـە یەکێکـە لـە بنەماکانی شـیکردنەوەی دەقـەکان بـۆ بـەشو یەکـەی سـەرەوەو خــوارەوە، چــەپو ڕاســت، ژنو پیــاو لەبەرامبــەر بەراوردکاریــە دوولایەنەکان، کە ڕەخنەگری پێکهاتەگەرا لەهەر (Lexis) یێکدا، یان لەهەر یەکەیەکی خوێندنەوەدا بەدوایانـدا دەگـەڕێ بـۆ ئـەوەی بۆنەکانی بەشە دەرونیـەکان لەگـەڵ یـەکتر بدۆزێتـەوە. ڕەخنـەی کـۆن لەسـەردەمی (بـارت)دا لەبەرامبـەر ئـەو جـۆرە کارکردنانـە دوچاری حەیرەتو سەرسوڕمان دەبوو.

229 - Substitution

شـاعیریەکان (مــەجاز)[٢٣٠]، ســڕینەوە[٢٣١] (ئیجــازی ســـڕینەوە)[٢٣٢]، تـــەڕدو پێـــچەوانە[٢٣٣] (جیناســـی تـــــەواوەتی) لەجێگـــــــەدانان[٢٣٤] بیرکردنـــــــەوەو ڕەتکردنـەوە[٢٣٥] (دژە ڕسـتە)[٢٣٦]. کەواتـە ڕەخنـەگر لەدۆزینەوەی گۆڕانکاریە خـاوەن بنـەماکان دەگـەڕێت، کەلـە پانتـایی زنجیرەیـەکی بەرفراوانـدا کـار دەکـەن (باڵنـدە، فـڕین، گـوڵ، ئاگربـازیی، پانکـە، پەپولـەو

230 - metaphore
231 - omission
232 - Elipse
233 - condensation
234 - deplacement
235 - denegation
236- antiphrase

ڕیشەی ئەمووشەیە یۆنانیەو بـەجۆرێك دەربـڕین لەڕێگـەی دژەوە دەوترێــت. بــەو شــێوەیەی کەبــەهۆی بەکارهێنانیووشــەیەك بەهەســتو بــاوەڕێکی دژیووشــەکەوە، مانایــەکی تــری پــێ ببەخشن. ئەمجۆرە پێکهاتـە هونەریـە زیـاتر لـە تـەنز (Irony)و سەلماندن لەڕێگەی ڕەتکردنەوە litotes بەکار دەهێنرێت.

سـەماكار لـە شـیعری مالارمێـدا(٢٣٧) ئـەم گۆڕانكاریـە خـاوەن بنەمایانـە، هەنـدێك پەیوەنـدیی دوورە دەسـت بـەڵام ڕێگەپێـدراو دروسـت دەكـەن (ڕوبـاری گـەورەو هـێمنو درەختـی پـاییزیی) بەشـێوەیەك كـە بەرهـەمی ئـــەدەبی بـــەبێ خوێندنەوەیـــەكی ورێنـــەئامێز، یەكیەتیـەكی بـەرین بدۆزێتـەوە.ئایـا ئـەو پەیوەندیانـە سادەن؟ سادەترنین لە پەیوەندیە دەرونیەكانی خودی شیعر.

كتێـب جیهـانێكی تایبەتیـە. ڕەخنـەگر لەبەرامبـەر كتێـــب هـــەمان هەلومـــەرجی گوتـــاری نووســـەری هەڵگرتووە لـە بەرامبـەر جیهـان. لێرەدایـە كەڕوبـەڕوی سـێهەمین ناچـاریی ڕەخنـە دەبینـەوە. ڕەخنـەگریش كتومتوەكو نووسەرە، لەبەرئەوەی ئـەو بـێ فۆرمیـەی دەیبەخشێتە بابەتەكـەی هەمیشە ئاراسـتەكراوە. ئـەو بـــێ فورمیـــە، دەبێـــت بەئاراســـتەیەكی دیـــاریكراودا بجوڵێـــت. ئـــەو ئاراســـتەیە كامەیـــە؟ ئایـــا ڕوی

---

237 – وتەیەكی پەیكار.

له"سوپژیکتیڤیته"کردووه، که کردویانەتـه داردەسـتی ڕەخنەی نویێ؟ زۆر جار، ڕەخنەگران دەڵـێن باشـتروایه سۆبژێکتیف تـەنها لـەنێو بابـەتێکی زەینیـدا کاریکـاتو هــیچ کــاری بــه عەینیەتــەوه نــەبێتو زۆر جــار بــۆ گۆشـــەگیرکردنی ئـــەو سۆبژێکتیڤیتەیه،وەســـفێکی ئاژاوەگێڕانەی بەباڵادا دەبڕن کـه پـڕه لەهەسته تاکـه کەسیەکان. چۆن دەکرێت ئەو ڕاسـتیەیان لـەلا ئاشـکرا بکەین کـه سـۆبژێکتیڤیتەیەکی سیـستماتیکی هـەڵقوڵاو لــه کولتــورو بنــەما بەرفراوانــەکانی هێماکــانی (دەق) شانسێکی زیاتری هەیه ببێته ئۆبژەی ئەدەبی، تـاوەکو ئەو ئۆبژێکتیڤیته بیێ فەرهەنگو کوێرەی کـه وشـەکان بــەهاوتای سروشــت دەزانــیێو خــۆی لەپــشتەوەیان شــاردۆتەوه؟ بــەڵام لێـرەدا قــسەلەسەرشتێکی تـره: ڕەخنـه بـەجۆرێك زانـست لەقەڵـەم نادرێـت، لەمیانـەی ڕەخنـەدا نـەوەکو ئۆبـژه بـەڵکو گـوزارەری[٢٣٨] ئۆبـژه لەتەك سوژه (بابەت) کەدا ڕوبەڕوبکرێتەوه. بەواتایەکی

238 - Predicat

تر، ڕەخنەگر ڕوبەڕوی ئۆبژەیـەك دەبێتـەوە كەنـەوەكو بەرهەمەكـە بـەڵكو زمـانی بەرهەمەكەیـە. ڕەخنـــەگر دەبێـــت چ پەیوەندیـــەكی بەزمانـــەوە هـــەبێت؟ لـــەم ڕوانگەیەوەیـە كـە دەبێـت"سـۆبژێكتیڤیتە"ی ڕەخنــە پێناسە بكرێت.

ڕەخنەی كلاسیك پەرەی بەو بیروبـاوەڕە گێلانەیـە داوە كـە سـوژە، بابـەت (شـتێكی پـڕە)و پەیوەنـدیی‌و بۆنــەی نێـوان بابـەت‌و زمـان(٢٣٩)، هـەمان پەیوەنـدیی مەبەسـت‌و دەربڕینـی مەبەسـتە. بـەكارهێنانی ووتـەی هێمـا ئـامێز لـەو میانـــەدا بـــەكارێكی قەدەغـــەكراو دەزانرێت: بابەت یەكەیەكی گشتی دابڕاو نیـە كـەمافی ئـــەوەمان نـــەبێت لـــەنێو زمانـــدا بیدۆزینـــەوە، بەپێـچەوانەوە، ئـەو بۆشـایەیە كـە نووسـەر قسەیەكی تـەواو ئـالۆوێرپێكراو بەچـواردەوریدا دەدورێـت. بـەم شـێوەیە هـەرجۆرە نووسـینێكی بـێ غـەل‌و غـەش پەیوەنـدیی بـەنائامادەیی بابەتـەوە هەیـە، نـەوەكو

239 – هەمان بۆنەكانی ناوەرۆك‌و لەفزە.

بەتایبەتمەندیە دەرونیەکانی بابەتەوە. زمان خودی بابەتە. بەباوەڕی من (وتە تەنها بیروباوەڕ نیە) کەئەوە بۆخۆی ڕوخساری دیارو ئاشکرای ئەدەبە: ئەگەر لەم میانەدا تەنها قسەلەسەروەسفی بابەتەکان (بۆنموونە لیمۆیەك)و ئۆبژەتەواوەتیەکان بەهۆی"وێنەکان"ەوە بێت، ئەی کەواتە ئەدەب چ سوودێکی هەیە؟ نووسراوە بیٚ کەڵکەکان بۆ ئەو کارە بەس بوون. ئەوەی"هێما"دەکاتە ناچاریەك، گرنگی وێنەکردنی پووچێتی پوچی"من"ە[٢٤٠]. ڕەخنەگر زمانی خۆی ناخاتە پاڵ زمانی نووسەرو، هێماکانی خۆی بەسەر هێماکانی بەرهەمەکەدا ناسەپێنێتو، بەم کارەی"وێنەکان تێك و پێك نادات"[٢٤١] بۆئەوەی جارێکی تر خۆی وێنەیان بکاتەوەو، بەزمانی خۆی دەریانبڕێتو، هەروەها نایانکاتە گوزارەی تایبەتی خۆی، بەڵکو ڕەخنەگر جارێکی تر ئاماژەکانی خودی بەرهەمەکە لەقاڵبی ئاماژەیەکی دابڕاوو گۆڕاودا بنیات

.240 - designer le rien du je que je suis

241 - deformer

دەنێتەوە، کە پەیامی دیاریکراوو هەڵبژێردراوی ئەوە سۆبژێکتیڤیتەیەکی جیاواز نیە. بەڵکو تێکەڵاوبوونی خودی بابەتەکەو زمانە، بەجۆرێك کەبەردەوام ڕەخنەو بەرهەمەکە باسی ئەوە بکەن : من ئەدەبمو لەدوای هاوڕابوونی ئەو دوولایەنە، ئەدەبیات هەرگیز جگە لەنائامادەیی بابەت هیچی تر پێشکەش ناکات.

بێگومان ڕەخنە خوێندنەوەیەکی قوڵە، ڕەخنە لەنێو بەرهەمدا ئاسانی تێگەیشتن‌و ئیدراکی دەق دەدۆزێتەوەو لەمیانەیدا سیمایەك[٢٤٢] بنیات دەنێت. بەڵام ئەو شتەی کە پێشکەشی دەکات مەدلول"ئاماژە پێکەراو"نیە (لەبەرئەوەی ئەو مەدلولە هەمیشە بەرەو بۆشایی بابەت دەگەڕێتەوە) بەڵکو تەنها ڕشتەیەکی پێکەوەگرێدراوی بۆنە هاوتاکانە: ئەو"مانا"یەی کەڕەخنە بەوپەڕی ئازادیەوە دەیهێنێتە بەرهەمو، لەکۆتاییشدا تەنها بەرکەوتنێکی نوێیە لەتەك هێمادروستکەرەکانی بەرهەمدا. ئەو کاتەی ڕەخنەگر

242 - profilee

لەنێووشەی باڵندەو پانکەدا (لەنێو شیعری ملارمێدا) مانایەکی هاوبەش دەردەهێنێت –(بزاقی هاتوچۆ)[٢٤٣]و(بەهێز)–[٢٤٤] دوا حەقیقەتیوێنە،وێنە ناکات، بەڵکو تەنهاوێنەیەکی نویێ پێشکەش دەکات کەبۆخۆشی سەرەوژێرە[٢٤٥] : ڕەخنەوەرگێڕان نیە، بەڵکو جۆرێك بەرداشتە. ڕەخنە ناتوانێت بانگەشەی دۆزینەوەی"قولایی"بەرهەمێك بکات، لەبەرئەوەی ئەو قولاییە خودی بابەت،واتای جۆرێك نائامادەییە : هەموو خوازەیەك جۆرێك ئامـاژەی روکەشە، ڕەوتی هێماکان لەنێو هەڵقولاویی خۆیدا ئەم مەدلولە دوورە دەستە هەڵدەبژێرێت.

ڕەخنەگر، بەتەنها دەتوانێت درێژە بە خوازەکانی دەق بدات، نەوەکو کەمیان بکاتەوە. جارێکی تر ئەوە دەبینین ئەگەر لەنێو دەقدا مەدلولێکی (شاراوە)و (ئۆبژەکتیڤ) بوونی هەبوو، ئەوکات هێما تەنها دەبووە

---

243 - aller – et – retour
244 - Virtuel
245 - suspendlue

گوزارشـــتێك[٢٤٦] وئـــەدەب تـــەنها بـــەرگێکی گـــۆڕاو و ڕەخنـــەش دەبـــووە زانـــستی وشـــە. هەوڵـــدان بـــۆ دۆزینەوەی بێ خەوشیو بێ پـەردەیی لـەنێو بەرهەمـدا بێ هودەیە، لەبەرئەوەی لەو ناکاوییـەدا[٢٤٧] شـتێك بـۆ گـوتنو قـسەلەسەرکردن بـوونی نیـەو، ئـەرکی بەرهـەم ئەوەنیـە مـۆری بێـدەنگی لـە لێـوی خوێنـەرانی بـدات، بـەڵام کـارێکی بـێ هودەیـە، لـەنێو بەرهەمـدا بـەدوای ڕازێکی نهێنیو گریمانی بوونی ئەو شتەی کە دەیـەوێت بەزمانێکی بـێ زمـان قـسە بکـات بگـەڕێن، گومـانکردن لەبوونی نهێنیەك، کە هەرئەوەندەی دۆزرایەوە، هـەموو شتێك ڕوون دەبێتەوە، هەڵەیـە. هـەر قـسەیەك لەسـەر بەرهەم بکـەین، بەرهـەم بـەردەوام هـەمان چرکەسـاتی یەکەمینی خۆیو هەمان زمانو سوژەو نائامادەییە.

پێوانـــەی هەڵـــسەنگاندنی وتـــەی ڕەخنەگرانـــە، ڕاسـتیو دروسـتییەتی[٢٤٨]. بەهـەمان شـێوە کەلـەنێو

---

246 - euphemisme
247 - tout de siute
248 - Justesse

مۆسیقادا نۆتەیەکی دروست، نۆتەیەکی حەقیقی نیە، کەواتە حقیقەتی بەستەیەك پەیوەندیی بەدروستیو ڕاستی بەستەکەوە هەیە.لەبەرئەوەی ڕاستیو دروستی بەهۆی یەکپارچەییو هەماهەنگیەوە دروست دەبێت.سەرباری ئەمەش، ڕەخنەگر بۆ نزیك بوونەوە لە حەقیقەت دەبێ کەسێکی دروستکاربێتو هەوڵ بداتو لەنێو زمانی خۆیدا لەسەر بنەمای"میزانسێنێکی رۆحی و وردبینەوە"[٢٤٩] هەلومەرجی هێمائامێز دابڕێژێتەوە. ڕەخنەگر بەبێ ئەو کارە ناتوانێت"حورمەت"ی بەرهەمەکە بپارێزێت. لەڕاستیدا دوو شێوە بۆ لەبەرچاونەگرتنی هێمابوونی هەیە. شێوەی یەکەم، هەروەکو باسمان کرد ڕەتکردنەوەی هێماو بەکێش کردنی سەرجەم پەیکەری ئاماژەپێدەری بەرهەم بەرەو دووبارەبوونەوەکانی قسەو باسی ڕۆژانەو گرفتارکردنیەتی لە بنبەستیووتە دووبارەکاندا. شێوەی دوهەم بەتەواوەتی پێچەوانەیەو،

249 - quelque mise en scene spirituelle exacte ئەو زاراوەیەی کە مالارمێ بەکاری هێناوە.

ڕاڤــەی زانــستیی هێمــای لــەخۆگرتووە : لەلایەکــەوە بانگەشــــەکردنی ئــــەوەی کــــە بەرهــــەم ملکەچــــی ئـاوەڵاکردنی هێمـا دەبێـت (هەرلەبـەر ئەمـەش بـەهێما ئــامێزی لەقەڵــەم دەدەن)و لەلایــەکی تریــشەوە ئــەو ئـاوەڵاکردنی هێمایـە بـەهاوکاریی‌و کۆمـەکی ئـامڕازی گوتارێــک، کــە ئەدەبی‌ووشــکەو، دەبێتــە هــۆی بــێ جوڵەکردنی خوازەی ڕەسەنی بەرهەم تالـەنێو ئـەو بـێ جوڵەییەدا"حەقیقەت"داگیربکاتو، ڕەخنە هێمائـامێزە زانـستیەکانیش (کۆمەڵناسـیو شـیکاری دەرونـی) لـەو جۆرە ڕەخنانەن. لـەنێو ئـەو دوو حاڵەتـەدا ناسـازگاری خواســتی زمانــەکان، یــەعنی زمــانی دەق‌و زمــانی ڕەخنەگر، دەبنە هۆی لەبەرچاو نەگرتنی هێمـا. حـەزی کەمکردنــەوەی هێماکــان، ئەوەنــدەی جەختکردنــەوە لەسەر گشتگیرکردنی ئاخـافتن کـارێکی هەڵەیـە. هێمـا دەبێـت لـەدوی هێمـا بگـەڕێت. دەبێـت زمانێـك لەسـەر زمانێکی تر قسە بکـات، بـەم شـێوەیە حورمەتی‌ووشـە لــەنێو دەقــدا دەپارێزرێــت. ئــەم ڕەوتــە پێــچەوانەیە کــەدواجار ســەری ڕەخنــەگر بەئەدەبــەوە گرێــدەدات،

هەنــدێك ســـوودی هەیـــە. لەوانـــەش هـــەمواركردنی بەرهەڵـــستیكردنی هەڕەشـــەیەكی دوو لایەنەیـــە : قـسەكردن لەسـەر دەقێـك، لەڕاسـتیدا لەقاڵبـدانی ئـەو دەقەیە لـەنێو گوتـارێكی پوچـدا، چ گوتـارێكی فرەبێـژ بێــت چ بێــدەنگ، یــان لــەنێو قــاڵبی گوتــارێكی — بەشـتكەر[٢٥٠]– دا گرفتـاری دەكـات كەئـەو مەدلولـەی هەست دەكات دۆزیویەتیەوە لەتەك وشەكانی تردا بەند دەكات. لەنێو ڕەخنەدا گوتـاری دروسـت بـوونی نیـە، مەگـەر ئـەوەی كـە بەرپرسـیاریەتی ڕاڤـەكردنی دەق، لەتــەك بەرپرســیاریەتی ڕەخنــەگر لەتــەك گوتارەكــەی خۆیدا یەكبگرنەوە.

ئەگەر ڕەخنەگر كەمێك زانستی ئـەدەبی بناسـێت، دیسانەوە ئەو كاتەی كە ڕووبەڕووی دەبێتەوە دەسـتی بەتاڵـە، لەبەرئـەوەی نازانێـتوەكو كـاڵا یـان ئامرازێـك زمان بەكاربهێنێت" ئەو ڕەخنەگرەی كـە نازانێـت چـۆن لەتــەك زانــستی ئەدەبیــدا هــەڵبكات. تەنانــەت گــەر

250 - reifiante

پێناسەی زانست"دەرخەر[251]"ی ماناکان بێت نـەوەکو ڕونکەرەوەیان، دیسانەوە خـۆی لەتـەك ئـەو زانـستەدا بەهاوتا نازانێت: ئـەوەی ڕەخنـەگر پێـشکەشی دەکـات خودی زمانە، نەوەکو ئۆبژەی زمان. بەڵام دەکرێت ئەو مەودایـە تێپـەڕێنین : بەمـەرجێك ئـەو مەودایـە بـواری پەرەپێـدانی تـەنز بەڕەخنـە ببەخـشێت. کـەموکورتی زانستی ئەدەبی ئەوەیە کە بەتاڵە لە تەنز، ئـەو شـتەی کەپرســیارکردنە دەربــارەی زمــان لــەخودی زمــان، خووەکــانی ئێمــە لەمــەڕ پێبەخــشینی ئاســۆیەکی مەزهەبی یان شاعیرانە بە هێما، دەبێتە هۆی ڕێگەگرتن لــەبینینی ئــەو ڕاســتیەی، شــتێك بــەناوی تــەنزی هێماکانـــەوە بـــوونی هەیـــە: شـــێوەیەك بـــۆ بەژێرپرسیارخــستنی زمــان، لەڕێگــەی زیادەڕەوییــە ئاشـــکراو بـــێ پـــەردەکانی زمانـــەوە. لەبەرامبـــەر تەنزی"ڤۆلتەر"یدا کە دەرئەنجامی خۆویستی زمـانێکی خۆبەگەورەزانانەیە، دەکرێت تەنزێکی تر بوونی هـەبێت

---

251 - exposant.

بەناوی تەنزی (بارۆك). لەبەرئەوەی لەتەك فۆرمەكاندا گەمە دەكات نەوەكو لەتەك بوونەوەرەكانو، لەباتی پەژموردەكردنی زمان، دەیپشكوێنیٚ. بۆچی بەكارهێنانی ئەوە لەنێو ڕەخنەدا دەبێت قەدەغە بكرێت؟ ڕەنگە تەنز تاكە گوتاری جدی ڕەخنە بێت، لەبەرئەوەی بنەمای زانستو زمان بەجوانی دانەڕێژراوە، ئەمڕۆ كە بەتەواوەتی هەست بەوە دەكرێت. لەئێستادا تەنز ئەو شتەیە كە بەفریای ڕەخنەگر دەكەوێت.وەكو ئەوەی كافكا دەڵێت نەوەكو بۆ بینینی حەقیقەت بەڵكو لەبەر حەقیقی[٢٥٢] بوون : ئەوەی باسی دەكەیت بەمنی بسەلمێنە، یان لەبەرامبەر بڕیاری دەربڕینی ئەو شتەدا، باوەڕم پیٚ بهێنە.

252 – كافكا : هەموو كەسێك ناتوانێت حەقیقەت ببینێت، بەڵام دەكرێت هەركەسەو حەقیقەتێك بێت.

خوێندنەوە

هێشتا وەهمێکی تـر هەیـە کـە دەبێـت لـەخۆمانی دوور بخەینەوە : ڕەخنـەگر هـەرگیز ناتوانێـت جێگـەی خوێنـــەر بگرێتـــەوە. کـــارێکی بێهودەیـــە داوای ئـــەوە لەڕەخنـــەگر بکـــەین دەنگێکـــی هەرچـــەند شایـــستەی خوێندنەوە ببەخشێتە خوێنەرو، ببێتە ئەو خوێنـــەرەی کـــە خوێنـــەرەکانی تـــر ئـــەووەکو نوێنـــەری خۆیـــان بـــۆ دەربڕینـــی هەســـتەکانیان هەڵبـــژێرن، لەبەرئـــەوەی باوەڕیان بە ئاگـایی‌و داوەریـی کردنـی ئـەو هەیـە، یـان بـــەکورتی ســـەرجەم مافـــەکانی خوێندنـــەوەی پـــێ ببەخشن. بۆچی ئەمە کارێکی بێهودەیە؟ لەبەرئـەوەی گەر تەنانەت ڕەخنەگر بەخوێنەرێك لەقەڵەم بـدەین کـە دەنووســێت، دیــسانەوە خوێنـــەر لەوێــدا ڕوبــەڕوی ئامرازێکی تری خوێندنەوە دەبێتەوە، کە نووسینە.

کەواتـــە نووســـین، پارچـــە پارچـــەکردنی جیهـــان (کتێـــب)و دووبـــارە دروســـتکردنەوەی ئـــەو جیهانەیـــە.

لێـــرەدا دەبێـــت ئامـــاژە بـــەو شـــێوازە بـــاوو قـــوڵو شارەزایانەی سەردەمی ناوەڕاست بکەین، سەبارەت بە ڕێکخستنی بۆنەکانی کتێب"گەنجینـەی عـەتیق"و ئـەو کەسانەی کەبەر پرسی ڕێنوێنی کردنی ئـەو دەسـتمایە ڕەهایەن بەئاراستەی گوتارێکی نوێدا.

ئـــەمرۆ کـــە ئێمـــە تـــەنها مێـــژووناسو ڕەخنـــەگر دەناسـین (تـا ئێـستاش دەیانـەوێت ئـەو دوانـە بەیـەك کـەس بـزانن)و سـەدەکانی ناوەڕاسـت چـوارکارکردی جیـاواز یـان دەخـستە ئەسـتۆی کتێـب : گرتـە هـەڵگر sviptov[٢٥٣] (کەبەبێ زیادکردنی هیچ شتێك جارێکی تـــر دەنووســـێتەوە) کۆکـــەرەوە compilatov (هـــەرگیز شـــتەکانی خـــۆی ناســـەپێنێ) شـــیکەرەوە commentatov (دەســـت ناخاتـــە نێـــو دەقـــە ڕونووسـکراوەکە، مەگـەر بـۆ ئـەوە نـەبێت کـە ڕوونـی

253 – لـە دەقـە سەرەکیەکەداووشـە لاتینیـەکان هـاتوەو لـە کەوانەدا ماناکانیان نوسـراوە. لەوەرگێڕانـە فارسیەکەشـدا هـەمان کار کراوە.

بکاتەوە) خاوەنی دەق autov (کە بە پشت بەستن بەسەرچاوەکانی تر، دیدگاکانی خۆی دەردەبڕێت). ئەو سیستمە بێ پەردەیەی کەتاکە ئامانجی وەفادارییی بوو لەبەرامبەر کتێبی پیرۆز (تەنها ئەوەیان بە کتێب دەزانی) لەهەمان کاتدا، بەجۆرێك ڕاڤەی عەهدی عەتیق دەکات، کەمۆدێرنێتە هەوڵی ڕەتکردنەوەی دەداو، لەڕوانگەی ڕەخنەی ئۆبژێکتیڤی ئێمەوە تەواو وڕێنەئامێزە.واتە لەڕاستیدا پێگەی ڕەخنە لەتەك compilatov دا دەست پێدەکات. پێویست ناکات شتی خۆتان بخەنەسەر دەقەکە تا "فۆرم هەڵوەشێنەوە". هەر ئەوەندە بەسە پەنجە بخەنەسەری‌و جیای بکەنەوە. بۆ ئەوەی درك پێکراوێکی ئاسان فەراهەم بکات ڕەخنەگر تەنها کەسێکی commentatov ە، بەڵام لەجۆرە تەواو ڕەسەنەکەی (هەر ئەمەش‌وەکو ڕوخساری تایبەتی ڕەخنەگر جێگەی پەسەندە). لەبەرئەوەی لەلایەکەوە کاری گواستنەوەیەو جارێکی تر ناوەڕوکی ڕابردوو ئاراستە دەکاتەوە کەبەردەوام پێویستە : لەبەرئەوەی

مەگــــەر (ڕاســــین) لەبەرامبــــەر (ژۆرژ پــــوولێ)[٢٥٤] و (ڤێرلین)[٢٥٥] لەبەرامبەر (بیــەر رشـیار)[٢٥٦] بەرپرسـیار نیــــــە ؟[٢٥٧] و لەلایــــــەکی تریــــــشەوە کەســــــێکی جێبـــەجێکارە[٢٥٨] کـــە جـــارێکی تـــر هۆکارەکـــانی بەرهەمەکە بەشێوەیەکی دانایانە ڕیزبەند دەکات.

لێرەشدا جیاوازیەکی تری نێوان خوێنەرو ڕەخنـەگر : ئێـستا لەبەرئـەوەی نـازانین خوێنــەر چـۆن بــەهۆی کتێبێکــــــــــەوە قـــــــــسەدەکات، ڕەخنـــــــــــەگر

---

254 - Georges Poulet

– ڕەخنـــــەگری خـــــەڵکی نەمــــساو نوێنـــــەری هــــــەرەگرنگی قوتابخانەی"دیاردە ناسـی"لەڕەخنـەی ئـەدەبی. لێـرەدا ئامـاژەو مەبەســــتی بــــارت ئەوەیــــە کــــە لەچــــوار چــــێوەی ڕەخنــــەی دیاردەناسیدا بە پێچەوانەی قوتابخانەکانی تـری مـۆدێرن بایـەخی زۆر بە ڕۆڵی نووسەر دەدرێت لە شیکردنەوەی بەرهەمەکەی.

255 - Verlaine

256 - Jean Pierre Richard

257 – ژۆرژ پــوولێ نووســەری"چــەند یاداشــتێك دەربــارەی ڕۆژگاری ڕاسین"و پێیەر ریشار نووسەری"بێ تامی ڤێرلین".

258 - operateur.

ناچارە "ئاوازێکی "نویێ هەڵبژێرێت. ئەو ئاوازەش تـەنها جـەخت کردنەوەیـە، ڕەخنـەگر ڕەنگـە بەهـەزار شـێوە لـەنێو دڵـی خۆیـدا بەدەسـت سانـسۆرەکانی خۆیـەوە بناڵێنـێو گومانیـان لێ بکـات. دواجـار ئـەو تـەنها دەتوانێت پەنا بۆ دەقێکی پـڕ (بـەواتای دەربـڕ) ببـات. ئەگـەر بـەوەی کـە دەری بخـەین دانمـان بەخۆمانـدا گرتووە، ڕەفتاری فێرکاریی دەقـەکان ڕەت بکەینـەوە، کارێکی نابەجێیە: لێرەشدا ڕوبـەڕوی هەنـدێك ئامـاژەی نهێنـی ئـامێز دەبینـەوە،وەکو ئاماژەکـانی تـر، کەواتـە نـاتوانن گـەرەنتی هـیچ شـتێك بـدەن، نووسـین رادەگەیەنێ[٢٥٩] و هـەر لەبـەر ئەمەشـە کەبـە نووسـین دادەنرێت.چۆن ڕەخنـە دەتوانێـت بـەبێ هەڵـە پرسـیار بکاتوچـاودێر بێـتو گومـان لەشـتەکان بکات؟ڕەخنـە نووسـینەو، نووسـینیش بەتـەواوەتی ڕوبەڕوبونەوەیـە لەتـەك مەترسـی خلیـسکانو جێگـۆرکێی بەناچـاریی ئەزمونو هەڵە. ئەگەر نووسین پـەیڕەویی لەبنەمایـەکی

259 - declare

دابڕکارانـە بکـات، ئـەو دابڕینـە جۆرێك بەڵێندەرایەتیـە نــەوەکو دابڕانێکـــی تـــەواوەتی. بەڵێندەرایـــەتیش ڕەفتارێکی سووکەو لەنێو دەقدا درێژەی پێ دەدرێت:

بــەم شــێوەیە (دەســت دانــە[٢٦٠]) هــەردەقێك لەڕێگـەی نووسـینەوە نـەوەك چـاو، لـەنێوان ڕەخنـەو خوێندنـەوەدا درزێـك دروسـت دەکـاتو، ئەمـەش ئـەو درزەیـە کەهـەموو جـۆرە دەلالـەتێك لـەنێوان سـنوری دالو مــەدلول دروســت دەکــات.لەبەرئــەوەی کــەس ئاگاداری ئەو مانایە نیە کە خوێنەر دەیبەخشێتە دەق، لەبەرئـەوەی ئـەو مانایـە جۆرێك ئـارەزووەو، لەسـەرو هێمــای سیــستمی زمـــان دەوەســـتێتەوە. خوێنـــەر بەرهەمەکـــەی خـــۆش دەوێـــتو، بەویـــستی خـــۆی پەیوەنـدیی لەتـەك دروسـت دەکـات. خوێندنەوەواتــە ئارەزوومەنـد بـوون لەبەرامبــەر دەق، بەیــەك بــوونو ئاوێتـەبوونی دەقو ڕەتکردنـەوەی دووتـویێ کردنـەوەی بەرهەمە بەهۆی هەر جۆرە گوتارێکی دەرەکی تر جگـە

---

260 - toucher

لـەگوتاری خـودی دەق : تـەنها ئـەم جـۆری پـەراوێز نووسی کـە دەتوانێـت خوێندنەوەیـەکی نایـاب بـەدوای خۆیـدا بهێنێـتو بپارێزێـت پێـشوازیی ئەدەبیـە [٢٦١] . (بەهەمان شێوەی کە تازەکارەکانی مۆتالاّو پێـشوازیی ئەدەبی، نموونەی پرست دەکەنـە سەرچـاوە) تێپـەڕین لەخوێندنـەوە بـەرەو ڕەخنـە، هـەمان گـۆڕینی حـەزو ئارەزووە.واتە ئارەزومەنـدبون لەبەرامبـەر زمـانی دەق" وەکو بەرهەمەکە خۆی. بـەڵام لـەپاش هـەموو ئەوانـە، ڕەخنـە، گەڕاندنـەوەی بەرهەمـە بـۆ ئـەو ئـارەزوی نووسینە کە لـەوێوە سەرچـاوەدەگرێت. بـەم شـێوەیە گوتـار لـەدەوری کتێـب دەخولێتـەوە : خوێندنـەوە، نووسـین، ئـەدەب، ڕیزبەنـدیی نێـوان ئـارەزوی خوێندنـەوەو حـەزی نووسـینە. نووسـەر لەبەرئـەوە دەنووسێت تـا بخوێنرێتـەوە؟ چـەند ڕەخنـەگر تـەنها لەبەر نووسـین خوێندویانەتـەوە؟ ئـەو دوو ڕەهەنـدەی

---

261 - Pastiche

واتە بەهۆی بەرهەمێکەوە، نووسینی بەرهەمێکی تر.

کتێب ئاماژەیان لەخۆیان گرتووە بۆئەوەی بەو هۆیەوە گوتارێـك بەرهــەم بهێــنن. ڕەخنــە چرکەســاتێکە لــەو مێــژووەی کــە هــەنگاوی تێــدەهاوینو ئێمــە بــەرەو یەکیەتیو حەقیقەتی نووسین ڕێنوێنی دەکات.